

सेदी लक्जरी होटल
को
वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन
पोखरा महानगरपालिकाको वडा नं. १८, लेकसाइड
कास्की जिल्ला, गण्डकी प्रदेश

प्रतिवेदन पेश गरिएको निकाय

वन तथा वातावरण मन्त्रालय
सिंहदरवार, काठमाण्डौ, नेपाल
मार्फत

संस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय

सिंहदरवार, काठमाण्डौ, नेपाल
पर्यटन विभाग

भूकुटीमण्डप, काठमाण्डौ, नेपाल

प्रस्तावक

बाराही सेदी प्राइभेट लिमिटेड

ठेगाना: लेकसाइड, पोखरा, नेपाल ।

फोन: +९७७-६१-४६०६१७, ४६३५२६,

ईमेल: info@barahi.com

मंसिर, २०७९

कार्यकारी सारांश

१. प्रस्तावक

यस सेदी लक्जरी होटल आयोजनाको प्रस्तावक बाराही सेदी प्राइभेट लिमिटेड रहेको छ। प्रस्तावकको नाम तथा ठेगाना निम्न अनुसार छः

प्रस्तावकको सम्पर्क ठेगाना

नाम : बाराही सेदी प्राइभेट लिमिटेड

ठेगाना: लेकसाइड, पोखरा, नेपाल ।

फोन: +९७७-६१-४६०६१७, ४६३५२६,

ईमेल: info@barahi.com

परामर्शदाताको नाम र ठेगाना

नेपाल इन्भाइरोमेन्ट एन्ड डेभलपमेन्ट कन्सल्ट्यान्ट प्रा. लि. ले यो वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गरेको हो। परामर्शदाताको सम्पर्क ठेगाना तल उल्लेख गरिएको छ;

परामर्शदाताको सम्पर्क ठेगाना

नाम: नेपाल इन्भाइरोमेन्ट एन्ड डेभलपमेन्ट कन्सल्ट्यान्ट प्रा. लि.

ठेगाना: काठमाण्डौ महानगरपालिका, वडा नं ३५, बबरमहल, काठमाण्डौ, नेपाल।

ईमेल: consult.nedc@gmail.com

मोबाइल नं. : ९८०११०५९८०

२. आयोजनाको विवरण

बाराही सेदी प्राइभेट लिमिटेड प्रस्तावक रहेको सेदी लक्जरी होटल कास्की जिल्लाको पोखरा महानगरपालिका वडा नं. १८ लेकसाइडमा प्रस्ताव गरिएको छ। प्रस्तावित होटलमा २५० वटा बेड, १५० कोठा, अफिस रुम्स, स्विमिङ पुल, पार्किङ एरिया, रेस्टुरेन्ट र बार, बैडकेट उपयोगी आदि पर्दछन्। यस होटलका लागि प्रस्तावित कुल भुमि क्षेत्र २६,५९७ वर्गमीटर रहेको छ। कुल निर्मित क्षेत्र १२,१३५ वर्गमीटर र खुला ठाउँ क्षेत्र १४,४६२ वर्गमीटर रहेको छ।

आयोजनाका मुख्य विशेषताहरू:

विशेषताहरू	विवरण
सामान्य परिचय	
कम्पनीको नाम	बाराही सेदी प्राइभेट लिमिटेड
होटलको नाम	सेदी लक्जरी होटल

विशेषताहरू	विवरण																												
प्रदेश	गण्डकी																												
जिल्ला	कास्की																												
महानगरपालिका	पोखरा																												
वडा नम्बर	१८																												
होटल standard	स्टार होटल (प्रस्तावित)																												
फेवा तालबाट दूरी	३३० मि.																												
कुल भूमि क्षेत्र	२६,५९७ वर्ग मि. (५२.२८ रोपनी)																												
कुल Built Up क्षेत्र	१२,१३५ वर्ग मि. (२३.८५ रोपनी) (४५.६३ %)																												
खुला ठाउँ क्षेत्र	१४,४६२ वर्ग मि. (२८.४३ रोपनी) (५४.३७ %)																												
FAR	०.६१																												
Setback	३.५ मि.																												
निर्माण गर्नुपर्ने संरचनाको प्रकार	R.C.C. फ्रेम गरिएको र लोड बियरिङ संरचनाहरू																												
भवनको संख्या (ब्लकहरू)	५ वटा																												
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>ब्लक</th> <th>Built up Area (वर्ग मि.)</th> <th>Plinth Area (वर्ग मि.)</th> <th>तल्ला</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>ब्लक A</td> <td>३८५०</td> <td>१२४०</td> <td>५</td> </tr> <tr> <td>ब्लक B</td> <td>३४००</td> <td>१४५८</td> <td>४</td> </tr> <tr> <td>ब्लक C</td> <td>२७००</td> <td>१२७०</td> <td>३</td> </tr> <tr> <td>ब्लक D</td> <td>१९२५</td> <td>८५०</td> <td>४</td> </tr> <tr> <td>ब्लक E</td> <td>२६०</td> <td>५२०</td> <td>२</td> </tr> <tr> <td>कुल</td> <td>१२१३५</td> <td>५३३८</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	ब्लक	Built up Area (वर्ग मि.)	Plinth Area (वर्ग मि.)	तल्ला	ब्लक A	३८५०	१२४०	५	ब्लक B	३४००	१४५८	४	ब्लक C	२७००	१२७०	३	ब्लक D	१९२५	८५०	४	ब्लक E	२६०	५२०	२	कुल	१२१३५	५३३८	
ब्लक	Built up Area (वर्ग मि.)	Plinth Area (वर्ग मि.)	तल्ला																										
ब्लक A	३८५०	१२४०	५																										
ब्लक B	३४००	१४५८	४																										
ब्लक C	२७००	१२७०	३																										
ब्लक D	१९२५	८५०	४																										
ब्लक E	२६०	५२०	२																										
कुल	१२१३५	५३३८																											
सिभिल संरचनाहरू																													
होटल कोठाहरू (नं./प्रकार/आकार)	कुल १५० कोठा (१०२ standard डिलक्स कोठाहरू, २३ क्वीन र किंग साइज बेडहरू भएका कोठाहरू, १० क्लब कोठा र १५ सुइट कोठाहरू)																												
बेड	२५० बेड																												
कार्यालय कोठा/सुविधा	भुईँ तल्ला: रिसेप्शन, फिटनेस सेन्टर पहिलो तल्ला: सम्मेलन हल, बैठक हल, सामान्य कोठा																												

विशेषताहरू	विवरण
	दोस्रो तल्ला: standard र डिलक्स कोठा तेस्रो तल्ला: standard र डिलक्स कोठा चौथो तल्ला: रेस्टुरेन्ट र बार
पौडी पोखरीको सुविधाहरू	पौडी पोखरी क्षेत्र: २००० वर्ग फुट (१.२ मिटर गहिराई)
पार्किङ क्षेत्र	सतही पार्किङ दुई पाङ्ग्रे सवारी साधन पार्किङ क्षमता (१२०), चारपाङ्ग्रे पार्किङ क्षमता (१००)
रेस्टुरेन्ट र बार क्षमता	एक पटकमा २०० व्यक्ति (कफी पसल संग)
ब्यङ्कुएत क्षमता	एक पटकमा ५०० मान्छे
उपयोगिताहरू ब्लक	पानी प्रशोधन कक्ष, बोर होल पम्प, पानी ट्याङ्की र डिजेल ट्याङ्की, फोहोर संकलन कोठा
जेनेरेटर र सेवाहरू	जेनेरेटर सेट, ट्रान्सफर्मर, स्विच कोठा
जगको गहिराई	२.१२ मिटर (७ फिट)
अन्य	
उपयोगिताहरू	विवरण
पानी आवश्यकताको पूर्वानुमान	१००,००० लिटर/दिन
ऊर्जा आवश्यकताको पूर्वानुमान	५०० kVA
पानी आपूर्ति प्रणाली	गहिरो बोरवेल, पाइपलाइन र ट्यांकर
बोरवेल क्षमता	८ इन्च (३४५,००० लिटर/दिन)
पानी ट्याङ्की क्षमता	२००,००० लिटर (२०,००० लिटर क्षमता भएको १० ट्याङ्की प्रत्येक)
Fire water भण्डार क्षमता	१००,००० लिटर
कच्चा पानी जलाशय क्षमता	१,२५,००० लिटर
ब्याकअप बिजुली आपूर्ति (डिजेल जेनेरेटर)	४०० kVA को दुई सेट
पानी तताउने व्यवस्था	Solar water Heating
फोहोर पानी व्यवस्थापन/सेप्टिक ट्याङ्की	५००० घन मि. क्षमताको ढल/सेप्टिक ट्याङ्की प्रशोधन गरी अनुमति लिएर पोखरा महानगरपालिकाको नियम अनुसार जडान गरिने

विशेषताहरू	विवरण
ठोस फोहोर उत्पादन को मात्रा र फोहोर व्यवस्थापन योजना	२५० किलो ३R सिद्धान्त द्वारा फोहोर व्यवस्थापन
पहुँच	बैदाम सडक (लेकसाइड) बाट अगाडि पहुँच
ड्रेनेज व्यवस्थापन	सडकछेउको ड्रेनेज खण्डहरू
परिदृश्य, हरियाली विकास योजना	मुख्य योजनामा देखाइएको अनुसार लन र वृक्षारोपण
जनशक्ति	
निर्माण चरणको समयमा आवश्यक	१४ दक्ष प्रति दिन, ५० अर्ध दक्ष प्रति दिन, १५० अदक्ष प्रति दिन
सञ्चालन चरणको समयमा आवश्यक	५५ प्रति दिन
कुल आयोजनाको लागत	रु. २,१०,७१,६४,२६०

स्रोत: सेदी लक्जरी होटलको डिजाइन रिपोर्ट, २०७७

३. अध्ययन विधि

अध्ययन विधि अन्तर्गत डेस्क अध्ययन, स्थलगत अध्ययन तथा म्याट्रिक्स प्रणालीद्वारा वातावरणीय प्रभावहरूको पहिचान गरी वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गरिएको छ। डेस्क अध्ययनमा दस्तावेजहरूको पूनरावलोकन, सन्दर्भ सामाग्रीहरूको अध्ययन, आयोजना सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदन र अन्य वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनहरू समेत अध्ययन गरिएको छ। प्रचलित ऐन, नीति, नियम, नियमावली, निर्देशिका स्रोतका आधारमा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गरिएको छ। अधिकांश भौतिक वातावरणीय प्रभाव तथा सवालहरू अवलोकन मार्फत पहिचान तथा मूल्याङ्कन गरिएको छ। भौतिक तथ्याङ्क जस्तै पहिरो, भिरालोपन अस्थिरताको अध्ययन स्थलगत भ्रमण तथा विश्लेषणको आधारमा तयार पारिएको थियो। भौगर्भिक रूप तथा आकारका तथ्याङ्क सम्भाव्यता सर्भेक्षणका आधारमा विश्लेषण गरिएको थियो। अध्ययन स्थलको वनस्पतिहरूको विश्लेषण रूखको कुल गणनाद्वारा गरिएको थियो।

जैविक वातावरण अध्ययन गर्न आयोजनाका विभिन्न संरचनाहरू स्थापित हुने स्थानहरूमा पाइने वनस्पतीका प्रजातिहरूको पहिचान गरिएको थियो। वनस्पतीको तथ्याङ्क संकलनका लागि आयोजनाले प्रत्यक्ष र अप्रत्यक्ष रूपमा प्रभाव पर्ने क्षेत्रमा स्थलगत सर्भेक्षण गरिएको थियो। वन्यजन्तुको आवाज, गतिशीलता र प्रवासी मार्गहरू आदि पैदल सर्भेक्षण गरी सम्पन्न गरिएको थियो।

केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागबाट प्रकाशित कास्की जिल्ला, प्रभावित महानगरपालिका तथा वडाहरूका तथ्याङ्क वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गर्न प्रयोग गरिएको थियो। अध्ययनका क्रममा प्रभावित घरधुरीहरूको सर्वेक्षण, विशेषज्ञहरूद्वारा स्थलगत अवलोकन, समूहगत छलफल तथा स्थानीय बुद्धिजीवी र गाउँपालिकाको प्रतिनिधिहरूसँग अन्तरक्रियाहरू गरिएका थियो साथै वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन कार्यमा डिभिजन वन कार्यालयको प्राविधिक कर्मचारीको संलग्नता रहनेछ। यसका अतिरिक्त, वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनको लागि आवश्यक पर्ने विभिन्न भौतिक, रासायनिक, जैविक तथा समाजिक, आर्थिक तथा सांस्कृतिक तथ्याङ्कहरूको संकलन गर्न विशेषज्ञ टोलीहरू परिचालन गरिएको थियो।

४. कानूनी औचित्यता

वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ को दफा ३ को उपदफा (१) र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को नियम-३ को खण्ड ६ (१) तथा अनुसूची ३(छ) (१) अनुरूप १०० बेड भन्दा बढीको होटल वा रिसोर्ट निर्माण, स्थापना तथा सञ्चालन गर्नेका लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नुपर्दछ। प्रस्तावित सेदी लक्जरी होटलमा २५० वटा बेड भएकोले वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गरिएको हो।

५. वातावरणीय अवस्था

५.१ भौतिक तथा रासायनिक वातावरण

प्रस्तावित आयोजना नेपालको मध्य पहाडी क्षेत्रमा अवस्थित छ। यो आयोजना समुद्री सतहबाट ८२६ मिटरको उचाइमा अवस्थित छ। प्रस्तावित क्षेत्र वरपरको भू-भागमा कृषि क्षेत्र, बस्ती, फेवातालको किनारबाट करिब ३०० मी दुरीमा अवस्थित रहेको छ। आयोजना क्षेत्र उष्ण जलवायुमा पर्दछ।

५.२ जैविक वातावरण

प्रस्तावित आयोजना निजी जग्गामा पर्दछ। यस क्षेत्रमा ठूला रुख तथा स्तनधारी जानावरको बास्थान छैन। आयोजना स्थान देखि ४५० मि. को दुरीमा जंगल पर्दछ। यसका साथै प्रस्तावित क्षेत्र सम्म पुग्ने सडक छेउमा रुखहरू छन्।

प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र वरपरको जंगलमा (*Ficus benghalensis*), खिरी (*Falconeria insignis*), मलात्तो (*Macaranga pustulata*), सिसौ (*Dalbergia sissoo*), शिरिश (*Albizia sp*), फलेदो (*Erythrina variegata*) आदि रुखहरू पाइन्छन्।

बुट्यानमा निगालो (*Drepanostachyum intermedium*), खरेटो (*Phyllanthus parvifolius*), चुत्रो (*Berberis aristata*), वनमारा (*Ageratina adenophorum*), तितेपाती (*Artemisia indica*), ददालो (*Boehmeria ternifolia*), *Boehmeria macrophylla*, धुरसूली (*Colebrookea oppositifolia*), यूरिलो (*Hypericum uralum*), वन कागियो (*Luculia gratissima*), असारे (*Mussaenda frondosa*), धोबिनी (*Mussaenda macrophylla* आदि पाइन्छन्।

आयोजना क्षेत्र फेवाताल नजिक हुँदा चराहरूको विविधता पाइन्छ। होटल वरिपरि ठुलो माटीकोरे (*Pelargopsis capensis*), हाँस (*Anas platyrhynchos*), ठुलो लाटोकोसेरो (*Bubo virginianus*), वन बाज (*Accipiter nisus*), न्याउली (*Psilopogon virens*), कालो तिन्ना (*Francolinus francolinus*), पहाडी बीउ जोगियो (*Hierococcyx sparverioides*), कापल पाक्यो (*Cuculus micropterus*), कुक्कु कोइली (*Cuculus canorus*) र बौडाई (*Falco tinnunculus*) आदि आयोजना क्षेत्रमा पाइने मुख्य चराहरू हुन्। चराहरू पाइन्छ।

यस आयोजना क्षेत्रमा खस्रे भ्यागुता (*Duttaphrynus melanostictus*), हरियो पाहा (*Amolops formosus*), सानो पाहा (*Nanorana polunini* जस्ता उभयचरहरू पाइन्छन् भने छेपारो (*Calotes versicolor*), करैत साँप (*Bungarus sp*), कालो गोमन (*Naja naja*) जस्ता सरीसृपहरू पाइन्छन्।

आयोजना क्षेत्र राष्ट्रिय निकुञ्ज, संरक्षित क्षेत्र, मध्यवर्ती क्षेत्र, चुरे क्षेत्र तथा जैविक महत्वको संवेदनशील क्षेत्र भित्र पर्दैन।

५.३ सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक अवस्था

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार कास्की जिल्लाको कुल जनसंख्या ५,९९,५०४ रहेको छ, जसमध्ये पुरुषको जनसंख्या २,९२,७६४ जना र महिलाको जनसंख्या ३,०६,७४० जना रहेको छ। यस जिल्लाको औसत घरधुरी ४.९७ रहेको छ र लैङ्गिक अनुपात ९५.४४ रहेको छ। त्यसैगरी, पोखरा महानगरपालिकाको कुल ५,१८,४५२ जनसंख्या मध्ये २,५०,९९९ जना पुरुष र २,६७,४५३ महिला रहेका छन् भने यस महानगरपालिकाको लैङ्गिक अनुपात ९३.८४ र घरधुरी अनुपात ५.१० रहेको छ।

आयोजना क्षेत्रमा क्षेत्री, ब्राहमण, राई, लिम्बु, मगर, तामाङ्ग, आदि जातजातिहरूको मुख्य बसोबास रहेको छ। यहाँ विशेषगरी हिन्दु धर्मवलम्बीहरू बस्दछन्। अरू धर्महरूमा किँरात, इक्षाम, क्रिश्चियन, आदि किसिमका धर्महरू मान्ने मानिसहरू पाइन्छन्। यहाँ मनाउने मुख्य चाडहरूमा दशैं, तिहार, कृष्ण जन्माष्टमी, शिवरात्री, तिज, वैशाखे पूर्णिमा, ल्होसार, आदि पर्दछन्।

६. वातावरणीय प्रभावहरू

क) सकारात्मक प्रभावहरू

प्रस्तावित आयोजनाबाट निर्माण अवधिभर (३ वर्ष) प्रति दिन २१४ जना व्यक्तिहरूले रोजगारी पाउनेछन्। संचालन अवधिमा भने ५५ जना व्यक्तिहरूले रोजगारी पाउनेछन्। विकास आयोजनाले देशको आर्थिक अवस्थामा पनि सुधार ल्याउनेछ। यस विकासको निर्माण र संचालन अवधिमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा सकारात्मक प्रभावहरू रहेका छन्।

ख) नकारात्मक प्रभावहरू

६.१ भौतिक तथा रासायनिक वातावरणीय प्रभाव

प्रस्तावित आयोजनाले पार्न सक्ने भौतिक वातावरणीय प्रभावमा भू-उपयोगको परिवर्तन पर्दछ। आयोजनाका संरचनाहरूको निर्माणका लागि आयोजनाका कुल २६,५९७ वर्गमीटर जग्गा आवश्यक पर्नेछ।

भौतिक वातावरणीय प्रभावमा होटलबाट निस्कने ठोस तथा तरल फोहरमैला तथा तिनको व्यवस्थापन मुख्य समस्याको रूपमा देखिनेछ। यो लगायत होटल निर्माण गर्दा देखिने अरू समस्या जस्तै हावा प्रदूषण, ध्वनी प्रदूषण, जमिन मुनिको पानी प्रदूषण र बढी उर्जा खपत हो। त्यसैगरी ग्लिज इन्धन तथा अन्य तरल पदार्थको चुहावट, ध्वनी प्रदूषण, जमिनका अस्थिरता, भूमिगत पानी हाँस, खनिज पदार्थ, आदि भौतिक वातावरणीय प्रभावहरू हुन्।

६.२ जैविक वातावरणीय प्रभाव

प्रस्तावित होटल निर्माण कार्यले जैविक वातावरणमा खासै असर पाउँदैन। वातावरणलाई स्वच्छ र हरियाली कायम राख्न बगैँचाको व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक छ।

६.३ सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणीय प्रभाव

पेशागत स्वास्थ्य र सुरक्षा, आयोजना निर्माणको समयमा मानिसहरूको चहलपहल बढ्ने र सार्वजनिक सेवा र संरचनामा दबाव बढ्नसक्ने मुख्य असरहरू हुन्।

७. विकल्पहरूको विश्लेषण

आयोजनाको प्रकृति, परिमाण, सीमा र अवधिको आधारमा प्रभावहरूको पहिचान र मूल्याङ्कन गरेको छ। सम्पूर्ण प्रभावहरूको पक्षहरू अवलोकन गरेपश्चात् सोही अनुरूप प्रभावहरूलाई अत्याधिक महत्व, धेरै महत्व, महत्व र नगण्य गरि विभिन्न भागमा विभाजन गरेको छ। आयोजना स्थल पहुँचमार्ग, आर्थिक र वातावरणमा न्यून प्रभाव पर्ने गरी छनौट गरेको छ।

८ न्यूनीकरणका उपायहरू

८.१ भौतिक तथा रासायनिक वातावरण

भौतिक वातावरणमा पर्ने नकारात्मक प्रभावहरू न्यूनीकरण गर्नका लागि वातावरणमैत्रि होटल निर्माण गरिनेछ। होटल भवनमा पर्याप्त भेन्टिलेसनको व्यवस्था, कम बिजुलि खपत बत्तिको जडान तथा आधुनिक उपकरणहरूको व्यवस्था गरिनेछ, जसले भवनलाई दिगोरूप प्रदान गर्नेछ। फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि यथाशाक्य पुनःप्रयोग, पुर्नचक्र तथा कम प्रयोग गर्ने जस्ता प्रक्रिया अवलम्बन गरिनेछ र खुल्ला फोहर जलाउने कार्यमा रोक लगाइनेछ। पेशागत स्वास्थ्यलाई पनि असर नपर्ने गरी कार्य गर्न प्रस्तावित वातावरणीय व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गरिने छ । भूमिगत पानीको सतह धेरै घट्न नदिन भूमिगत पानी रिचार्जका लागि आकाशे पानी सङ्कलन गर्ने एवं भूमिगत पानी रिचार्ज गराउने पोखरीहरूको निर्माण गरीने छ । दुषित फोहार पानी व्यवस्थापनका लागि पानी प्रशोधन गरी प्रशोधित पानी ढल मार्फत् खोलामा फाल्ने व्यवस्था मिलाइने छ । होटलका कर्मचारीहरूलाई विभिन्न किसिमका तालिमहरू प्रदान गरिनेछ । भौतिक वातावरणीय व्यवस्थापनका लागि कुल पाँच लाख (रु. ५,००,०००) छुट्टयाइएको छ।

८.२ जैविक वातावरण

जैविक वातावरणको असरहरू न्यूनीकरणको लागि आयोजनाले वृक्षारोपण कार्यक्रम आयोजना क्षेत्र लगायत वरिपरिका क्षेत्रमा सञ्चालन गर्नका निमित्त कुल दुई लाख (रु. २,००,०००) छुट्टयाइएको छ।

८.३ सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण

स्थानीय सामाजिक र सांस्कृतिक वातावरणमा बाहिरी कामदारबाट हुने असरलाई न्यूनीकरण गर्न कामदारहरूलाई जिम्मेवारीपूर्ण ढंगले व्यवहार गर्न निर्देशन र प्रोत्साहन गरिनेछ। निजी सम्पतिको सम्मान, स्थानीयको अधिकार र रितीरिवाजको सम्मान गर्नुका साथै अन्य अमानविय क्रियाकलाप माथि रोक लगाइनेछ । स्थानीय व्यक्तिहरूलाई आयोजनाको काममा प्राथमिकता दिइनेछ ।

पेशागत सुरक्षाका सामाग्रीहरूको उचित उपलब्ध, अग्नी नियन्त्रणको व्यवस्था, सावधानी र खतराको संकेतको आवश्यक र उचित स्थानमा प्रयोग गरिनेछ । विभिन्न सुरक्षा तालिम र जनधनको क्षतिको प्रचलित ऐन नियम अनुसार क्षतिपूर्ति गरिनेछ । कामदारको लागि खानेपानी र सफा चर्पी निर्माण गरिनेछ । यसका साथै स्थानीय बासिन्दाको लागि विभिन्न जीविकोपार्जन र सीपमूलक कार्यक्रमको व्यवस्था गरिनेछ । सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरणमा पर्ने असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका लागि कुल एघार लाख रु. ११,००,००० छुट्टयाइएको छ।

यस आयोजनाको न्यूनीकरणको लागि प्रस्ताव गरिएको उपायहरूको मुख्य जिम्मेवारी प्रस्तावकको हुनेछ । प्रस्तावित न्यूनीकरणका उपायहरू लागू गर्ने जिम्मेवारी आयोजना व्यवस्थापक र ठेकदारको हुनेछ । प्रस्तावकले यस न्यूनीकरणका उपायहरू कार्यान्वयनको लागि चाहिने विज्ञहरू करारमा लिनेछ । वातावरणमा पर्ने असरहरू न्यूनीकरण गर्नका लागि आयोजना व्यवस्थापक कार्यालयमा वातावरण व्यवस्थापन एकाईको स्थापना गरिनेछ ।

९. वातावरणीय अभिवृद्धि र सामाजिक सहयोग कार्यक्रम

आयोजना प्रभावित क्षेत्रको समुदायमा हुने विकासका गतिविधिहरूको लागि सामाजिक सहयोग कार्यक्रम एक प्रमुख हिस्सा रहेको छ । सामाजिक सहयोगका कार्यक्रमले आयोजना प्रभावित क्षेत्रको समुदायका सदस्यहरू बीच आपसी सहयोग, विश्वास, समन्वय र सहकार्य वृद्धि गरी सामाजिक पूँजी निर्माण गर्न सहयोग पुर्याउँछ । सामाजिक सहयोग कार्यक्रमले आयोजना प्रभावित क्षेत्रमा शिक्षा र स्वास्थ्य सुविधा अभिवृद्धि गर्न होटलबाट प्राप्त नाफाको १% बजेट विनियोजन गरिनेछ । यसका अतिरिक्त आयोजनाले स्थानीय स्तरमा पार्ने सकारात्मक प्रभावहरू अभिवृद्धिका लागि कुल पाँच लाख (रु. ५,००,०००) छुट्टयाइएको छ ।

१०. वातावरणीय व्यवस्थापन योजना

आयोजनाको निर्माण र संचालनबाट स्थानीयस्तरको वातावरणमा पर्ने नकारात्मक प्रभावहरूलाई आयोजनाले वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा उल्लेख भए अनुसारका न्यूनीकरणका उपायहरूको अवलम्बन गर्नेछ । न्यूनीकरणका उपायहरूको अवलम्बन गरिएको छ छैन भन्ने सुनिश्चित गर्नका निम्ति वातावरणीय व्यवस्थापन योजनालाई आयोजनाकै अंगको रूपमा विकास गरिएको छ । आयोजनाको कारणले स्थानीय स्तरको भौतिक, रासायनिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक क्षेत्रमा परेका नकारात्मक प्रभावहरूलाई हटाउने वा न्यूनीकरण गर्ने मुख्य जिम्मेवारी आयोजनाको हुनेछ । वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनले प्रस्ताव गरेको वातावरणीय व्यवस्थापन योजना प्रस्तावक र अन्य सरोकारवालाहरूको सहकार्यमा संचालन गरिनेछ । यस लागि आयोजनासँग सम्बन्धित सरोकारवालाहरूमा वन तथा वातावरण मन्त्रालय, संस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय, जिल्ला समन्वय समिति, सम्बन्धित गाउँपालिका, वडा कार्यालय, निर्देशन दिने प्राविधिक टोली तथा निर्माण निर्माण व्यवसायीहरू आदि रहने छन् । यसका लागि आयोजना व्यवस्थापन एकाईले विभिन्न उप-एकाईहरू खडा गरी आवश्यक मानवीय संसाधनको व्यवस्था गर्नेछ ।

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनले सिफारिस गरे अनुसार न्यूनीकरणका उपायहरू अवलम्बन गरे नगरेको अनुगमन गर्न तथा सरोकारवालाहरूसँग सुधार गर्न सकिने कुराहरूमा राय लिनका

निमित्त आयोजनाको वातावरणीय व्यवस्थापन एकाई स्थापना गरी आयोजनाले स्वःअनुगमन गर्नेछ। वातावरणीय व्यवस्थापन एकाईले यसका अतिरिक्त आयोजनाको विभिन्न चरणमा अवलम्बन गरिने उपायहरूमा वातावरणीय मापदण्डको प्रयोग गरे नगरेको पनि अनुगमन गर्नेछ। वातावरणीय अनुगमनमा संलग्न सरोकारवालाहरूले दिएका सुझावहरू कार्यान्वयनका लागि आयोजनाले आवश्यक पहल गर्नेछ।

आयोजनाको वातावरणीय परीक्षण नेपाल सरकारले गर्ने भएकोले सो को लागि आवश्यक बजेट नेपाल सरकारले व्यवस्था गरे बमोजिम हुनेछ। वातावरणीय अनुगमनका लागि रु. सात लाख पचास हजार (रु.७,५०,०००) विनियोजन गरीएको छ। आयोजनाले माथिका सबै खर्च समावेश गरी वातावरणीय खर्च रु. तीस लाख पचास हजार (रु. ३०,५०,०००) छुट्टयाएको छ र यो आयोजनाको कुल आधारभूत लागत रु. दुई अर्ब दस करोड एकहत्तर लाख चौसट्टी हजार दुई सय साठी (२,१०,७१,६४,२६०) को ०.१४५% हुन आउँछ।

११. निष्कर्ष

पहिचान गरिएका अधिकांश नकारात्मक प्रभावहरूलाई न्यूनीकरण गरिनेछ। यसका निमित्त यस प्रतिवेदनमा प्रस्तावित न्यूनीकरणका उपायहरूको पूर्ण रूपमा अवलम्बन गरिनेछ। यसका साथै यस प्रतिवेदनमा उल्लेखित सुझाव तथा उपायहरू समग्र प्रभावित बस्ती, समुदाय, तथा स्थानीयहरूको जीवनस्तर उकास्नमा सहयोग पुग्नेछ।

विषय सूची

विषय सूची.....	xi
तालिकाहरूको सूची	xv
तस्वीरहरूको सूची.....	xvi i i
संक्षिप्त शब्द	xi x
अनुसूचीहरूको सूची	xx
अध्याय १	१
१ प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्तिको वा संस्थाको नाम र ठेगाना	१
१.१ प्रस्तावकको नाम र ठेगाना	१
१.२ परामर्शदाताको नाम र ठेगाना.....	१
१.३ प्रस्तावको सान्दर्भिकता.....	२
१.४ कानूनी औचित्यता	२
१.५ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको उद्देश्य	२
१.६ अध्ययनको दायरा	३
२ प्रस्तावको परिचय.....	४
२.१ प्रस्तावको परिचय	४
२.२ अवस्थिति र पहुँच	४
२.२.१ आयोजनाको अवस्थिति	४
२.२.२ आयोजनाको पहुँच.....	४
२.३ आयोजनाको मुख्य विशेषताहरू	८
२.४ आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरू	१०
२.५ निर्माण योजना	१०
२.६ निर्माण ऊर्जाको किसिम र स्रोत खपत हुने परिमाण.....	११
२.७ आवश्यक जनशक्ति.....	११
२.८ निर्माण सामग्री परिमाण र स्रोत	११
२.९ प्रयोग हुने प्रविधि.....	१२
२.१० पानीको स्रोत.....	१२

२.११	वातावरणीय अध्ययन तालिका.....	१२
२.१२	आवश्यक जग्गाको क्षेत्रफल र जग्गाको प्रकार.....	१३
२.१३	आयोजना क्षेत्रको वर्णन.....	१३
२.१४	आयोजना प्रभावित बस्ती.....	१४
३	प्रतिवेदन तयार गर्दा अपनाइएको विधि.....	१५
३.१	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनका लागि आवश्यक सूचना/तथ्यांक.....	१५
३.२	तथ्यांक संकलनको विधि.....	१६
३.३	सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययन.....	१६
३.४	चेकलिस्ट र घरधुरी सर्वेक्षण प्रश्नावलीको तयारी.....	१७
३.५	स्थलगत अध्ययन कार्य.....	१७
३.५.१	भौतिक वातावरणमा अपनाइएको विधि.....	१७
३.५.२	जैविक वातावरणको तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण.....	१८
३.५.३	सामाजिक आर्थिक र साँस्कृतिक वातावरणको तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण....	१९
३.६	सार्वजनिक परामर्श, छलफल, अन्तरक्रिया र सार्वजनिक सुनुवाई.....	२१
३.७	सुझाव समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदनको तयारी.....	२३
अध्याय ४	.....	२४
४	प्रतिवेदन तयार गर्दा विचार गरिएका नीति, ऐन, नियम, निर्देशिका, मापदण्ड, सन्धि सम्झौता.....	२४
अध्याय ५	.....	४६
५	विद्यमान वातावरणीय अवस्था.....	४६
५.१	भौतिक वातावरण.....	४६
५.१.१	भौगोलिक अवस्था, धरातलीय अवस्था र भू-उपयोग.....	४६
५.१.२	आयोजना क्षेत्रको भौगर्भिक अवस्था.....	४६
५.१.३	भूकम्पीय जोखिम.....	४७
५.१.४	जलवायु.....	४७
५.१.५	ठोस.....	४८
५.१.६	पानीको स्रोत:.....	४८
५.१.७	हावा.....	४८

५.१.८ ध्वनि	४९
५.२ जैविक वातावरण	५०
५.२.१ वनस्पति	५०
५.२.२ प्राणी	५१
५.३ सामाजिक आर्थिक र साँस्कृतिक वातावरण	५३
५.३.१ जनसंख्या तथा लैङ्गिक विवरण	५३
५.३.२ जातजाति	५३
५.३.३ धर्म	५४
५.३.४ भाषा	५४
५.३.५ पेशा	५५
५.३.६ बसाइ सराइ	५५
५.३.७ भौतिक/सामुदायिक पूर्वाधार	५५
५.३.८ बजार	५६
५.३.९ उद्योग	५६
५.३.१० साँस्कृतिक, धार्मिक तथा ऐतिहासिक धरोहरहरु	५६
५.३.११ चाडवाड र अन्य प्रथाहरु	५७
५.३.१२ शिक्षा	५७
५.३.१३ प्रभावित घरधुरी सम्बन्धी विवरण	५८
अध्याय ६	५९
६ प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण	५९
६.१ डिजनइन:	५९
६.२ आयोजना स्थल	५९
६.३ प्रक्रिया तथा समय	५९
६.४ समय	६०
६.५ प्रयोग हुने कच्चा प्रद्वार्थ	६०
६.६ वैकल्पिक उर्जा	६०
६.७ प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने (Do nothing alternative)	६०
अध्याय ७	६१

७ प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभाव तथा संरक्षणका उपाय.....	६१
अध्याय ८.....	८०
८ अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने तथा प्रतिकूल प्रभाव न्यून गर्ने उपाय.....	८०
८.१ सामाजिक सहयोग कार्यक्रमको लागत सारांश.....	८५
८.२ आपतकालीन व्यवस्थापन योजना.....	८५
८.३ वातावरणीय व्यवस्थापन योजना.....	८५
अध्याय ९.....	९५
९ वातावरणीय अनुगमन.....	९५
१० वातावरणीय परिक्षण.....	९९
१०.१ आयोजनाको वातावरणीय लागत लागि लाग्ने अनुमानित रकम.....	१००
अध्याय ११.....	१०२
११ निश्कर्ष.....	१०२
सामाग्री सन्दर्भ.....	१०३

तालिकाहरूको सूची

तालिका १.१: वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गर्न संलग्न विज्ञहरूको विवरण	१
तालिका २.१: आयोजना क्षेत्रको पहुँच सम्बन्धी विवरण.....	४
तालिका २.२: आयोजनाका मुख्य विशेषताहरू	८
तालिका २.३: निर्माण चरणमा आवश्यक जनशक्ति	११
तालिका २.४: होटलको भवन निर्माणको लागि प्रयोग गरिने आवश्यक सामग्रीको अनुमानित परिमाण	११
तालिका २.५: वातावरणीय अध्ययन तालिका	१२
तालिका २.६ :आयोजनाको क्षेत्र निर्धारण.....	१३
तालिका ३.१: प्रभावहरूको महत्त्व मूल्याङ्कन	२१
तालिका ३.२: प्रभावको महत्त्व	२१
तालिका ४.१: प्रतिवेदन तयार गर्दा पुनरावलोकन गरिएका नीति, ऐन, नियम, निर्देशिका, मापदण्ड, सन्धि सम्झौता	२४
तालिका ४.२: निर्माण क्षेत्र तथा शिविर खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २००६ को पालना	४१
तालिका ४.३: कार्यक्षेत्रमा ध्वनि जोखिमको समय सीमा, २०१२ को पालना	४२
तालिका ४.४ :वायुको गुणस्तर सम्बन्धि राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९ को पालना	४२
तालिका ४.५ :सडक सवारी साधनद्वारा उत्सर्जित वायु मापन, २०६९ को पालना	४३
तालिका ४.६ :ध्वनिको गुणस्तर सम्बन्धि राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९ को पालना	४३
तालिका ४.७ :कार्यस्थलका लागि ध्वनि मापदण्ड , २०७३ को पालना	४४
तालिका ४.८ :कोरोना भाइरस(कोभिड-१९) महामारी अवधिमा आश्रयस्थल संचालन सम्बन्धि मापदण्ड, २०७७ को पालना.....	४४
तालिका ५.१: होटलमा रहेको पानीको भण्डार परिमाण.....	४८
तालिका ५.२: २४ घण्टा भरीमा विभिन्न स्थानमा रेकर्ड गरिएको झरेको धुलोको तौल	४९
तालिका ५.३: रेकर्ड गरिएको ध्वनी स्तरको मान (Leq)	४९
तालिका ५.४: प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्र बाहिर रेकर्ड गरिएका रुखका प्रजातिहरू.....	५०

तालिका ५.५: प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्र बाहिर रेकर्ड गरिएका चराहरु	५१
तालिका ५.६: प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्र बाहिर रेकर्ड गरिएका विभिन्न घिसिने जीवहरु	५२
तालिका ५.७: प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्र बाहिर रेकर्ड गरिएका उभएचर जीवहरु	५३
तालिका ५.८: २०७८ को तथ्यांक अनुसार प्रभावित जिल्ला, गाँउपालिका र वडाको जनसंख्या र घरपरिवारहरुको विवरण	५३
तालिका ५.९: प्रभावित क्षेत्रको जातजाति अनुसारको जनसंख्याको विवरण	५४
तालिका ५.१०: आयोजना प्रभावित जिल्लाको धर्म अनुसारको जनसंख्याको विवरण.....	५४
तालिका ५.११: प्रभावित क्षेत्रको भाषाभाषी अनुसारको जनसंख्याको विवरण.....	५४
तालिका ५.१२ :आयोजना प्रभावित क्षेत्रको ५ वा सो भन्दा बढी उमेरका जनसंख्यामा साक्षरता सम्बन्धी विवरण	५७
तालिका ५.१३: आयोजना प्रभावित क्षेत्रको जनसंख्याको हालको शैक्षिक स्थिति सम्बन्धी विवरण	५७
तालिका ७.१: सकारात्मक प्रभाव	६१
तालिका ७.२: भौतिक वातावरणमा पर्ने प्रभाव	६५
तालिका ७.३: जैविक वातावरणमा पर्ने प्रभाव.....	७१
तालिका ७.४: सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक वातावरण वातावरण.....	७२
तालिका ८.१: सकारात्मक प्रभावको अभिवृद्धि.....	८०
तालिका ८.२: भौतिक वातावरणमा पर्ने प्रभावका न्यूनीकरणका उपायहरु	८१
तालिका ८.३: जैविक वातावरणमा पर्ने प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरु	८३
तालिका ८.४: सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक वातावरण पर्ने प्रभावका न्यूनीकरणका उपायहरु	८३
तालिका ८.५: अनुकूल प्रभावको अधिकतम गर्ने उपायको कार्यान्वयन तथा लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी	८६
तालिका ८.६: नकारात्मक प्रभावको न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	८७
तालिका ८.७: प्रकोप जोखिम व्यवस्थापन योजना.....	९४

तालिका ८.८: विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना.....	९४
तालिका ८.९: व्यवसायिक स्वास्थ्य तथा सुरक्षा व्यवस्थापन योजना.....	९४
तालिका ९.१: प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन (Baseline Monitoring) योजना.....	९६
तालिका ९.२: नियमपालन अनुगमन (Compliance Monitoring) योजना	९६
तालिका ९.३: प्रभाव अनुगमन (Impact Monitoring) योजना.....	९७
तालिका १०.१: आयोजनाको वातावरणीय परीक्षणको योजना तालिका.....	९९
तालिका १०.२: वातावरणीय लागत.....	१००

तस्वीरहरूको सूची

तस्वीर २.१: नेपालको नक्सामा आयोजना क्षेत्र.....	५
तस्वीर २.२: कास्की जिल्लाको नक्सामा आयोजना क्षेत्र.....	६
तस्वीर २.३: आयोजना क्षेत्र	७
तस्वीर ५.१: नेपालको भौगर्भिक नक्सामा आयोजना क्षेत्र	४६
तस्वीर ५.२: नेपालको भूकम्पीय जोखिमको नक्सामा आयोजना क्षेत्र	४७

संक्षिप्त शब्द

के.जी	किलोग्राम
कि.मि.	किलोमिटर
क्र.स.	क्रम संख्या
नं.	नम्बर
रु.	नेपाली रुपैया
प्रा. लि.	प्राइभेट लिमिटेड
मि.	मिटर
लि.	लिटर
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora
IUCN	International Union for Conservation of Nature
kVA	Kilo Volt Ampere
FAR	Floor area ratio
DCP	Dry Chemical Powder
DHM	Department of Hydrology and Meteorology
OHS	Occupational Health And Safety
dBA	Decibels

अनुसूचीहरूको सूची

- अनुसूची १: आयोजनाका लागि आवश्यक कानूनी कागजातहरू
- अनुसूची २: आयोजनाको अध्ययनसँग सम्बन्धित नक्साहरू
- अनुसूची ३: भवनको नक्शा
- अनुसूची ४: भवनको लालपूजा
- अनुसूची ५: सार्वजनिक परामर्शमा र सार्वजनिक सुनुवाईमा उठेका मुद्दाहरूको सम्बोधन
- अनुसूची ६: अध्ययनको क्रममा सम्पर्क गरिएका व्यक्ति तथा संस्थाको नाम, ठेगाना र टेलिफोन नम्बर
- अनुसूची ७: सार्वजनिक परामर्श बैठक, छलफल, भेलाको मुचुल्का
- अनुसूची ८: सार्वजनिक सुनुवाई सम्बन्धी सार्वजनिक सूचना
- अनुसूची ९: सुचना टाँसको मुचुल्काहरू
- अनुसूची १०: सार्वजनिक सुनुवाईमा आमन्त्रित तथा सहभागिताको सूची
- अनुसूची ११: सार्वजनिक सुनुवाईको सारांश
- अनुसूची १२: सुचना टाँसको मुचुल्का
- अनुसूची १३: सार्वजनिक सूचना
- अनुसूची १४: सिफारिस पत्रहरू
- अनुसूची १५: प्रस्तावक र अध्ययन टोलीको घोषणापत्र
- अनुसूची १६: आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको प्रतिवेदन तयारीमा संलग्न विज्ञहरूको बायोडाटा
- अनुसूची १७: आयोजना सम्बन्धी फोटोहरू
- अनुसूची १८: स्वीकृत कार्यसूची

अध्याय १

१ प्रतिवेदन तयार गर्ने व्यक्तिको वा संस्थाको नाम र ठेगाना

१.१ प्रस्तावकको नाम र ठेगाना

यस सेदी लकजरी होटल आयोजनाको प्रस्तावक बाराही सेदी प्राइभेट लिमिटेड रहेको छ । प्रस्तावकको नाम तथा ठेगाना निम्न अनुसार छः

प्रस्तावकको सम्पर्क ठेगाना

नाम : बाराही सेदी प्राइभेट लिमिटेड

ठेगाना: लेकसाइड, पोखरा, नेपाल ।

फोन: +९७७-६१-४६०६१७, ४६३५२६,

ईमेल: info@barahi.com

१.२ परामर्शदाताको नाम र ठेगाना

नेपाल इन्भाइरोमेन्ट एन्ड डेभलपमेन्ट कन्सल्ट्यान्ट प्रा. लि. ले यो वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गरेको हो । परामर्शदाताको सम्पर्क ठेगाना तल उल्लेख गरिएको छ;

परामर्शदाताको सम्पर्क ठेगाना

नाम: नेपाल इन्भाइरोमेन्ट एन्ड डेभलपमेन्ट कन्सल्ट्यान्ट प्रा. लि.

ठेगाना: काठमाण्डौ महानगरपालिका, वडा नं ३५, बबरमहल, काठमाण्डौ, नेपाल ।

ईमेल: consult.nedc@gmail.com

मोबाइल नं. : ९८०११०५९८०

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गर्न संलग्न विज्ञहरूको विवरण तल तालिका १.१ मा दिइएको छ;

तालिका १.१: वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गर्न संलग्न विज्ञहरूको विवरण

क्र.सं	विज्ञहरूको नाम	पद	विशेषज्ञ क्षेत्र	शैक्षित योग्यता	वातावरणीय अध्ययनको अनुभवको संख्या
१	नारायण प्रसाद खनाल	टोली नेता	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन विज्ञ	वातावरण विज्ञानमा स्नातकोत्तर	८७
२	उदिषा दनेखू	टोली सदस्य	पारिस्थितिकीय विज्ञ	वातावरण विज्ञानमा स्नातकोत्तर	३७
३	उरुषा सिंखवाल	टोली सदस्य	जैविक विविधता विज्ञ	जैविक विविधता तथा वातावरण व्यवस्थापनमा स्नातकोत्तर	१८

क्र.सं	विज्ञहरूको नाम	पद	विशेषज्ञ क्षेत्र	शैक्षित योग्यता	वातावरणीय अध्ययनको अनुभवको संख्या
४	विकल थापा	टोली सदस्य	सिभिल इन्जिनियर	स्नातक सिभिल इन्जिनियरीङ्ग	२४

१.३ प्रस्तावको सान्दर्भिकता

सेदी लकजरी होटल आयोजना नेपालको गण्डकी प्रदेशको कास्की जिल्लाको पोखरा महानगरपालिकाको वडा नं. १८, लेकसाइडमा प्रस्ताव गरिएको छ। प्रस्तावित आयोजनाबाट देशको पर्यटन क्षेत्रमा टेवा पुऱ्याउँनेछ। प्रस्तावित आयोजनाले स्थानीयलाई योग्यता र सीप अनुसार प्रशासनिक र प्राविधिक कार्यहरूको लागि रोजगार प्रदान गर्नेछ।

१.४ कानूनी औचित्यता

वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६ को दफा ३ को उपदफा (१) र वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को नियम-३ को खण्ड ६ (१) तथा अनुसूची ३(छ) (१) अनुरूप १०० बेड भन्दा बढीको होटल वा रिसोर्ट निर्माण, स्थापना तथा सञ्चालन गर्नेका लागि वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नुपर्दछ। प्रस्तावित सेदी लकजरी होटलमा २५० वटा बेड भएकोले वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गरिएको हो।

१.५ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको उद्देश्य

सेदी लकजरी होटलको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनका मुख्य उद्देश्यहरू निम्न लिखित छन्:

- आयोजना प्रभाव क्षेत्रको रेखाङ्कन गर्ने;
- विद्यमान भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक वातावरणीय अवस्थाको जानकारी संकलन गर्ने;
- सकारात्मक तथा नकारात्मक प्रभावहरूको पहिचान गर्ने;
- उपयुक्त, व्यावहारिक न्यूनीकरणका उपायहरू तथा अभिवृद्धि उपायहरू सिफारिस गर्ने;
- प्रस्तावकहरू, परामर्शदाताहरू, सम्बन्धित अधिकारीहरू, इच्छुक तथा प्रभावित पक्षहरूसँग जानकारी आदान प्रदान गर्ने र प्रस्ताव सम्बन्धी आफ्नो विचार तथा सरोकार व्यक्त गर्ने;
- वातावरणीय व्यवस्थापन योजनाको लागि प्रभावकारी न्यूनीकरण उपाय, वातावरणीय व्यवस्थापन, अनुगमन र परीक्षण प्रस्तुत गर्ने।

१.६ अध्ययनको दायरा

यस अध्ययनले आयोजनाको होटलको भवन निर्माण, पार्किङ, स्टाफ क्वार्टर, क्याम्प साइट, मिक्सचर प्लान्ट, स्विमिङ पुल आदि जस्ता सामान सुविधा र होटल सञ्चालन सम्बन्धी गतिविधिहरूको प्रभाव र सवालहरूलाई समावेश गर्नेछ।

अध्याय २

२ प्रस्तावको परिचय

२.१ प्रस्तावको परिचय

बाराही सेदी प्राइभेट लिमिटेड प्रस्तावक रहेको सेदी लक्जरी होटल कास्की जिल्लाको पोखरा महानगरपालिका वडा नं. १८ लेकसाइडमा प्रस्ताव गरिएको छ। प्रस्तावित होटलका भवनमा २५० वटा बेड , १५० कोठा, अफिस रुम्स, स्विमिङ पुल, पार्किङ एरिया, रेस्टुरेन्ट र बार, बैंडकेट उपयोगी आदि पर्दछन्। यस होटलका लागि प्रस्तावित कुल भुमि क्षेत्र २६,५९७ वर्गमीटर रहेको छ। कुल Built up क्षेत्र १२,१३५ वर्गमीटर र खुला ठाउँ क्षेत्र १४,४६२ वर्गमीटर रहेको छ ।

२.२ अवस्थिति र पहुँच

२.२.१ आयोजनाको अवस्थिति

प्रस्तावित होटल नेपालको गण्डकी प्रदेशको कास्की जिल्लाको पोखरा महानगरपालिकाको वडा नं. १८ मा रहेको छ। प्रस्तावित होटल पोखरा विमानस्थलबाट करिब ४.१ किलोमिटरको दूरीमा रहेको छ। प्रस्तावित क्षेत्र फेवा तालबाट होटल ३३० मिटर टाढा रहेको छ। प्रस्तावित आयोजना $८५^{\circ}२२'९.३०''$ पूर्व, $२७^{\circ}४७'१३.१५''$ उत्तरमा रहेको छ।

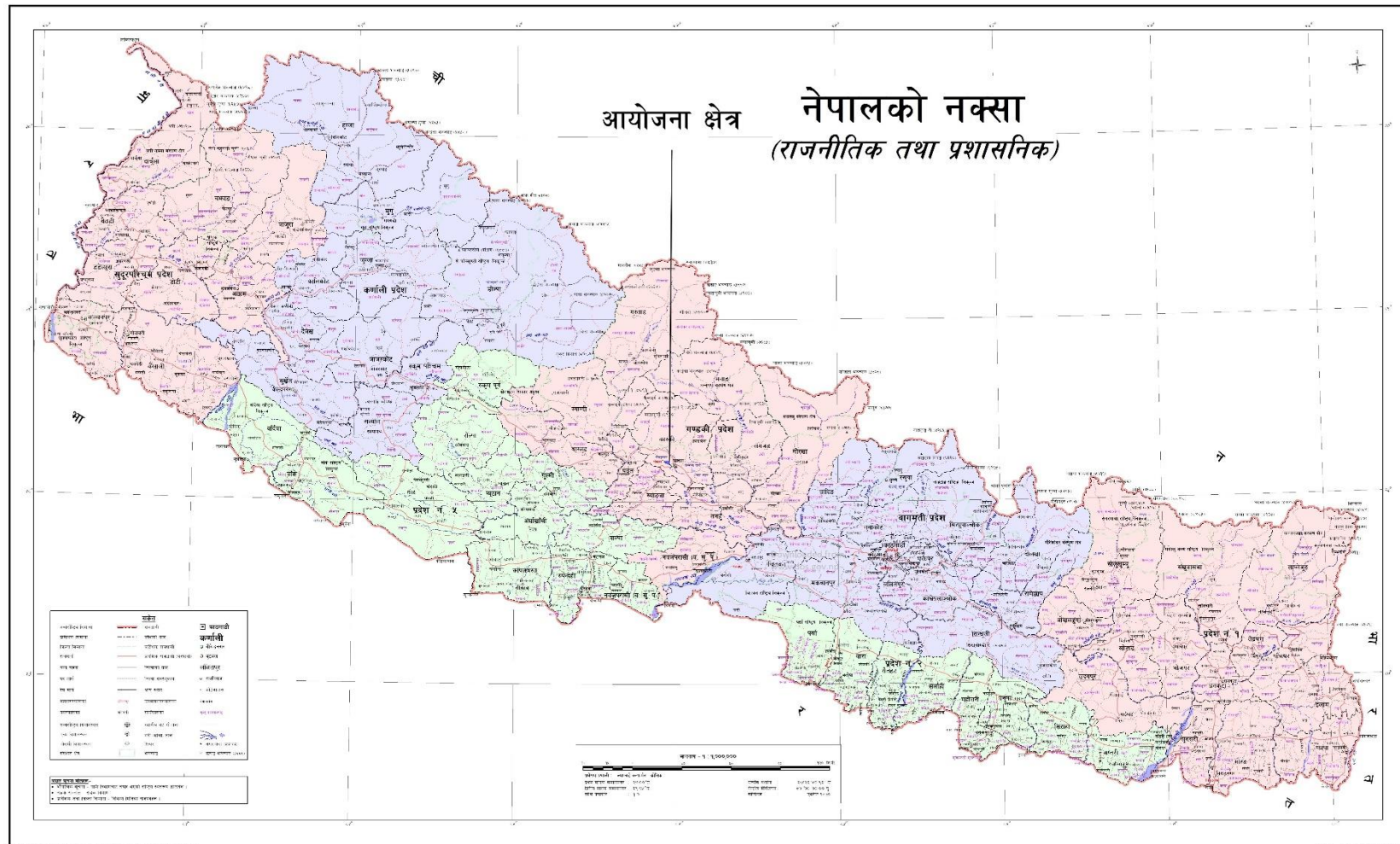
२.२.२ आयोजनाको पहुँच

प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र काठमाण्डौँबाट करिब २२९.५ कि.मि. को दूरीमा अवस्थित छ। पृथ्वी राजमार्ग र लेकसाइड मार्ग यस आयोजनाका मुख्य पहुँच मार्ग हुन्। प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र सडक सञ्जालसँग जोडिएको हुनाले आयोजना स्थलमा निर्माण सामग्री तथा उपकरणहरूको ढुवानीका लागि सहज हुनेछ। आयोजना क्षेत्र पोखरा विमानस्थलबाट ५.२४ कि.मि. को दूरीमा अवस्थित छ। साथै आयोजनाले पहुँच सडक निर्माण गर्नुपर्ने छैन।

तालिका २.१: आयोजना क्षेत्रको पहुँच सम्बन्धी विवरण

क्र.सं.	मार्ग	दुरी (कि.मि.)	मार्गको प्रकार
१	काठमाडौँदेखि पोखरा	२०१	पृथ्वी राजमार्ग (कालो पत्रे)
२	पोखरा देखि आयोजना कार्यन्वयन क्षेत्र	२८.५	लेकसाइड मार्ग(कालो पत्रे)

स्रोत: सेदी लक्जरी होटलको डिजाइन रिपोर्ट, २०७७

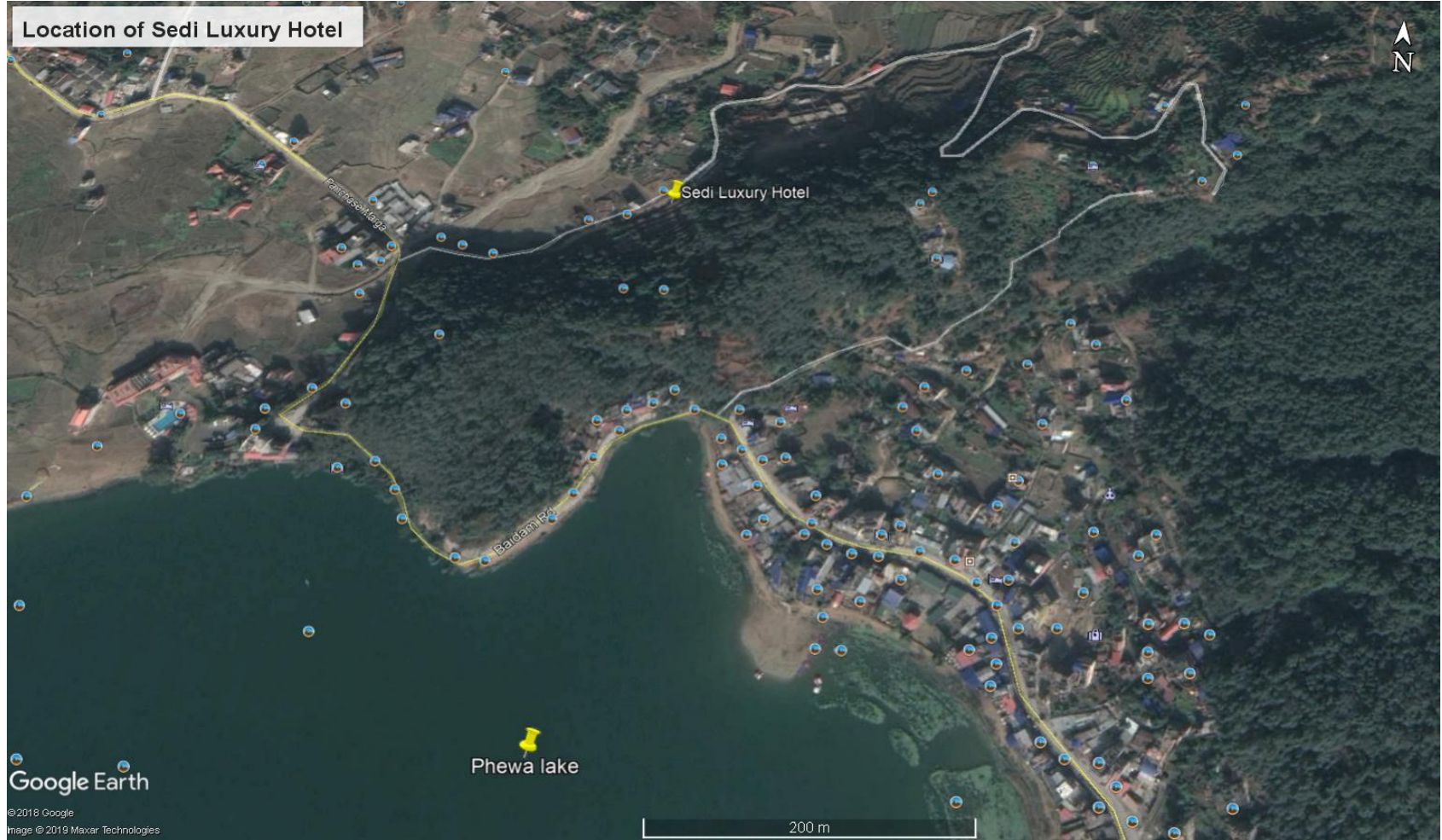
तस्वीर २.१: नेपालको नक्सामा आयोजना क्षेत्र
 स्रोत: नापी विभाग (२०७८) बाट संसोधित

तस्वीर २.२: कास्की जिल्लाको नक्सामा आयोजना क्षेत्र

स्रोत: सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय (२०७८) बाट संसोधित

तस्वीर २.३: आयोजना क्षेत्र

स्रोत: गुगल अर्थ (२०२०) बाट संसोधित

२.३ आयोजनाको मुख्य विशेषताहरू

सेदी लक्जरी होटल आयोजनाका मुख्य विशेषताहरू तल तालिका २.२ मा दिइएको छ;

तालिका २.२: आयोजनाका मुख्य विशेषताहरू

विशेषताहरू	विवरण																								
सामान्य परिचय																									
कम्पनीको नाम	बाराही सेदी प्राइभेट लिमिटेड																								
होटलको नाम	सेदी लक्जरी होटल																								
प्रदेश	गण्डकी																								
जिल्ला	कास्की																								
महानगरपालिका	पोखरा																								
वडा नम्बर	१८																								
होटल standard	स्टार होटल (प्रस्तावित)																								
फेवा तालबाट दूरी	३३० मि.																								
कुल भूमि क्षेत्र	२६,५९७ वर्ग मि. (५२.२८ रोपनी)																								
कुल Built Up क्षेत्र	१२,१३५ वर्ग मि. (२३.८५ रोपनी) (४५.६३ %)																								
खुला ठाउँ क्षेत्र	१४,४६२ वर्ग मि. (२८.४३ रोपनी) (५४.३७ %)																								
FAR	०.६१																								
Setback	३.५ मि.																								
निर्माण गर्नुपर्ने संरचनाको प्रकार	R.C.C. फ्रेम गरिएको र लोड बियरिङ संरचनाहरू																								
भवनको संख्या (ब्लकहरू)	५ वटा																								
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>ब्लक</th> <th>Built up Area (वर्ग मि.)</th> <th>Plinth Area (वर्ग मि.)</th> <th>तल्ला</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>ब्लक A</td> <td>३८५०</td> <td>१२४०</td> <td>५</td> </tr> <tr> <td>ब्लक B</td> <td>३४००</td> <td>१४५८</td> <td>४</td> </tr> <tr> <td>ब्लक C</td> <td>२७००</td> <td>१२७०</td> <td>३</td> </tr> <tr> <td>ब्लक D</td> <td>१९२५</td> <td>८५०</td> <td>४</td> </tr> <tr> <td>ब्लक E</td> <td>२६०</td> <td>५२०</td> <td>२</td> </tr> </tbody> </table>	ब्लक	Built up Area (वर्ग मि.)	Plinth Area (वर्ग मि.)	तल्ला	ब्लक A	३८५०	१२४०	५	ब्लक B	३४००	१४५८	४	ब्लक C	२७००	१२७०	३	ब्लक D	१९२५	८५०	४	ब्लक E	२६०	५२०	२
ब्लक	Built up Area (वर्ग मि.)	Plinth Area (वर्ग मि.)	तल्ला																						
ब्लक A	३८५०	१२४०	५																						
ब्लक B	३४००	१४५८	४																						
ब्लक C	२७००	१२७०	३																						
ब्लक D	१९२५	८५०	४																						
ब्लक E	२६०	५२०	२																						

विशेषताहरू	विवरण		
	कुल	१२१३५	५३३८
सिभिल संरचनाहरू			
होटल कोठाहरू (नं./प्रकार/आकार)	कुल १५० कोठा (१०२ standard डिलक्स कोठाहरू, २३ क्वीन र किंग साइज बेडहरू भएका कोठाहरू, १० क्लब कोठा र १५ सुइट कोठाहरू)		
बेड	२५० बेड		
कार्यालय कोठा/सुविधा	भुईँ तल्ला: रिसेप्शन, फिटनेस सेन्टर पहिलो तल्ला: सम्मेलन हल, बैठक हल, सामान्य कोठा दोस्रो तल्ला: standard र डिलक्स कोठा तेस्रो तल्ला: standard र डिलक्स कोठा चौथो तल्ला: रेस्टुरेन्ट र बार		
पौडी पोखरीको सुविधाहरू	पौडी पोखरी क्षेत्र: २००० वर्ग फुट (१.२ मिटर गहिराई)		
पार्किङ क्षेत्र	सतही पार्किङ दुई पाङ्ग्रे सवारी साधन पार्किङ क्षमता (१२०), चारपाङ्ग्रे पार्किङ क्षमता (१००)		
रेस्टुरेन्ट र बार क्षमता	एक पटकमा २०० व्यक्ति (कफी पसल संग)		
ब्यङ्कुएत क्षमता	एक पटकमा ५०० मान्छे		
उपयोगिताहरू ब्लक	पानी प्रशोधन कक्ष, बोर होल पम्प, पानी ट्याङ्की र डिजेल ट्याङ्की, फोहोर संकलन कोठा		
जेनेरेटर र सेवाहरू	जेनेरेटर सेट, ट्रान्सफर्मर, स्विच कोठा		
जगको गहिराई	२.१२ मिटर (७ फिट)		
अन्य			
उपयोगिताहरू	विवरण		
पानी आवश्यकताको पूर्वानुमान	१००,००० लिटर/दिन		
ऊर्जा आवश्यकताको पूर्वानुमान	५०० kVA		
पानी आपूर्ति प्रणाली	गहिरो बोरवेल, पाइपलाइन र ट्यांकर		
बोरवेल क्षमता	८ इन्च (३४५,००० लिटर/दिन)		
पानी ट्याङ्की क्षमता	२००,००० लिटर (२०,००० लिटर क्षमता भएको १० ट्याङ्की प्रत्येक)		

विशेषताहरू	विवरण
Fire water भण्डार क्षमता	१००,००० लिटर
कच्चा पानी जलाशय क्षमता	१,२५,००० लिटर
ब्याकअप बिजुली आपूर्ति (डिजेल जेनेरेटर)	४०० kVA को दुई सेट
पानी तताउने व्यवस्था	Solar water Heating
फोहोर पानी व्यवस्थापन/सेप्टिक ट्याङ्की	५००० घन मि. क्षमताको ढल/सेप्टिक ट्याङ्की प्रशोधन गरी अनुमति लिएर पोखरा महानगरपालिकाको नियम अनुसार जडान गरिने
ठोस फोहोर उत्पादन को मात्रा र फोहोर व्यवस्थापन योजना	२५० किलो ३R सिद्धान्त द्वारा फोहोर व्यवस्थापन
पहुँच	बैदाम सडक (लेकसाइड) बाट अगाडि पहुँच
ड्रेनेज व्यवस्थापन	सडकछेउको ड्रेनेज खण्डहरू
परिदृश्य, हरियाली विकास योजना	मुख्य योजनामा देखाइएको अनुसार लन र वृक्षारोपण
जनशक्ति	
निर्माण चरणको समयमा आवश्यक	१४ दक्ष प्रति दिन, ५० अर्ध दक्ष प्रति दिन, १५० अदक्ष प्रति दिन
सञ्चालन चरणको समयमा आवश्यक	५५ प्रति दिन
कुल आयोजनाको लागत	रु. २,१०,७१,६४,२६०

स्रोत: सेदी लक्जरी होटलको डिजाइन रिपोर्ट, २०७७

२.४ आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरू

पूर्व निर्माण, निर्माण चरण र संचालन तथा मर्मत सम्भारको चरणमा आयोजना सम्बन्धी क्रियाकलापहरू तल दिइएको छ।

- निर्माण पूर्वको चरण:वातावरणीय अध्ययन स्वीकृती, जग्गाको प्राप्ति, जग्गाको सफाई, सहायक संरचनाहरू
- निर्माण चरण: सिभिल कार्यहरू
- निर्माण पश्चातको चरण: निर्माण समर्थन सुविधाहरूको निराकरण, निर्माण समर्थन सुविधाहरूले अगोटेका क्षेत्रलाई पुनः स्थापना गर्ने
- संचालन चरण तथा मर्मत सम्भारको चरण: होटलका कोठाहरू

२.५ निर्माण योजना

प्रस्तावित आयोजना ३ वर्षमा सम्पन्न गर्ने योजना छ ।

२.६ निर्माण ऊर्जाको किसिम र स्रोत खपत हुने परिमाण

होटलमा प्रयोग हुने ऊर्जाको किसिममा नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट वितरण गरिएको प्रसारण लाइन, साथै ब्याकअप (Backup)को रूपमा डिजेल र जेनेरेटरबाट उत्पादित विद्युत, सौर्य ऊर्जा पर्दछन्।

२.७ आवश्यक जनशक्ति

प्रस्तावित आयोजनाको डिजाइन, निर्माण सुपरिवेक्षण, संचालन र कुशल व्यवस्थापनको लागि दक्ष र सक्षम जनशक्तिको उपलब्ध हुनु अपरिहार्य छ । हाल निर्माण हुन लागेको होटलको लागि दक्ष , अर्ध-दक्ष र अदक्ष गरी २१४ जना व्यक्ति प्रति दिन आवश्यक पर्नेछन् । निर्माण अवधि ३ वर्षको लागि रहनेछ । संचालन अवधिमा भने ५५ जना व्यक्तिहरूले रोजगारी पाउनेछन्।

तालिका २.३: निर्माण चरणमा आवश्यक जनशक्ति

मानव स्रोत	वर्ग	संख्या/दिन
दक्ष कामदार	ईन्जनीयर	१
	सब-ईन्जनीयर	४
	प्रशासनिक कर्मचारी	५
	सभै गर्ने व्यक्ति	४
अर्ध दक्ष	प्राविधिक	५०
अदक्ष	मजदुर	१५०
जम्मा		२१४

स्रोत: सेदी लक्जरी होटलको डिजाइन रिपोर्ट, २०७७

२.८ निर्माण सामग्री परिमाण र स्रोत

यस होटलको लागि आवश्यक प्रयोग गरिने सामग्रीको परिमाण तल तालिका नं २.४ मा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका २.४: होटलको भवन निर्माणको लागि प्रयोग गरिने आवश्यक सामग्रीको अनुमानित परिमाण

क्र.सं	सामग्री	परिमाण	एकाई
१.	एग्रीगेट	८४८५	घन मि.
२.	बालुवा	५५१६	घन मि.
३.	Steel Reinforcing	११४९०३९	के.जी
४.	ईट्टा	१९२२	घन मि.
५.	सिमेण्ट	७४७७	बोरा
६.	Aluminum joinery	३२७६	वर्ग मि.

७.	Wooden joinery	१६३८	वर्ग मि.
८.	Ceramic tiling	१७९५९	वर्ग मि.
९.	Painting	४३४४३	वर्ग मि.
१०.	Earthworks	५०३०	घन मि.

स्रोत: सेदी लक्जरी होटलको डिजाइन रिपोर्ट, २०७७

यस आयोजनाको लागि प्रयोग हुने सम्पूर्ण सामग्री पोखरा बजारबाट नै खरिद गरिनेछ। निर्माण सामग्रीको ढुवानी ट्राफिक पिक आवरमा गरिने छैन र निर्माण सामग्रीको भण्डारण आयोजना क्षेत्रभित्र नै गरिनेछ।

२.९ प्रयोग हुने प्रविधि

प्रस्तावित आयोजनाको निर्माणमा अत्याधुनिक प्रविधिको मेसिनरी सामानको प्रयोग गरिनेछ। यसका साथै आंशिक श्रममा आधारित पारम्परिक मेसिनको पनि प्रयोग गरिनेछ। सामग्री ढुवानीमा यान्त्रीकीकरण गरिनेछ। सरल मेसिनरी संरचना र बायो-ईन्जिनियर कार्यहरूमा सामान्य उपकरणको प्रयोगको गरिनेछ।

२.१० पानीको स्रोत

यस आयोजनाको लागि दैनिक १,००,००० लि. पानी प्रयोग हुने देखिन्छ। यसका लागि मुख्य रूपमा बोरिङ्गको माध्यमबाट भूमिगत पानी, पोखरा महानगरको खानेपानी प्रणाली तथा ट्याङ्करको प्रयोग गरिनेछ। यस आयोजनाको लागि दैनिक प्रयोग गरिने पानीमा ६५,००० लि. प्रति दिन बोरिङ्गको माध्यमबाट, १५,००० लि. प्रति दिन ट्याङ्कर बाट र बाँकी २०,००० लि. प्रति दिन पोखरा महानगरपालिकाको खानेपानी प्रणाली मार्फत पूर्ति गरिनेछ। भूमिगत पानीको प्रयोगको लागि सम्बन्धित निकायको अनुमति लिइनेछ। यसका साथै आयोजना क्षेत्रमा भूमिगत पानी पुनर्भरण प्रणाली पनि स्थापना गरिनेछ।

२.११ वातावरणीय अध्ययन तालिका

प्रस्तावित वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन निम्न तालिका अनुसार तयार गरिने छ;

तालिका २.५: वातावरणीय अध्ययन तालिका

क्र.सं.	क्रियाकलापहरू	समय सीमा (महिनामा)									
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
१	क्षेत्र निर्धारण तथा कार्यसूचीको स्वीकृत										

क्र.सं.	क्रियाकलापहरू	समय सीमा (महिनामा)									
		१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
२	स्थलगत अध्ययन, अपुग जानकारीहरूको संकलन (भौतिक, जैविक, सामाजिक आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण), आयोजना प्रभावित क्षेत्रमा धरधुरीहरूको विस्तृत सामाजिक आर्थिक सर्वेक्षण										
३	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी										
४	सार्वजनिक सुनुवाई, ७ दिने सूचना प्रकाशन, वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको अन्तिम प्रतिवेदन तयारी										
५	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको अन्तिम मस्यौदा प्रतिवेदन बुझाउने										
६	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनको स्वीकृती										

२.१२ आवश्यक जग्गाको क्षेत्रफल र जग्गाको प्रकार

आयोजनाको Built up क्षेत्रफल १२,१३५ वर्ग मि. (२३.८५ रोपनी) र खुला ठाउँको क्षेत्रफल १४,४६२ वर्ग मि. (२८.४३ रोपनी) गरी कुल २६,५९७ वर्गमीटर (५२.२८ रोपनी) रहेको छ।

२.१३ आयोजना क्षेत्रको वर्णन

आयोजनासंग सम्बन्धित क्रियाकलापहरू कार्यन्वयन गर्ने सिलसिलामा हुन सक्ने प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष प्रभावहरू पर्न सक्ने भौगोलिक क्षेत्रको दायराको आधारमा आयोजनाको प्रभाव क्षेत्र निर्धारण गर्न सकिन्छ। आयोजनाको क्रियाकलापहरू कार्यन्वयन गर्ने क्षेत्र र होटल निर्माणस्थलबाट ५० मि. अर्धव्यास भित्रको क्षेत्रलाई प्रत्यक्ष प्रभावको क्षेत्रको रूपमा लिईएको थियो भने प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रबाट थप १०० मि. अर्धव्यासमा पर्न आउने क्षेत्रलाई अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र मानी यस वातावरणीय अध्ययन गरिएको थियो।

तालिका २.६ :आयोजनाको क्षेत्र निर्धारण

प्रभाव क्षेत्र	प्रभाव क्षेत्रको विवरण
प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र	प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा ५० मी. अर्धव्यास भित्र पर्न आउने क्षेत्र पर्दछ। प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा आयोजना कार्यन्वयन क्षेत्र, छेउछाउको जमिनका प्लटहरू, निर्माण क्षेत्रहरू, घरहरू र निजी क्षेत्रबाट

प्रभाव क्षेत्र	प्रभाव क्षेत्रको विवरण
	५०० मिटरको दुरीको अर्धव्यास भित्रका चारै तिरको क्षेत्रहरु रहेका छन्। प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र भित्र पोखरा महानगरपालिकाको वडा नं. १८ मा पर्ने सेदी डाँडा रहेको छ ।
अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र	अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा १०० मी. अर्धव्यासमा पर्ने आउने क्षेत्र पर्दछ । प्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्र भन्दा बाहिर पोखरा महानगरपालिकाको वडा नं. १८ मा पर्ने सेदी डाँडा रहेको छ ।
समग्र प्रभावको क्षेत्र	आयोजना संचालन हुने पोखरा महानगरपालिकाको वडा नं. १८ मा पर्ने बस्तिहरु रहेका छन्।

स्रोत:स्थलगत अध्ययन,२०७८

२.१४ आयोजना प्रभावित बस्ती

आयोजना प्रभावित बस्तीमा पोखरा महानगरपालिकाको वडा नं. १८ को लेकसाइड पर्दछ।

अध्याय ३

३ प्रतिवेदन तयार गर्दा अपनाइएको विधि

वातावरण संरक्षण ऐन २०७६ तथा वातावरण संरक्षण नियमावली २०७७ मा व्यवस्था भएका प्रक्रियाहरूको अनुसार गरी प्रस्तावको वातावरणीय अध्ययन गरिएको छ । प्रतिवेदन तयार गर्न प्रथम तथा दोस्रो क्रमको तथ्यांक क्रमश क्षेत्रको अध्ययन र सन्दर्भ सामग्रीहरूको पुनरावलोकनबाट प्राप्त गरिएको थियो ।

३.१ वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनका लागि आवश्यक सूचना/तथ्यांक

क) भौतिक वातावरण

- भौगोलिक अवस्था
- भू-उपयोग, भूगर्भ तथा माटो
- तापक्रम र वर्षा
- भूकम्पीय वर्गीकरण
- भू-क्षय तथा पहिरोको स्थिति
- वायुको गुणस्तर
- पानीको गुणस्तर
- ध्वनिको स्तर

ख) जैविक वातावरण

- आयोजना क्षेत्र नजिकै पाइने वनस्पति तथा जीवतन्तुको सूची

ग) सामाजिक आर्थिक वातावरण

- आयोजना क्षेत्र र आयोजना प्रभावित क्षेत्रको जनसंख्या, जात-जाति, बसोबास तथा व्यवसायको स्थिति
- समाजिक सेवा तथा उपलब्ध सुविधाहरू
- प्रमुख आर्थिक क्रियाकलाप तथा आर्थिक अवस्था
- प्रभावित क्षेत्रको धार्मिक तथा सांस्कृतिक मूल्यमान्यता, मठ-मन्दिर, मेलाजात्रा, मसानघाट, चिहान
- प्रभावित क्षेत्रको शिक्षाको स्थिति
- प्रभावित क्षेत्रको स्वास्थ्य, खानेपानी, सरसफाई, फोहोरमैलाको अवस्था

- प्रभावित क्षेत्रमा विभिन्न ऊर्जाको प्रयोग
- आयोजना प्रभावित घरधुरीहरूको सामाजिक आर्थिक अवस्था

३.२ तथ्यांक संकलनको विधि

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको कार्य सम्पन्न गर्न निम्न तथ्यांक संकलनको विधिहरू समावेश गरिएको थियो:

- सन्दर्भ सामग्रीहरू (वार्षिक प्रतिवेदन र अन्य अभिलेखको पुनरावलोकन र नक्शाको व्याख्या),
- प्रस्तावित आयोजनाको प्रभाव क्षेत्रको निर्धारण,
- वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको कार्यसूची प्रतिवेदनको तयारी तथा स्वीकृति,
- आयोजना स्थलको भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक र ऐतिहासिक विषयहरूको बारेमा प्राथमिक जानकारी संकलन गर्न स्थलगत अध्ययन एवम् निरिक्षण,
- विद्यमान ऐन, नीति, कानून, निर्देशिकाको पुनरावलोकन,
- तथ्याङ्क, अन्तर्वार्ता र स्थानिय व्यक्तिहरूसँग सहभागितामूलक छलफलको छुट्टै जाँच मार्फत द्वितीय जानकारीको प्रमाणीकरण,
- प्रस्तावित आयोजना सम्बन्धित जानकारी दिन साथै राय सुझाव संकलन गर्न प्रस्तावक, सरोकारवाला व्यक्तिहरू र आयोजना प्रभावित क्षेत्रका बासिन्दासँगक सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम संचालन,
- वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको प्रतिवेदनको लागि तथ्याङ्क एकिकृत गरी सम्भावित वातावरणीय प्रभावहरूको पहिचान, अनुमान र मूल्याङ्कन गरी सुधारात्मक, प्रतिरोधात्मक र क्षतिपूर्तिका उपायहरू समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदन तयारी।

३.३ सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययन

यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयारीको क्रममा विभिन्न सरकारी निकायहरूबाट प्रकाशित राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन निर्देशिका (२०५०), वातावरण संरक्षण ऐन (२०७६), वातावरण संरक्षण नियमावली (२०७७), राष्ट्रिय जनसंख्या तथा आवास गणना (२०६८), कास्की जिल्लाको प्रोफाइल, सेदी लक्जरी होटलको डिजाइन रिपोर्ट (२०७७) प्रतिवेदन लगायतका सामग्रीहरू अध्ययन गरिएको थियो। यसका साथै आयोजना क्षेत्रको टोपोनक्सा तथा गुगल नक्साहरूको पनि अध्ययन गरिएको थियो।

दुर्लभ र संरक्षित बोटविरुवा तथा प्राणी प्रजातीहरू IUCN Red Data Book बाट CITES Appendices र नेपाल सरकारको संरक्षित बोटविरुवाहरू प्रजातिहरूको सूची अन्तर्गत वर्गिकृत गरिएको थियो।

प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने क्षेत्रको नक्शाको अध्ययन तथा विश्लेषण

प्रस्तावित प्रतिवेदनको संयोजनमा, नापी विभागबाट २०७७ सालमा प्रकाशन गरिएको १:२५००० टोपो नक्शा (२८८३ १६B) र आयोजना क्षेत्रको गुगल नक्शा संकलन तथा केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागबाट जानकारी संकलन गरी आयोजना क्षेत्रको भौगोलिक अवस्थाको बारे अध्ययन गरिएको थियो।

३.४ चेकलिस्ट र घरधुरी सर्वेक्षण प्रश्नावलीको तयारी

प्रस्तावित आयोजना क्षेत्रको भौतिक वातावरण, जैविक वातावरण, आर्थिकसामाजिक- वातावरण तथा साँस्कृतिक वातावरणको तथ्याङ्क, घरधुरीहरूको विवरण संकलन गर्नका लागि भौतिक संस्कृति पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयले स्वीकृत गरेको चेकलिष्ट तथा प्रश्नावली मार्फत तथ्याङ्क संकलन गरिएको थियो।

३.५ स्थलगत अध्ययन कार्य

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको क्रममा विद्यमान वातावरणीय अवस्था र वातावरणीय प्रभाव पहिचान गर्न स्थलगत अध्ययन गरिएको थियो। विभिन्न अध्ययन टोलीहरूको उपस्थितिमा आयोजना क्षेत्रको भौतिक, जैविक, सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक वातावरणको आधारभूत जानकारी संकलन गरिएको थियो। स्थलगत अध्ययनको क्रममा चेकलिष्ट तथा म्याट्रिक्सको प्रयोग गरी घरधुरी सर्वेक्षण गरिएको थियो। निम्न उल्लेखित विधिहरू प्रयोग गरी तथ्यांकहरू संकलन गरिएको थियो।

३.५.१ भौतिक वातावरणमा अपनाइएको विधि

आयोजना क्षेत्रको भौगोलिक एवम् भू-उपयोग सम्बन्धी तथ्याङ्क गुगल नक्शा, क्षेत्रगत एवम् जिल्लाको नक्शा र स्थलगत नक्शाबाट संकलन गरिएको थियो। जल तथा मौसम बिज्ञान बिभाग (पोखरा विमानस्थल स्टेसन, DHM, २०७७) बाट जलवायुको तथ्याङ्क संकलन गरी प्रस्तावित क्षेत्रको औसत वर्षा र तापक्रम मापन गरिएको थियो। जल एवम् निकासको बारेमा जानकारी सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनबाट लिइएको थियो।

भौतिक वातावरणको तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण

आयोजना क्षेत्रको भौतिक वातावरण अन्तर्गत अध्ययन टोलिले उल्लेखित विषयमा जानकारी तथा तथ्याङ्क संकलन गरिएको थियो र आयोजना निर्माण तथा संचालनबाट हुनसुक्ने प्रभाव मूल्याङ्कन गरी यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ। भौतिक वातावरण अन्तर्गत निम्न सूचना तथा तथ्याङ्क संलग्न गरिएको थियो।

- भौगोलिक अवस्था (Physiography and topography): आयोजना प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रका भौगोलिक अवस्था सम्बन्धि जानकारी नापी विभागले प्रकाशन गरेको सिट न् .२८८३ १६ B को टोपोग्राफीक नक्सा नापी विभाग १९९९ बाट र स्थलगत अध्ययन मार्फत अवलोकन गरी प्राप्त गरिएको थियो।

- भू-उपयोग, भूगर्भ तथा माटो(Land use Geology and Soil): भू-उपयोग सम्बन्धी जानकारी नापी विभागले प्रकाशन गरेको सिट नं. २८८३ १६ B को टोपोग्राफीक नक्साबाट र स्थलगत अध्ययन तथा स्थानिय संगको अन्तर्वार्ता गरी प्राप्त गरिएको थियो भने भौगर्भिक तथा माटो सम्बन्धी जानकारी खानी तथा भूगर्भ विभागले प्रकाशन गरेको भौगर्भिक नक्सा बाट लिइएको थियो।
- तापक्रम र वर्षा (Temperature and Rainfall): तापक्रम र वर्षा सम्बन्धी जानकारी जल तथा मौसम विज्ञान विभागको तथ्याङ्क विभागबाट प्रकाशित पोखरा विमानस्थल स्टेसन, DHM, २०७७, बि.सं २०७७ बाट साभार गरिएको थियो।
- भूकम्पीय वर्गीकरण(Seismic Zonation): भूकम्पीय जोखिमको जानकारीका लागि राष्ट्रिय भूकम्प मापन तथा अनुसन्धान केन्द्रले प्रकाशन गरेको भूकम्पीय जोखिम नक्साबाट प्राप्त गरिएको थियो।
- भू-क्षयको स्थिति(Soil Eroision): भू-क्षयको अवस्था तथा सूचना स्थलगत अध्ययन तथा मुख्य सूचनादाता सर्वेक्षणबाट प्राप्त गरिएको थियो।
- वायुको गुणस्तर(Air Quality): आयोजना स्थल नजिकै प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रमा वायु प्रदुषणका स्रोहरूको पहिचान गरी प्राप्त गरियो। वायुको गरणस्तरको निरिक्षण विज्ञको स्थलगत अध्ययन बाट गरिएको थियो।
- ध्वनीको स्तर (Noise Level): ध्वनीको स्तर ध्वनी यन्त्रबाट प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्रमा तथ्याङ्क संकलन गरी सो तथ्याङ्क विश्लेषण गरी Leq गणना गरी ध्वनी सम्बन्धि राष्ट्रिय मापदण्ड, २०१२संग तुलना गरिएको थियो।

३.५.२ जैविक वातावरणको तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण

वनस्पतिको सर्वेक्षण

आयोजना स्थल वस्ति क्षेत्रमा रहेको हुनाले होटलको निर्माणबाट रुख काटिने छैन। आयोजना क्षेत्रको अप्रत्यक्ष प्रभाव क्षेत्रमा रहेका केही वनस्पतिहरूको स्थलगत अध्ययन र अवलोकन गरीएको थियो।

वन्यजन्तुको सर्वेक्षण

- आयोजना प्रस्तावित क्षेत्र सहरी क्षेत्र/वस्ति क्षेत्र भित्र पर्दछ। त्यसकारण, आयोजना क्षेत्रको नजिक मानवीय गतिविधिहरू सामान्य हुन्। प्रस्तावित होटल सहरी क्षेत्रमा पर्ने हुनाले यहाँ वन्यजन्तुहरू पाइदैन।

- आयोजना क्षेत्र फेवाताल नजिक भएको हुँदा चराहरूको विविधता पाइन्छ। डूपिड / प्यालेटहरू, अवशेष (छाला, प्वाँख, हड्डी र शव), गुँडहरू आदिको पहिचानले उपस्थित चराहरूलाई पनि रेकर्ड गरिएको थियो। थप रूपमा, call counting पनि रेकर्ड गरिएको थियो।
- Visual encounter surveys को प्रयोग गरेर सरीसृप तथा उभएचरको सर्वेक्षण रेकर्ड गरिएको थियो।

३.५.३ सामाजिक आर्थिक र साँस्कृतिक वातावरणको तथ्याङ्क संकलन र विश्लेषण

कास्की जिल्लाको जनसंख्या विवरण, जातजाती, धर्म, शिक्षा र साक्षरता, स्वास्थ्य र सरसफाई, आर्थिक क्रियाकलाप, साँस्कृतिक अभ्यास आदि तथ्याङ्कको जानकारी, राष्ट्रिय जनगणना २०७८ र २०६८ को तथ्याङ्कबाट र प्रभावित कास्की जिल्लाको पोखरा महानगरपालिकाको अभिलेख तथा वस्तुगत विवरणबाट प्राप्त गरिएको थियो। आयोजना प्रभावित स्थानिय तहको सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरण सम्बन्धी प्राथमिक जानकारी संकलनका लागि निम्न सर्वेक्षण विधिहरू अपनाइएको थियो।

क. घरधुरी सर्वेक्षण

प्रस्तावित आयोजनाले प्रभाव पार्ने क्षेत्रको सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक अवस्था बारे जानकारी लिनका लागि म्याट्रिक्स र प्रश्नावलीहरूको प्रयोग गरी घरधुरीहरूको सर्वेक्षण गरिएको थियो। यस आयोजनाले आफ्नै किनिसकेको जग्गा भएको हुनाले कुनै पनि घरधुरी प्रभाव पार्ने छैन।

ख. मुख्य सूचनादाता अन्तर्वार्ता

प्रस्तावित आयोजनाबाट सामाजिक, आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरणमा पर्ने सम्भावित प्रभावहरूको बारेमा जानकारी लिनका लागि स्थानिय व्यक्ति, नगर प्रमुख, प्राध्यापक, शिक्षक, सरकारि तथा गैर सरकारी निकाय जस्ता सम्बन्धित सरोकारवालाहरू सूचनादातासँग छलफल गरिएको थियो।

प्रभाव पहिचान, आँकलन तथा मूल्याङ्कन

प्रस्तावित आयोजनाको निर्माण तथा संचालन चरणमा भौतिक, जैविक, सामाजिक-आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरणमा पर्ने सम्भावित प्रभावहरूलाई म्याट्रिक्स विधिद्वारा पहिचान, आँकलन र मूल्याङ्कन गरिएको थियो। राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५० बमोजिम वातावरणीय प्रभावहरूलाई प्रकृति, परिणाम, सिमा र अवधिमा वर्गीकरण गरिएको थियो।

क. प्रभावको प्रकृति

प्रत्यक्ष: आयोजनाका क्रियाकलापले विद्यमान वातावरणीय अवस्थामा प्रत्यक्ष रूपमा पर्ने प्रभावहरूलाई प्रत्यक्ष प्रभाव मानिएको छ।

अप्रत्यक्ष: आयोजनाका क्रियाकलापले विद्यमान वातावरणीय अवस्थामा अप्रत्यक्ष रूपमा पर्ने प्रभावहरूलाई अप्रत्यक्ष प्रभाव मानिएको छ।

ख. प्रभावहरूको परिणाम

न्यून महत्त्वपूर्ण प्रभाव: यदि कुनै आयोजनाको प्रभाव १० सम्म छ भने त्यसलाई न्यून महत्त्वपूर्ण प्रभाव मानिएको छ।

मध्यम महत्त्वपूर्ण प्रभाव: यदि कुनै आयोजनाको प्रभाव २० सम्म छ भने त्यसलाई मध्यम महत्त्वपूर्ण प्रभाव मानिएको छ।

उच्च महत्त्वपूर्ण प्रभाव: यदि कुनै आयोजनाको प्रभाव ६० भन्दा बढी छ भने त्यसलाई उच्च महत्त्वपूर्ण प्रभाव मानिएको छ।

ग. प्रभावहरूको सीमा

स्थलगत: यदि प्रभावहरू आयोजना क्षेत्र भित्र सिमित छन् भने त्यसलाई स्थलगत प्रभाव मानिएको छ।

स्थानिय: यदि प्रभावहरू आयोजना क्षेत्रको जलाधार क्षेत्रमा पर्छ भने त्यसलाई स्थानिय प्रभाव मानिएको छ।

क्षेत्रिय: यदि प्रभावहरू आयोजना क्षेत्रको जलाधार क्षेत्र भन्दा बाहिरको क्षेत्र सम्म पर्दछ भने त्यसलाई क्षेत्रगत प्रभाव मानिएको छ।

घ. प्रभावको अवधि

अल्पकालिन अवधि: यदि आयोजनाको थालनी पछि ३ वर्ष सम्म प्रभावहरू पर्छ भने त्यसलाई अल्पकालिन अवधिको प्रभावको रूपमा वर्गीकृत गरिएको छ। निर्माण चरणमा पर्ने प्रभावहरू प्रायः छोटो अवधि अन्तर्गत वर्गीकृत गरिएको छ।

मध्यम अवधि: यदि कुनै प्रभाव ३ वर्ष भन्दा बढी र २० वर्ष भन्दा कम समय सम्म रहन्छ भने त्यसलाई मध्यम अवधिको प्रभावको रूपमा वर्गीकरण गरिएको छ। आयोजना निर्माण चरणको प्रभाव संचालन चरण सम्म रहन्छ भने त्यस्तो प्रभावलाई मध्यम अवधिको प्रभावमा वर्गीकृत गरिएको छ।

दिर्घकालिन अवधि: यदि कुनै आयोजनाको प्रभाव २० वर्ष भन्दा बढी समय सम्म रहन्छ भने त्यसलाई दिर्घकालिन प्रभाव अन्तर्गत वर्गीकृत गरिएको छ। संचालन चरणका प्रभावहरूलाई दिर्घकालिन अवधिका प्रभाव अन्तर्गत वर्गीकृत गरिएको छ।

प्रभाव मूल्याङ्कन विधि

प्रस्तावित आयोजनाको भौतिक, जैविक, सामाजिक-आर्थिक तथा साँस्कृतिक वातावरणीय प्रभावहरूको मूल्याङ्कन गर्नका लागि interaction म्याट्रिक्स विधिको प्रयोग गरिएको थियो। दुबै पहिचान र पूर्वानुमानित प्रभावहरूको महत्त्व मूल्याङ्कन निम्न तालिका बमोजिम गरिएको छ।

तालिका ३.१: प्रभावहरूको महत्त्व मूल्याङ्कन

क्र.सं.	परिणाम	मान	सिमा	मान	अवधि	मान	प्रकार
१.	उच्च	६०	क्षेत्रिय	६०	दीर्घकालिन	२०	प्रत्यक्ष
२.	मध्यम	२०	स्थानिय	२०	मध्यकालिन	१०	अप्रत्यक्ष
३.	न्यून	१०	स्थलगत	१०	अल्पकालिन	५	

स्रोत : वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७

प्रभावको महत्त्व

उल्लेखनीय: यदि प्रभाव विचारणीय छ र आधारभूत अवस्था परिवर्तन गर्दछ भने यो उल्लेखनीय मानिन्छ।

मध्यम उल्लेखनीय: यदि प्रभावले आधारभूत अवस्था कम परिवर्तन गर्दछ भने यो मध्यम उल्लेखनीय मानिन्छ।

नगण्य: यदि परिवर्तन आधारभूत अवस्थाले असर नगर्ने गरी नै कम छ भने यसलाई नगण्य प्रभाव भनिन्छ।

तालिका ३.२: प्रभावको महत्त्व

क्र.सं.	जम्मा मान	प्रभावको महत्त्व	कैफियत
१	७५ भन्दा धेरै	उल्लेखनीय	
२	५० -७५	मध्यम उल्लेखनीय	
३	५० भन्दा थोरै	नगण्य	

स्रोत: राष्ट्रिय वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५०

३.६ सार्वजनिक परामर्श, छलफल, अन्तरक्रिया र सार्वजनिक सुनुवाई

जन परामर्श तथा स्थानीय सरोकारवालाहरूसँग छलफल

आयोजना प्रभावित क्षेत्रमा स्थानीय समुदाय, बुद्धिजीविहरू, शिक्षक र सरोकारवालाहरूको उपस्थितिमा छलफलको उद्देश्य, अध्ययन भइरहेको अवस्था र आयोजनाको स्थितीको बारेमा छलफल गरिएको थियो। यस छलफलमा मुख्यतया: आयोजनाको कार्यान्वयनद्वारा उत्पन्न हुन सक्ने समस्या, वातावरणमा पर्ने प्रभाव र सरोकारवालाहरूको आयोजना सम्बन्धी जिज्ञासा र लाभमा केन्द्रीत गरिएको थियो। यस

छलफलमा उठेका प्रश्न, जिज्ञासा, राय तथा सुझावहरू संकलन गरिएको थियो। विस्तृत विवरण अनुसूची ७ मा दिइएको छ।

मस्यौदा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयारी

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको क्षेत्र निर्धारण तथा कार्यसूची प्रतिवेदनको स्वीकृति पश्चात आयोजना क्षेत्रको स्थलगत अध्ययन गरिएको थियो। स्थलगत अध्ययनबाट संकलन गरिएको विवरणहरूलाई विश्लेषण गरी प्राप्त जानकारीहरू उल्लेख गरी र साथसाथै भौतिक, जैविक, सामाजिक-आर्थिक वातावरणमा पर्ने प्रभाव समावेश गरी ती प्रभावहरूको उचित न्यूनीकरणका उपायहरू समावेश गरी र वातावरणीय अनुगमन, वातावरणीय व्यवस्थापन योजना र वातावरणीय परिक्षण उल्लेख गरी वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को अनुसूची १२मा दिइएको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनको ढाँचा अनुसार वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनको मस्यौदा तयार गरिएको छ।

सार्वजनिक सुनुवाई

प्रस्तावकले वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयारीको सिलसिलामा आयोजनाको कार्यान्वयनबाट प्रभावित हुने क्षेत्रमा आयोजनाको बारेमा मिति २०७८/१०/२३ मा टल बाराही प्रा.लि., बाराही पथ, पोखरा महानगरपालिकाको वडा नं १८, कास्की जिल्लामा सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रमको आयोजना गरिएको थियो। सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रममा २१ जनाको (पुरुष-१८ र महिला-३) उपस्थिति रहेको थियो। सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम गर्दा प्रभावित स्थानीय समुदाय तथा स्थानीय तहका प्रतिनिधिलाई समेत सहभागी गराइएको थियो। सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रम आयोजना गर्ने प्रयोजनको लागि प्रस्तावकले सोको मिति, समय, स्थान र आयोजनाको सम्बन्धमा मिति २०७८/१०/१८ गते समाधान राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा सार्वजनिक सुनुवाई बारे सूचना प्रकाशन गरिएको थियो। सार्वजनिक सूचनाको एक प्रति अनुसूची ८ मा छ। स्थानीय तहको सम्बन्धित वडा कार्यालय र आयोजना क्षेत्रको कनै सार्वजनिक स्थलमा सूचना टाँस गरिएको थियो। सार्वजनिक सुनुवाईमा भएको उपस्थिति, सुनुवाईबाट प्राप्त सुझाव, तस्वीर वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा संलग्न गरिएको छ। सार्वजनिक सुनुवाई कार्यक्रमको सारांश अनुसूची ११ मा राखिएको छ। साथै प्रस्ताव कार्यान्वयनबाट असर पर्न सक्ने गाउँपालिका र वडा कार्यालयबाट सिफारिस संकलन गरिएको थियो। सार्वजनिक सुनुवाई सम्बन्धी विवरण अनुसूची ८, ९, १० र ११ मा दिइएको छ।

सार्वजनिक सूचना

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको क्रममा आयोजनाको कार्यान्वयन हुने स्थानीय तह, सरोकारवाला, वा संस्थालाई आयोजनाको कार्यान्वयनबाट पर्न सक्ने वातावरणीय प्रभावहरूको सम्बन्धमा ७ दिन भित्र

राय सुझाव उपलब्ध गराउन स्थानीय तहको कार्यालय, सो क्षेत्रमा रहेको शैक्षिक संस्था, सामुदायिक वनको कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था तथा कुनै सार्वजनिक स्थलमा सूचना टाँस गरिएको थियो र सो सम्बन्धी मुचुल्का संकलन गरिएको थियो। त्यसैगरी आयोजनाको सम्बन्धमा मिति २०७८/१०/२४ गते समाधान राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गरिएको थियो। सार्वजनिक सूचनाको एक प्रति अनुसूची १३ समावेश गरिएको छ।

राय सुझाव तथा सिफारिस पत्रहरू संकलन

आयोजनाको कार्यान्वयनको लागि आयोजना प्रभावित स्थानीय निकायबाट सिफारिस संकलन गरिएको थियो।

३.७ सुझाव समावेश गरी अन्तिम प्रतिवेदनको तयारी

वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कनको मस्यौदा प्रतिवेदनको तयारी पछि सार्वजनिक सुनुवाईमा उठेका सवालहरू र प्राप्त सुझावहरूलाई समावेश गरी वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गरिएको हो। वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ को अनुसूची १२को खण्ड (ग) मा दिइएको वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदनको ढाँचा अनुसार यो वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गरी सम्बन्धित मन्त्रालय संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालयलाई समीक्षा र वन तथा वातावरण मन्त्रालयबाट स्वीकृतिका लागि पेश गरिनेछ।

अध्याय ४

४ प्रतिवेदन तयार गर्दा विचार गरिएका नीति, ऐन, नियम, निर्देशिका, मापदण्ड, सन्धि सम्झौता सेदी लक्जरी होटल आयोजनाको संचालन तथा कार्यान्वयनका उद्देश्य पूरा गर्न प्रस्तावकले प्रकृति र त्यससंग सम्बन्धित क्षेत्र हेरी तल नीति, ऐन, नियम, निर्देशिका, मापदण्ड, सन्धि, सम्झौताहरूमा सान्दर्भिक र अनिवार्य प्रावधानहरू, न्यूनीकरणका उपाय/योजनाहरूलाई अध्ययन गरी प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको छ। प्रस्तावकले आयोजनाको निर्माण तथा संचालन चरणमा तल उल्लेखित नीति, ऐन, नियम, निर्देशिका, मापदण्ड, सन्धि, सम्झौताहरूको कार्यान्वयन गर्न प्रतिबद्ध छ। प्रस्ताव कार्यान्वयन तथा संचालनको सन्दर्भमा वातावरण सँग सम्बन्धित तथा सम्बन्धित क्षेत्रसँग सम्बन्धित ऐन, नियम, निर्देशिका, मापदण्ड तथा परिपत्रहरूको पूर्ण रूपमा पालना गरिनेछ।

तालिका ४.१: प्रतिवेदन तयार गर्दा पुनरावलोकन गरिएका नीति, ऐन, नियम, निर्देशिका, मापदण्ड, सन्धि सम्झौता

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
१	संविधान		
१.१	नेपालको संविधान	भाग ३ को धारा २५, उपधारा (१),	प्रत्येक नागरिकलाई कानूनको अधीनमा रही सम्पत्ति आर्जन गर्ने, भोग गर्ने, बेचबिखन गर्ने, व्यावसायिक लाभ प्राप्त गर्ने र सम्पत्तिको अन्य कारोबार गर्ने हक हुनेछ।
		भाग ३ को धारा २५, उपधारा (५),	उपधारा (३) बमोजिम राज्यले सार्वजनिक हितका लागि कुनै व्यक्तिको सम्पत्ति अधिग्रहण गरेकोमा त्यस्तो सार्वजनिक हितको सट्टा अर्को कुनै सार्वजनिक हितका लागि त्यस्तो सम्पत्ति प्रयोग गर्न बाधा पर्ने छैन।
		भाग ३ को धारा ३०, उपधारा (५),	प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वास्थ्य वातावरणमा बाच्न पाउने हक हुनेछ।
		भाग ३ को धारा ३०, उपधारा (२),	वातावरणीय प्रदूषण वा हासबाट हुने क्षतिबाट पीडितलाई प्रदूषकबाट कानून बमोजिम क्षतिपूर्ति पाउने हक हुनेछ।
		भाग ३ को धारा ३०, उपधारा (३),	राष्ट्रको विकास सम्बन्धि कार्यमा वातावरण र विकास बिच समुन्नति सन्तुलनका लागि आवश्यक कानूनी व्यास्था गर्न यस धाराले बाधा पुर्याएको मानिने छैन।
		भाग ३ को धारा ३४, उपधारा (१),	श्रमको हक <ul style="list-style-type: none"> • प्रत्येक श्रमिकलाई उचित श्रम अभ्यासको हक हुनेछ। • प्रत्येक श्रमिकलाई उचित पारिश्रमिक, सुविधा तथा योगदानमा आधारित सामाजिक सुरक्षाको हक हुनेछ। • प्रत्येक श्रमिकलाई कानून बमोजिम ट्रेड युनियन खोल्ने, त्यसमा सहभागी हुने तथा सामूहिक सौदाबाजी गर्न पाउने हक हुनेछ।
		भाग ३ को धारा ५१, उपधारा (च),	विकास सम्बन्धी नीति <ul style="list-style-type: none"> • विकासका दृष्टिले पछाडि परेका क्षेत्रलाई प्राथमिकता दिदै सन्तुलित, वातावरण अनुकूल गुणस्तरीय तथा दिगो रूपमा भौतिक पूवाधारको विकास गर्ने

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	समबन्धित विवरण
			<ul style="list-style-type: none"> • विकास निर्माणको प्रकृत्यामा स्थानीय जनसहभागिता अभिवृद्धि गर्ने • राष्ट्रिय आवश्यकता अनुसार सूचना प्रविधिको विकास र विस्तार गरी त्यसमा सर्वसाधारण जनताको सहज र सरल पहुँच सुनिश्चित गर्ने तथा राष्ट्रिय विकासमा सूचना प्रविधिको उच्चतम उपयोग गर्ने
२	नीति		
२.१	नेपाल राष्ट्रिय जैविक विविधता रणनीति तथा कार्ययोजना, (२०१४-२०२०)		<p>राष्ट्रिय जैविक विविधता संरक्षण रणनीति तथा कार्ययोजनाले नेपालको जैविक विविधताको व्यवस्थापनका लागि मार्गनिर्देशन प्रदान गर्दछ। वर्तमान तथा भविष्यका पुस्ताहरूको लाभका लागि दिगो आधारमा जैविक विविधता व्यवस्थापन गर्न यो कार्ययोजना तयार पारेको हो । राष्ट्रिय जैविक विविधता संरक्षण रणनीति तथा कार्ययोजना सहजीकरणका लागि ३५ वर्षको अवधि निर्धारित गरीएको छ । यसको मुख्य लक्ष्य भनेको २०२० सम्ममा नेपालको पारिस्थितिकी प्रणालीहरूलाई उल्लेखनीय रूपमा वृद्धि गर्नु हो, जसले गर्दा मानव कल्याण र देशको दिगो विकासमा योगदान पुर्याउछ ।</p>
२.२	पर्यटन नीति, २०६५	बुँदा नं.८	<p>पर्यटन उद्योगको विकास एवं विस्तारको लागि क्षेत्रगत विकासका अवधारणा सहित गुरु योजना तर्जुमा गरी त्यसलाई आवधिक योजना तथा वार्षिक कार्यक्रममा समावेश गरी प्रबर्द्धन गरिने छ ।</p> <p>ग्रामीण पर्यटनलाई पर्यटन व्यवसायको उपक्षेत्रको रूपमा अघि बढाइनेछ । मुलुकको विकास प्रक्रियामा समेट्न नसकिएका महिला, मधेशी, आदिवासीजनजाती लगायतका विपन्न समूह समेतमा पर्यटन व्यवसायबाट प्राप्त लाभको बाँडफाँड गर्न समावेशी र सहकारीको माध्यमबाट उपयुक्त संरचनाको निर्माण र विकास गरिनेछ ।</p> <p>आन्तरिक पर्यटनलाई पर्यटन व्यवसायको उपक्षेत्रको रूपमा अघि बढाइनेछ ।</p> <p>पर्यटन उद्योगले उपलब्ध गराउने सेवाको प्रकृतिका आधारमा पर्यटन उद्योगलाई विशिष्टीकृत रूपमा विभाजन गरिनेछ र पर्यटन उद्योगले उपलब्ध गराउने सेवाको क्षमताको आधारमा ठूला, मझौला र साना उद्योगमा वर्गीकरण गरिनेछ । ठूला प्रकृतिका पर्यटन उद्योगमा राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय लगानीकर्ता मार्फत सार्वजनिक तथा निजी साझेदारीमा र मझौला र साना प्रकृतिका पर्यटन उद्योगमा राष्ट्रिय लगानीकर्तालाई प्राथमिकताको आधारमा लगानी खुला गरिनेछ । पर्यटन पूर्वाधार विकासको लागि निर्माण, स्वामित्व, संचालन र हस्तान्तरण सम्बन्धी कानुनी अवधारणा र प्रक्रिया (BOOT) मोडेलमा सञ्चालन गरिनेछ ।</p> <p>पर्यटन क्षेत्रको पूर्वाधार विकासमा अहं भूमिका खेल्ने हवाई सेवालाई सुरक्षित नियमित र भरपर्दो बनाइने छ ।</p> <p>पर्यटन क्षेत्रको विकासमा सरकारको भूमिका ठूला पूर्वाधार निर्माण र पर्यटन सेवा वा वस्तुको विकास एवं विस्तारमा सहजकर्ता, नियमनकर्ता, समन्वयकर्ता र उत्प्रेरकको रूपमा रहने गरी यस क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको भूमिकालाई प्रोत्साहन गरिने छ ।</p>
२.३	राष्ट्रिय रोजगार नीति, २०७१	बुँदा ८	<p>विभिन्न क्षेत्रगत नीतिहरूलाई यस नीतिसँग सामन्जस्यता कायम गरी रोजगारी सिर्जनातर्फ केन्द्रित गर्न राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई प्रबर्द्धन गर्दै सबै नागरिकहरूलाई उत्पादन र प्रतिफलमूलक रोजगारीका अवसरहरू उपलब्ध गराउने,</p>

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	समबन्धित विवरण
			अनौपचारिक रोजगारलाई क्रमशः औपचारिक पद्धतिमा रूपान्तरण गर्दै रोजगारको गुणस्तरमा सुधार ल्याउने, युवालक्षित तथा प्रवासी कामदारको उपयुक्त व्यवस्थापन गर्ने,
२.४	भू-उपयोग नीति, २०७२	बुँदा नं. ६	भूउपयोग योजनाबाट निर्देशित भू-उपयोग पद्धतिको विकास गर्दै भूमिको दिगो व्यवस्थापन गर्ने
		बुँदा नं. ७	राष्ट्रको समग्र भूमिलाई विभिन्न भू-उपयोगका क्षेत्रहरू (land use zone) तजुर्मा गर्ने, तशगत (संघिय, प्रादेशिक र स्थानिय) भू-उपयोग योजना (land use zone) तजुर्मा गर्ने, प्राकृतिक र मानव सिर्जित प्रकोपजन्य जोखिमहरूको न्युनिकरण गर्ने कृषि भूमिको संरक्षण, स्वच्छ, सुन्दर, सुविधा सम्पन्न, वस्ती विकास र दिगो योजनावद्ध शहरीकरण ,वन क्षेत्र प्राकृतिक सम्पदा, जैविक विविधता एवमँ ऐतिहासिक, साँस्कृतिक, धार्मिक पुरातात्विक तथा सामरिक महत्वका क्षेत्रको संरक्षणको लागि भू-उपयोग योजनाको आधारमा भूमि तथा भूमिश्रोतको उपयोग सुनिश्चित गर्ने।
२.५	विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन नीति, २०७५	बुँदा नं. ४	विपद्बाट हुने मृत्युदर तथा प्रभावित व्यक्तिहरूको संख्या उल्लेख्य रूपले कम गर्नु, जिविकोपार्जनका स्रोतसाधनहरूका साथै कृषि, उद्योग, सडक, सञ्चार, खानेपानी तथा सरसफाइका संरचना, स्वास्थ्य र शैक्षिक सुविधाहरू जस्ता महत्वपूर्ण पूर्वाधार तथा आधारभूत सेवाहरूमा विपदले पुऱ्याउँने क्षति एवं अवरोधलाई कम गर्दै तिनीहरूको उत्थानशीलता बृद्धि गर्नु र विपद्बाट हुने प्रत्यक्ष आर्थिक क्षति कम गर्नु।
		बुँदा नं. ५	प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद्बाट व्यक्तिको जीवन तथा सम्पत्ति, स्वास्थ्य, जिविकोपार्जन तथा उत्पादनका साधनहरू, भौतिक एवं सामाजिक पूर्वाधार, साँस्कृतिक एवं वातावरणीय सम्पदामा हुने क्षतिको उल्लेख्य रूपमा कम गर्नु यस नीतिको प्रमुख उद्देश्य रहेको छ।
२.६	राष्ट्रिय भूमि नीति, २०७५	दफा (६) उपदफा (६.१), (६.२), (६.३)	दगो भूमी व्यवस्थापन: विकास र समृद्ध जीवन, भूमीको न्यायीक वितरण, महत्तम उपयोग र सुशासन मार्फत मूलकको आर्थिक समृद्धि र जनताको जीवनस्तरमा गुणात्मक परिवर्तन ल्याउने, भू-सम्बन्ध र भू-स्वमित्वको सुरक्षा तथा भू-अधिकारको संरक्षणको सुनिश्चतता प्रत्याभूत गर्ने, विकास निर्माणका लागि भूमी प्राप्तीलाई सहज वातावरण सिर्जना गर्ने र विकास आयोजनाको लागत जग्गा प्राप्तीका कारण बढन नदिने व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने। आयोजनाले जग्गा प्राप्त गर्दा जग्गाधनीलाई पूर्जीगत लाभकारमा सहूलियत दिने व्यवस्था गरिनेछ।
		दफा (७), उपदफा (१.५)	वन क्षेत्र संरक्षण गर्दै सरकारी जग्गा उपयुक्तता आधारमा कृषि र उद्योग व्यवसाय सञ्चालनका लागि लिजमा उपलब्ध गराउन सकिनेछ।
		दफा (८) उपदफा (५.१.५), (५.२.१), (५.२.२), (५.२.३), (५.२.४)	आयोजनाको संचालन गर्ने विभिन्न सरोकारवाला क्षेत्रहरू (वन, वस्ती, धार्मिकस्थल, ऐतिहासिक, साँस्कृतिक, पुरातात्विक स्थल आदी) लाई सकेसम्म सम असर पर्ने गरी मात्र आयोजना सुरु गरिनेछ।

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
२.७	राष्ट्रिय वातावरण नीति, २०७६	बुँदा नं. ६	प्रदुषण नियन्त्रण, फोहोरमैला व्यवस्थापन र हरियाली प्रवृद्धन गरी नागरीकको स्वच्छ स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाच्न पाउने हकको सुनिश्चितता गर्ने,
		बुँदा नं. ७ को १	जल, वायु, माटो, ध्वनी, विद्युत चुम्बकिय तरङ्ग, रसायनीक तथा रेडियोधर्मी लगायत सबै प्रकारका प्रदुषणको रोकचाम, नियन्त्रण र न्युनिकरण गर्ने।
		बुँदा नं. ७ को २	घरेलु, औद्योगिक तथा सेवा क्षेत्र सबै स्रोतबाट सिर्जित फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्ने।
		बुँदा नं. ७ को ३	शहरी तथा नगर क्षेत्रमा उद्यान विस्तार गर्ने।
२.८	राष्ट्रिय व्यावसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्य नीति, २०७६	बुँदा नं. (७)	सुरक्षित तथा स्वस्थ वातावरणमा काम गर्न पाउने श्रमिकको अधिकार सुनिश्चित एवं उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्ने।
		बुँदा नं. (८)	व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्यको मापदण्ड र उपायहरूको अवलम्बन एवम् अभ्यास गर्दै सुरक्षित कायस्थल सुनिश्चित गर्ने।
		बुँदा नं. (९)	श्रमिकको सुरक्षा, स्वास्थ्य र कार्य वातावरणमा सुधार गर्नु, कार्यस्थलमा व्यावसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सम्बन्धि जोखिम न्युनिकरण गर्ने।
		बुँदा नं (१०)	जोखिमयुक्त मेशिन उपकरणको प्रयोगलाई क्रमशः प्रतिस्थापना गरी न्युन जोखिमयुक्त मेशिन उपकरणको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरिनेछ। जोखिमयुक्त कार्य प्रक्रिया तथा मेशिन उपकरण तालिम प्राप्त दक्ष जनशक्तिबाट संचालन गर्ने व्यवस्था मिलाईने छ।
२.९	नेपाल इन्जिनियरिङ्ग परिषदको पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षा सम्बन्धि नीति, २०७७	बुँदा नं. (४)	निर्माण कार्यसँग सम्बन्धित काम गर्दा जनशक्ति तथा इन्जिनियरहरूको व्यक्तिगत स्वास्थ्य तथा सुरक्षामा योगदान पुर्याउने।
		बुँदा नं. (६)	माथि खण्ड २मा उल्लेख भएका नेपालमा OHS सम्बन्धी विद्यमान अवस्था, यसका कमीकमजोरी र कानूनी प्रवाधानहरूको आधारमा कार्य स्थल (Work place) र निर्माण स्थल (Construction site) मा पेशाजन्य स्वास्थ्य र सुरक्षासँग जोडिएका जोखिम र दुर्घटना न्युनीकरण र अवस्था सुधारका लागि नेपाल सरकारका सम्बन्धित निकायहरू र आ-आफना तवरबाट तीन तहमा (Three lawyers) सकारात्मक हस्तक्षेप गर्ने र आवश्यकता अनुसार परिषदले लेखि पठाउने।
३	ऐन		
३.१	संक्रामक रोग ऐन, २०२०	दफा (२) को उपदफा (१)	नेपालभर वा त्यस्तो कुनै भागमा मानिसमा कुनै संक्रामक रोग उब्जेमा वा फैलिएमा वा फैलिने सम्भावना देखिएमा नेपाल सरकारले सो रोग निर्मूल गर्न वा रोकथाम गर्न आवश्यक कारबाहि गर्न सक्छ र सर्वसाधारण जनता वा कुनै व्यक्तिहरूको समूह उपर लागु हुने गरी आवश्यक आदेश जारी गर्न सक्नेछ।
		दफा (२) को उपदफा (२)	नेपाल सरकारले मानिसमा उब्जेको वा फैलिएको वा फैलिने सम्भावना भएको कुनै संक्रामक रोग निर्मूल गर्न वा सो रोग रोकथाम गर्नका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउन कुनै अधिकारीलाई मुकरर गरी आवश्यक अधिकार सुम्पन सक्नेछ।
३.२	होटेल व्यवस्था तथा मदिराको बिक्री वितरण	दफा ३, ४, ५, ७ र ९	सर्वसाधारण जनताको सदाचार, सुविधा, स्वास्थ्य एवं आर्थिक हित कायम राख्नका लागि होटेलको व्यवस्था तथा मदिराको बिक्री वितरणमा नियन्त्रण गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	समबन्धित विवरण
	(नियन्त्रण) ऐन, २०२३		<p>यो ऐन बनाईएको हो ।</p> <p>मदिरा खुवाउने व्यवस्था भएको होटल वा पसलको मालिकले यो ऐन प्रारम्भ भएपछि दिउँसो १२बजे भन्दा पहिले र शुक्रवारको हकमा राती १बजे पछि र अन्य वारको हकमा राती १२बजे पछि आफ्नो होटल वा पसलमा कसैलाई मदिरा बिक्री गर्न वा खुवाउन हुँदैन । होटल मालिकले शुक्रवारको दिन राती १बजे पछि र अन्य वारको हकमा राती १२बजेपछि ग्राहकहरूको निमित्त मनोरञ्जन वा नाच गानको व्यवस्था गर्न हुँदैन । होटल मालिकले आफ्नो होटलमा सार्वजनिक सदाचार वा नैतिकतामा नराम्रो असर पर्ने किसिमका मनोरञ्जन वा त्यस्ता नाच गान देखाउन हुँदैन ।</p> <p>दफा ३, ५ वा ७ को बर्खिलाप काम गर्ने होटल मालिक वा दफा ३ वा ७ को बर्खिलाप काम गर्ने कुनै पसलको मालिकलाई तोकिएको अधिकारीले बढीमा एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न र आवश्यक देखिए त्यस्तो होटल वा पसल बन्द गर्ने आदेश दिन सक्नेछ । दफा ४ को बर्खिलाप काम गर्ने होटल मालिकलाई तोकिएको अधिकारीले एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ र सो दफाको बर्खिलाप होटलमा भैरहेको वा हुने भएको मनोरञ्जन वा नाच गान बन्द गराउनेछ । दफा ८ वा ९ को उल्लंघन गर्ने होटल वा पसलको मालिक वा अन्य कुनै व्यक्तिलाई तोकिएको अधिकारीको आदेशले बढीमा ३ महीनासम्म कैद वा पच्चीस हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।</p>
३.३	पर्यटन ऐन, २०३५	परिच्छेद ३ दफा (२) उपदफा (१)	<p>पर्यटक स्तरको रूपमा दर्ता गराउन सकिने (१) कुनै व्यक्तिले आफ्नो होटल, लज, रेष्टुराँ रिजर्ट वा बारलाई पर्यटक स्तरमा दर्ता गराउन चाहेमा नेपाल सरकार समक्ष तोकिएबमोजिम दरखास्त तिर्नु पर्नेछ ।</p> <p>दर्ता गराउन चाहेको होटल, लज, रेष्टुराँ तथा रिजर्ट वा बार तोकिएको सुविधायुक्त भएमा पर्यटक स्तरमा दर्ता गरिनेछ र होटलको हकमा पर्यटक स्तरको तोकिएको वर्गीकरणमा दर्ता गरिनेछ ।</p>
		परिच्छेद ३ दफा (३) उपदफा (२)	<p>(३) उपदफा (२) बमोजिम होटल, लज, रेष्टुराँ तथा रिजर्ट वा बार दर्ता गर्दा लाग्ने दस्तुर तोकिएबमोजिम हुनेछ ।</p> <p>स्तर निर्धारण समितिको गठन (१) होटल, लज, रेष्टुराँ तथा रिजर्ट वा बारलाई पर्यटक स्तरमा दर्ता तथा वर्गीकरण गर्ने सम्बन्धमा सुझाव दिनको लागि नेपाल सरकारले एउटा स्तर निर्धारण समिति गठन गर्न सक्नेछ ।</p>
		परिच्छेद ३ दफा (२) उपदफा (१)	<p>(२) उपदफा (१) बमोजिम समितिमा रहने अध्यक्ष र सदस्यहरू नेपाल सरकारले तोके बमोजिम हुनेछन् । (२) उपदफा (१) बमोजिम कुनै होटल, लज, रेष्टुराँ तथा रिजर्ट वा बारको निरीक्षण वा त्यसमा प्रयोग हुने सामानहरूको परीक्षण गर्दा तोकिएको स्तर बमोजिमको नपाइएमा नेपाल सरकारले त्यस्तो होटल, लज, रेष्टुराँ तथा रिजर्ट वा बारलाई तोकिएको स्तर कायम गर्न मुनासिब माफिकको म्याद दिनेछ ।</p>

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
		परिच्छेद ३ दफा दफा १०	निरीक्षण वा परीक्षण गर्ने अधिकार (१) नेपाल सरकारले दफा १० बमोजिम दर्ता भएको होटल, लज, रेष्टुराँ तथा रिजर्ट वा बारको निरीक्षण गर्न गराउन र त्यसमा प्रयोग गरिने खाने पिउने सामानहरूको परीक्षण गर्न गराउन सक्नेछ ।
३.४	भवन ऐन, २०५५	दफा ८ उपदफा (१)	भवन निर्माण सम्बन्धी व्यवस्थालाई सुदृढिकरण गर्नको लागि नेपाल सरकारले भवन निर्माण व्यवस्था सुदृढिकरण समिति गठन गर्नेछ । समितिले दफा ८ मा उल्लिखित भवन वर्गीकरण समेतका आधारमा भवन संहिता तयार गरी स्वीकृतिको लागि नेपाल सरकार, भौतिक योजना तथा निर्माण मन्त्रालय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ । उपदफा (१) बमोजिम पेश भएको भवन संहिता नेपाल सरकार, भौतिक योजना तथा निर्माण मन्त्रालयबाट स्वीकृत भएपछि लागू हुनेछ । नगरपालिका क्षेत्रभित्र दफा ८ मा उल्लिखित “क”, “ख” वा “ग” वर्गको भवन निर्माण गर्न चाहने व्यक्ति, संस्था वा सरकारी निकायले भवन निर्माण गर्न प्रचलित कानून बमोजिम स्वीकृतिको लागि नगरपालिका समक्ष दरखास्त दिँदा नक्सासाथ डिजाइन समेत पेश गर्नु पर्नेछ । यो ऐन लागू भएको गाउँ विकास समिति क्षेत्रभित्र दफा ८ मा उल्लिखित “क” वा “ख” वर्गको भवन निर्माण गर्न चाहने व्यक्ति, संस्था वा सरकारी निकायले भवनको नक्सा र डिजाइन तयार गरी शहरी विकास कार्यालयबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ । तर “ग” वर्गको भवनको हकमा प्रचलित कानून बमोजिम नक्सा स्वीकृतिको लागि दरखास्त दिँदा भवन संहिता अनुरूपको नक्सा पेश गर्नु पर्नेछ ।
३.५	बालश्रम (निषेध र नियमित गर्ने) ऐन, २०५६	परिच्छेद २को, दफा (३) को उपदफा (१)	कसैले पनि चौध वर्ष उमेर पूरा नगरेका बालिकलाई श्रमिकको रूपमा काममा लगाउनु हुदैन ।
		दफा (४)	कसैले पनि बालकलाई ललाई फकाई वा झुक्याएर वा कुनै प्रलोभनमा वा डर, त्रास वा दवावमा पारी वा अन्य कुनै तरिकाले निजको इच्छाविरुद्ध श्रमिकको रूपमा काममा लगाउनु हुदैन ।
		परिच्छेद ३ को दफा (९) को उपदफा (१)	बालकलाई बेलुका छ बजेपछि बिहान छ बजेसम्मको अवधिभर काममा लगाउनु हुदैन ।
		परिच्छेद ३ को दफा (९) को उपदफा (२)	बालकलाई काममा लगाउदा दिनमा छ घण्टा र एक सप्ताहमा छत्तीस घण्टाभन्दा बढी अतिरिक्त परिश्रमिक दिई वा नदिई काममा लगाउनु हुदैन ।
		परिच्छेद ३ को दफा (९) को उपदफा (३)	बालकलाई प्रत्येक दिन लगातार तिन घण्टा काम गरेपछि आधा घण्टा आराम गर्ने समय र प्रत्येक सप्ताहमा एक दिनको बिदा दिनु पर्नेछ ।
३.६	फोहोरमैला व्यवस्थापन ऐन, २०६८	परिच्छेद २को दफा (३) को उपदफा (१)	फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गर्न स्थानान्तरण केन्द्र (ट्रान्सफर स्टेशन), ल्याण्डफिल साइट, प्रशोधन प्लाण्ट, कम्पोष्ट प्लाण्ट, बायो ग्यास प्लाण्ट लगायत फोहोरमैलाको सङ्कलन, अन्तिम विसर्जन तथा प्रशोधनका लागि आवश्यक पर्ने पूर्वाधार तथा संरचनाको निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने जिम्मेवारी स्थानीय तहको हुनेछ ।

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
		परिच्छेद २को दफा (४)	कुनै उद्योग वा स्वास्थ्य संस्थाले हानिकारक फोहरमैला, स्वास्थ्य संस्थाजन्य फोहरमैला, रासायनिक फोहरमैला तथा औद्योगिक फोहरमैला प्रशोधन गरी बाँकी रहेको फोहरमैला तथा अन्य फोहरमैलाको व्यवस्थापन गरीदिन स्थानीय तहलाई अनुरोध गरेमा वा स्थानीय तहले निर्माण गरेको फोहरमैला व्यवस्थापन स्थल प्रयोग गर्न माग गरेमा स्थानीय तहले निर्धारण गरे बमोजिमको सेवा शुल्क लिई फोहरमैलाको व्यवस्थापन गरीदिन वा फोहरमैला व्यवस्थापन स्थल प्रयोग गर्न दिन सक्नेछ।
३.७	स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४	दफा (३) को उपदफा	गाउँपालिका तथा नगरपालिका सङ्ख्या र चारकिल्ला खुलेको सिमानाको निर्धारण संविधानको धाराले गर्दछ। तर एक जिल्लामा गाउँपालिका वा नगरपालिकालाई अर्को जिल्लामा पर्ने गरी सङ्ख्या र सीमाना हेरफेर गरीने छैन। गाउँपालिका वा नगरपालिकाको सङ्ख्या र सीमाना हेरफेर गर्नु पर्ने भएमा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको निर्वाचन हुने मितिभन्दा कम्तीमा एक वर्ष अगावै गरी सक्नु पर्नेछ।
३.८	श्रम ऐन, २०७४	परिच्छेद २को दफा (६) को	रोजगारदाताले श्रमिकलाई धर्म, वर्ण, लिङ्ग, जातजाती-, उत्पत्ति, भाषा वा वैचारिक आस्था वा अन्य त्यस्तै आधारमध्ये कुनै कुराको आधारमा भेदभाव गर्न पाइने छैन।
		उपदफा (१)	कुनै काम तत्काल बन्द नगरे त्यस्तो काम गर्ने श्रमिक वा अरु कसैलाई शारीरिक चोटपटक लाग्ने वा खतरा पुग्ने वा निजको स्वास्थ्यमा गम्भीर असर पर्ने वा कुनै उपकरण, वस्तु वा पदार्थको अनपेक्षित क्षति वा हानी नोक्सानी हुने अवस्था भएमा त्यस्तो काममा संलग्न श्रमिकले सोको जानकारी रोजगारदाता वा दफा ७१बमोजिमको जिम्मेवार व्यक्तिलाई दिनु पर्नेछ।
		परिच्छेद १२को दफा (७६) को उपदफा १	निर्माण कार्यस्थल नजिक बसोबास नभएका श्रमिकलाई अस्थायी बासस्थान र शुद्ध पिउने पानीको प्रबन्ध गर्ने तथा आवश्यक खाद्य सामग्रीको आपूर्तिको व्यवस्था मिलाउनुपर्ने।
३.९	विपद जोखिम न्युनिकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४	परिच्छेद ४ को दफा (११) को उपदफा (१) को खण्ड (ग)	नदी नियन्त्रण, बाढी, पहिरो, भूकम्प, भूगर्भीय तापमान वृद्धि, जलवायु परिवर्तन, भूउपयोग र विभिन्न प्रकोप तथा विपद्का सम्भावित कारक र न्यूनीकरणका उपायको विषयमा अध्ययन, अनुसन्धान गर्ने, गराउने।
		परिच्छेद ८ को दफा (२०) को उपदफा (१) को खण्ड (क)	सार्वजनिक संस्था तथा व्यावसायिक प्रतिष्ठानको दायित्व अन्तर्गत आफ्नो भवन, उद्योग, कार्यालय वा व्यावसायिक केन्द्रमा विपद्का घटना हुन नदिन विपद् सुरक्षा औजार, उपकरण, सामग्री, आपत्कालीन निकास लगायत तोकिए बमोजिमका अन्य व्यवस्था गर्नुपर्ने।
		परिच्छेद ८ दफा (२०) को उपदफा (१) को खण्ड (ज)	फोहोरमैला तथा प्रदुषणको यथोचित व्यवस्थापन गरी यसबाट वातावरण र जनजीवनमा पर्न सक्ने नकारात्मक प्रभावलाई न्यूनीकरण गर्ने उपायहरू अपनाउने।
		परिच्छेद ८ को दफा (२१)	सरकारी कार्यालय, गैरसरकारी संस्था, स्थानीय सङ्घ संस्था, समुदाय, स्वयंसेवक, नागरिक समाज, निजी क्षेत्र तथा व्यक्तिले विपद् व्यवस्थापन कार्यमा देहाय बमोजिम सहयोग गर्नु पर्नेछः क) तथ्याङ्क सङ्कलन, मूल्याङ्कन, राहत, पुनर्स्थापना तथा पुनर्निर्माण लगायतका विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यमा सहयोग गर्ने, ख) विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने,

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
			ग) क्षमता विकास, आपत्कालीन नमुना अभ्यास तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रशिक्षण कार्यक्रममा सहयोग गर्ने तथा भाग लिने, घ) खोज, उद्धार तथा राहत वितरण सम्बन्धी कार्यमा सहयोग गर्ने।
३.१०	अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४	परिच्छेद २ को दफा(३) को उपदफा (१)	नेपाल सरकारले सङ्घीय कानून बमोजिम अनुसूची १मा उल्लिखित कर तथा गैर कर लगाउन र उठाउन सक्नेछ ।
		परिच्छेद २को दफा (५) को उपदफा (२)	उठेको करको प्रशासनिक खर्च बापत बढीमा दुई प्रतिशत रकम त्यस्तो कर उठाउने तहले आफ्नो सञ्चित कोषमा जम्मा गरी बाँकी रकम जुन तहको कर उठाएको हो सोही तहको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।
		परिच्छेद २को दफा(३) को उपदफा (२)	प्रदेशले प्रदेश कानून बमोजिम अनुसूची -२मा उल्लिखित कर तथा गैर कर लगाउन र उठाउन सक्नेछ ।
		परिच्छेद (३) को दफा (७) को उपदफा (१)	नेपाल सरकार, प्रदेश र स्थानीय तहबीच सङ्घीय कानून बमोजिम प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीबाट प्राप्त सो कोषमा जम्मा गर्नेछ ।
		परिच्छेद (३) को दफा (७) को उपदफा (२)	उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा रहेको रोयल्टीको बाँडफाँट नेपाल सरकारले अनुसूची ४ बमोजिम वार्षिक रूपमा गर्नेछ ।
		परिच्छेद (३) को दफा (७) को उपदफा (३)	उपदफा (२) बमोजिम बाँडफाँट भएको रकममध्ये नेपाल सरकारले प्राप्त गर्ने रकम सङ्घीय सञ्चित कोषमा, प्रदेशले प्राप्त गर्ने रकम सम्बन्धित प्रदेश सञ्चित कोषमा र स्थानीय तहले प्राप्त गर्ने रकम सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा हुने गरी उपलब्ध गराइनेछ ।
३.११	मुलुकी देवानी संहिता ऐन, २०७४	परिच्छेद (२) को दफा (८) को उपदफा (१)	कुनै काम गर्दा वा गराउँदा कसैको गलतीले अरुलाई हानि, नोक्सानी हुन गएमा त्यसरी हानि, नोक्सानी भएको क्षतिको दायित्व त्यस्तो गलती गर्ने वा गराउने व्यक्तिले व्यहोर्नु पर्नेछ ।
		परिच्छेद (३) को दफा (४)	कुनै नागरिकलाई सरकारी वा सार्वजनिक पदमा नियुक्ति गर्दा कानूनले निर्धारण गरेको योग्यताका आधारमा मात्र गरिनेछ । त्यसरी नियुक्ति गर्दा कुनै पनि नागरिकमाथि उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात, जाति, लिङ्ग, आर्थिक अवस्था, भाषा वा क्षेत्र, वैचारिक आस्था वा यस्तै अन्य कुनै आधारमा भेदभाव गरिने छैन ।
३.१२	बालबालिका सम्बन्धी ऐन , २०७५	परिच्छेद -३ को दफा १६ को उपदफा १	बालबालिकासँग सम्बन्धित प्रत्येक निकाय तथा संस्थाका अधिकारीले हरेक काम कारवाही गर्दा बालबालिकाको सर्वोत्तम हितलाई प्राथमिकता दिई आवश्यक बालमैत्री प्रक्रिया अपनाउनु पर्नेछ ।
		परिच्छेद -८ को दफा को ६७ को उपदफा १	सार्वजनिक वा निजी संस्थामा काम गर्ने व्यक्तिले बालबालिका विरुद्धको कसूर गरेको ठहरेमा निजलाई प्रचलित कानून बमोजिम वर्खास्त गरी कसूरको गाम्भीर्यता र प्रकृतिको आधारमा भविष्यमा बालबालिकासँग प्रत्यक्ष सम्बन्ध राखी गर्नुपर्ने कार्यका लागि वा त्यस्तो निजी संघ, संस्थामा नियुक्त, मनोनित वर्षसम्म योग्य मानिने छैन निर्वाचित हुन दश वर्षसम्म योग्य मानिने छैन

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
		परिच्छेद -८ को दफा को ६७ को उपदफा २	यस ऐन वा प्रचलित कानून बमोजिम बाल यौन दुर्व्यवहारमा कसूरदार ठहरेको व्यक्तिले नैतिक पतन देखिने फौजदारी कसूर गरेको मानिनेछ ।
३.१३	रोजगार हक सम्बन्धी ऐन, २०७५	परिच्छेद (२) को दफा (३) को उपदफा (१)	प्रत्येक नागरीकलाई रोजगारीको हक हुनेछ ।
		परिच्छेद (२) को दफा (४) को उपदफा १(	प्रत्येक नागरीकलाई आफुले चाहेको रोजगारी छनौट गर्नपाउने अधिकार हुनेछ ।
		परिच्छेद (२) को दफा (४) को उपदफा २	प्रत्येक नागरीकलाई यो ऐन र प्रचलित कानूनको आधारमा रही योग्यता र क्षमता अनुसार स्वेच्छाले रोजगार गर्न पाउने र त्यस्तो रोजगारी छोडन र परिवर्तन गर्न पाउने अधिकार हुनेछ ।
		परिच्छेद (२) को दफा (४) को उपदफा ३	कसैले पनि कुनै नागरिकलाई निजको इच्छा विपरित वा निजले नचाहेको रोजगारी गर्न वा त्यस्तो रोजगारीमा लगाउन वा जबरजस्ती गर्न वा बाध्य बनाउन पाउने छैन ।
		परिच्छेद (२) को दफा (६)	कसैले पनि बेरोजगार व्यक्तिलाई रोजगारी दिने सम्बन्धमा प्रचलित कानूनले कुनै खास वर्ग वा समुदायका लागि विशेष व्यवस्था गरेको अवस्थामा बाहेक त्यस्तो व्यक्तको उत्पत्ति, धर्म, वर्ण, जात, जाति, लिङ्ग, भाषा, क्षेत्र वैचारिक आस्था वा यस्ता कुनै आधारमा भेदभाव गर्न पाइने छैन ।
		परिच्छेद (२) को दफा (७)	रोजगारीमा रहेको व्यक्तिलाई प्रचलित कानून बमोजिम बाहेक विना कारण रोजगारीबाट हटाइन पाइने छैन ।
३.१४	वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६	परिच्छेद १ को दफा (२) को उपदफा (फ)	वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन भन्नाले संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन , वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धमा तयार गरिएको प्रतिवेदन हो ।
		परिच्छेद २को दफा (३) को उपदफा (१)	प्रस्तावकले तोकिए बमोजिमको प्रस्तावको तोकिए बमोजिम वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्नेछ ।
		परिच्छेद २को दफा (३) को उपदफा (३) को क	राष्ट्रिय प्राथमिकता प्राप्त विकास आयोजना, लगानी बोर्डबाट लगानी स्वीकृत भई कार्यान्वयन गरिने आयोजना, राष्ट्रिय गौरवका आयोजना, एक भन्दा बढी प्रदेशमा निर्माण कार्य गर्नु पर्ने प्रस्तावको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन भए तोकिएको निकाय समक्ष र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन भए मन्त्रालय समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।
		परिच्छेद २ को दफा (३) को उपदफा (३) को ग	स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र पर्ने प्रस्तावको हकमा संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन भए तोकिएको निकाय समक्ष र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन भए प्रदेश कानूनले तोकेको प्रदेश सरकार को निकाय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।
		परिच्छेद २को दफा (५)	उस ऐन बमोजिम कुनै प्रस्तावको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नुपूर्व सम्बन्धित निकायबाट त्यसस्तो प्रस्तावको संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन र प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणको हकमा कार्यसूची र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको हकमा क्षेत्र निर्धारण र कार्यसूची स्वीकृत गर्नु पर्नेछ ।

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
		परिच्छेद ३ को दफा (१७) को उपदफा (१)	जोखिमपूर्ण पदार्थको व्यवस्थापन गर्ने जम्मेवारी त्यस्तो जोखिमपूर्ण पदार्थ उत्पादन गर्ने व्यक्ति वा संस्थाको हुनेछ।
		परिच्छेद ३ को दफा (१७) को उपदफा (२)	जोखिमपूर्ण पदार्थ हुने आयोजना निर्माण तथा संचालन चरणमा निष्कास) ,विष्फोटक सामाग्रीहरू ,निर्माण रसायनहरू ,ठोस तथा तरल फोहोरूमैला (आदिको सङ्कलन, भण्डारण, प्रशोधन, बिक्रि वितरण, विर्सजन वा ओसारपसार गर्दा सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्थाले जनस्वास्थ्य र वातावरणमा प्रतिकूल असर नपर्ने गरी उचित व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ।
		परिच्छेद ३ को दफा (१७) को उपदफा (३)	जोखिमपूर्ण पदार्थको व्यवस्थापन गर्दा सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्थाले आफ्नै खर्चमा गर्नुपर्नेछ।
		परिच्छेद ३ को दफा (३९) को उपदफा (१)	यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, निर्देशिका, कार्यविधि वा मापदण्डको कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धमा मन्त्रालय वा विभागले अनुगमन तथा निरीक्षण गर्नेछ।
		परिच्छेद ३ को दफा (३९) को उपदफा (२)	उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि आफ्नो क्षेत्र भित्रको वातावरण संरक्षण र संबर्द्धन गर्ने उद्देश्यले प्रदेश सरकार वा स्थानीय तहले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, निर्देशिका, कार्यविधि वा मापदण्डको कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धमा अनुगमन तथा निरीक्षण गर्न सक्नेछ।
३.१५	भू उपयोग ऐन, २०७६	परिच्छेद २ को दफा (४) को उपदफा (१)	यस ऐन बमोजिम नेपालको भूबनौट, भूमिको क्षमता तथा उपयुक्तता,भूमिको मौजुदा उपयोग र आवश्यकता समर्लका आधारमा भूमिलाई देहाय बमोजिम भूउपयोग क्षेत्रमा वर्गीकरण गरिनेछः क. कृषि क्षेत्र, ख. आवासीय क्षेत्र, ग. व्यावसायिक क्षेत्र, घ. औद्योगिक क्षेत्र, ङ. खानी तथा खनिज क्षेत्र, च. वन क्षेत्र, छ. नदी,खोला,ताल,सीमसार क्षेत्र, ज. सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र, झ. सांस्कृतिक तथा पुरातात्विक महत्त्वको क्षेत्र, ञ. नेपाल सरकारबाट आवश्यकता अनुसार तोकिएका अन्य क्षेत्र।
		परिच्छेद ३ को दफा (८) को उपदफा (१)	दफा ४ बमोजिम एउटा प्रयोजनको लागि वर्गीकरण गरिएको जग्गा अर्को प्रयोजनमा प्रयोग गर्ने गरी भूउपयोग परिवर्तन गर्न पाइने छैन।
		परिच्छेद ३ को दफा (९) को उपदफा (१)	यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि स्थानीय तहले क्षेत्रभित्रको कुनै स्थान वा बस्ती कुनै विपद् वा प्राकृतिक प्रकोपको कारण असुरक्षित भएमा त्यस्तो क्षेत्रलाई असुरक्षित वा अव्यवस्थित स्थान घोषणा गरी त्यस्तो स्थानमा बसोबास गरेको परिवार वा समुदायलाई सुरक्षित तथा

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
			व्यवस्थित स्थानमा बसोबास व्यवस्था मिलाउन भूउपयोग परिवर्तन गर्न सक्नेछ।
३.१६	भूमि सम्बन्धी (आठौँ संशोधन) ऐन, २०७६	मूल ऐनको दफा १२(ख)	यस ऐन बमोजिम जारी भएको सूचित आदेश बमोजिम हदबन्दी भन्दा बढी जग्गा प्राप्त गरेका उद्योग, प्रतिष्ठान, कम्पनी, आयोजना शिक्षण संस्था वा अन्य कुनै पनि संस्थाले सो आदेशमा तोकिएको शर्त बमोजिम जुन प्रयोजनका लागि प्राप्त गरेको हो सो प्रयोजनका लागि मात्र त्यस्तो जग्गा प्राप्त गर्नु पर्नेछ।
		मूल ऐनको दफा १२(ग)	यस ऐन बमोजिम जारी भएको सूचित आदेश बमोजिम खरिद गरेको जग्गा सम्बन्धित उद्योग, प्रतिष्ठान, कम्पनी, आयोजना शिक्षण संस्था वा अन्य कुनै पनि संस्थाले कसैलाई पनि विक्री वितरण गर्न वा कुनै प्रकारले हक हस्तान्तरण गर्न वा सट्टापट्टा गर्न पाउने छैन।
३.१७	संघ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन २०७७	परिच्छेद (३), दफा (४) को उपदफा १, दफा (५) को उपदफा (३)	संघले आफ्नो एकल वा साझा अधिकारको विषयमा कुनै कानून वा नीति बनाउँदा संविधान तथा ऐन बमोजिमका अन्य कुराका अतिरिक्त देहायका कुराहरुलाई विचार गर्नुपर्नेछ। प्रदेश तथा स्थानीय तहको एकल अधिकारको अतिक्रमण नगर्ने, लागत, दिगोपन वा सेवा प्रवाहकारिता दृष्टिले कुनै पनि विषय कार्यान्वयन स्थानीय तथा प्रदेश तहबाट गर्दा उपयुक्त हुने, कुनै पनि विषयको कार्यान्वयनमा दोहोरो नपर्ने गरी संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको भूमिका रहने। संघ प्रदेश वा स्थानीय तहमध्ये एक भन्दा बढी तहको एकल अधिकारमा परेको विषयको कार्यान्वयन गर्दा वा कानून बनाउँदा प्रदेशले संघीय कानून प्रतिकूल नहुने गरी र स्थानीय तहले संघीय र प्रदेश कानून प्रतिकूल नहुने गरी कार्यान्वयन गर्नु वा कानून बनाउनु पर्नेछ।
४	नियमावलीहरू		
४.१	भूमि सम्बन्धी नियमहरू, २०२१	नियम १४ को उपनियम (१)	नियम १४ को उपनियम (१) बमोजिम प्राप्त गरिएको कुनै क्षेत्रको जग्गाको मोहीयानी हकको सम्बन्धमा क्षतिपूर्ती दिने भन्ने नेपाल सरकारले निर्णय गरेमा नियम २१ अनुसार तोकिएको दरले हने जग्गाको मोलको सयकडा २५ का दरले सम्बन्धित प्रत्येक व्यक्ति वा निजिको परिवारलाई दिनु पर्ने क्षतिपूर्तिको रकम जिल्ला भूमिसुधार अधिकारीले निर्धारित गरी त्यसको सूचना स्थानिय गाँउपालिका वा नगरपालिका तथा आफ्नो कार्यालयको सूचना बोर्डमा टाँसी प्रकाशित गर्नु पर्छ।
		नियम २१को उपनियम (१)	नियम २१को उपनियम (१) अन्तर्गत क्षतिपूर्ति दिदाँ मुल्य निर्धारण समितिले निर्धारण गरेको दरले दिईनेछ। मुल्य निर्धारण समितिले क्षतिपूर्तिको रकम निर्धारण गर्दा सम्बन्धित मालपोत कार्यालयले रजिष्ट्रेशन प्रयोजनको लागि कायम गरेको न्यूनतम मूल्याङ्कनको तीस प्रतिशतमा नघटाई र पचाँस प्रतिशतमा नबढाई आवश्यक जाँचबुझ गरी निर्धारण गर्नेछ।
४.२	होटल, लज, रेष्टुराँ तथा रिजर्ट, बार तथा पथ प्रदर्शक नियमावली, २०३८	परिच्छेद ३ दफा (२) उपदफा (१)	(२) उपदफा (१) बमोजिम दर्ता गराउन चाहेको होटल, लज, रेष्टुराँ तथा रिजर्ट वा बार तोकिएको सुविधायुक्त भएमा पर्यटक स्तरमा दर्ता गरिनेछ र होटलको हकमा पर्यटक स्तरको तोकिएको वर्गीकरणमा दर्ता गरिनेछ।

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
		परिच्छेद ३ दफा (३) उपदफा (२)	(३) उपदफा (२) बमोजिम होटल, लज, रेष्टुराँ तथा रिजर्ट वा बार दर्ता गर्दा लाग्ने दस्तुर तोकिएबमोजिम हुनेछ । स्तर निर्धारण समितिको गठन (१) होटल, लज, रेष्टुराँ तथा रिजर्ट वा बारलाई पर्यटक स्तरमा दर्ता तथा वर्गीकरण गर्ने सम्बन्धमा सुझाव दिनको लागि नेपाल सरकारले एउटा स्तर निर्धारण समिति गठन गर्न सक्नेछ । (२) उपदफा (१) बमोजिम समितिमा रहने अध्यक्ष र सदस्यहरू नेपाल सरकारले तोके बमोजिम हुनेछन् । निरीक्षण वा परीक्षण गर्ने अधिकार (१) नेपाल सरकारले दफा १० बमोजिम दर्ता भएको होटल, लज, रेष्टुराँ तथा रिजर्ट वा बारको निरीक्षण गर्न गराउन र त्यसमा प्रयोग गरिने खाने पिउने सामानहरूको परीक्षण गर्न गराउन सक्नेछ ।
		परिच्छेद ३ दफा (२) उपदफा (१)	(२) उपदफा (१) बमोजिम कुनै होटल, लज, रेष्टुराँ तथा रिजर्ट वा बारको निरीक्षण वा त्यसमा प्रयोग हुने सामानहरूको परीक्षण गर्दा तोकिएको स्तर बमोजिमको नपाइएमा नेपाल सरकारले त्यस्तो होटल, लज, रेष्टुराँ तथा रिजर्ट वा बारलाई तोकिएको स्तर कायम गर्न मुनासिव माफिकको म्याद दिनेछ ।
४.३	खानेपानी नियमावली, २०५५	नियम २९	पानी आपूर्तिकर्ताले नियम २९ बमोजिम निर्धारित आधारहरूको अधीनमा रही देहायका उपभोक्तालाई सेवा उपयोग गर्न प्राथमिकता दिनेछ —स्वास्थ्य चौकी, अनाथालय, बृद्धाश्रम तथा सामाजिक संस्था;बाढी, आगलागी, महामारी रोग व्याध फैलिई वा त्यस्तै अन्य कुनै प्राकृतिक वा दैवी प्रकोपको कारणले अस्थायी रूपमा खडा गरिएको शिविर ;विद्यालय, छात्रावास, प्रहरी चौकी, सरकारी, अर्द्ध सरकारी वा गैर सरकारी कार्यालय तथा त्यस्तो कार्यालयको कर्मचारीको आवास गृह ;सर्वसाधारण नागरिकको आवास गृह; अत्यन्त जरुरी सार्वजनिक महत्वको निर्माण कार्य र उद्योग तथा कारखाना भए त्यस्तो उद्योग र कारखानामा काम गर्ने कामदारहरू । उपनियम (१) मा लेखिए देखि बाहेक सेवा उपलब्ध गराउने प्राथमिकताको क्रम निर्धारण गर्दा पानी आपूर्तिकर्ताले सम्बन्धित गाउँ विकास समिति वा नगरपालिका, जिल्ला खानेपानी कार्यालय र समितिसंग आवश्यक परामर्श गर्नेछ ।
४.४	बाल श्रम (निषेध र नियमित गर्ने) नियमावली, २०६२	नियम ४ को उपनियम (१), (२), (३)	१. बालकलाई श्रमिकको रूपमा काममा लगाउनु अघि निजले सो काम गर्न सक्ने नस्कने विषयमा बालकको स्वास्थ्य परिक्षण गर्न प्रतिष्ठानले कामको प्रकृति र बालकको उमेर समेत उल्लेख गरी श्रम कार्यलयमा निवेदन दिनु पर्नेछ । २. उपनियम (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएपछि श्रम कार्यलयले चिकित्सकद्वारा त्यस बालकको स्वास्थ्य परिक्षण गराउनु पर्नेछ । ३. उपनियम (१) बालकको स्वास्थ्य परिक्षण गराउदा त्यस्तो बालक काम गर्न योग्य देखिएमा चिकित्सकले अनुसूची बमोजिमको ढाँचामा योग्यताको प्रमाणपत्र दिनेछ ।

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
४.५	भवन नियमावली, २०६६	उपनियम (२)	उपनियम (२) बमोजिम प्राप्त भएको दरखास्त उपर शहरी विकास कार्यालयले आवश्यक जाँचबुझ गर्नेछ र त्यसरी जाँचबुझ गर्दा कुनै थप कागजात आवश्यक देखिएमा दरखास्तवालसँग त्यस्तो कागजात माग गर्न सक्नेछ ।
		उपनियम (३)	उपनियम (३) बमोजिम जाँचबुझ गर्दा दरखास्तवालाको व्यहोरा मनासिब देखिएमा शहरी विकास कार्यालयले भवन निर्माण गर्दा पालना गर्नु पर्ने शर्त तोकी दरखास्त परेको मितिले तीस दिनभित्र भवनको नक्सा वा डिजाइन स्वीकृत गर्नु पर्नेछ ।
४.६	श्रम नियमावली, २०७५	परिच्छेद-७ को नियम (३४) को उपनियम (१)	ऐन तथा यस नियमावली अन्यत्र लेखिएको बाहेक रोजगारीदाताले कार्यस्थलमा कार्यरत श्रमिक तथा अन्य व्यक्तिको सुरक्षा तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी नीति बनाउँदा प्रतिष्ठानको कार्य प्रकृति अनुसार कार्यस्थल अपनाउनु पर्ने सुरक्षा सर्तकता, श्रमिकको स्वास्थ्य, कार्यस्थलमा हुनसक्ने सम्भावित दुर्घटना, कार्यस्थलमा मेशिनरी यन्त्र उपकरण संचालन गर्दा अपनाउनु पर्ने सावधानी लगायत व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा सुनिश्चित गर्ने आधारलाई समेटिने गरी बनाउनु पर्नेछ ।
४.७	योगदानमा आधारित सामाजिक नियमावली, २०७५	परिच्छेद २को नियम (४) को उपनियम (१)	अनौपचारिक क्षेत्रका श्रमिक तथा स्वरोजगार मा रहेका व्यक्ति समितिको सिफारिस बमोजिमका सामाजिक सुरक्षा योजनामा मन्त्रालयले तोकेको मितिदेखि सहभागी हुन सक्नेछन ।
		परिच्छेद २को नियम (४) को उपनियम (२)	उल्लेखित योजनामा सहभागी श्रमिकलाई प्रोत्साहन गर्न कोषले सम्बन्धित योजनाका लागि तोकेको योगदान रकम मा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार वा स्थानिय तहले आ-आफ्नो बजेट तोकेको बमोजिमको रकम कोषको नाममा जम्मा गरिदिनेछ ।
		परिच्छेद २को नियम (१२) को उपनियम (१)	रोजगारदाता र श्रमिकबीच रोजगार सम्बन्ध समाप्त भईसकेको तर ऐन वा यस नियमावली बमोजिम जम्मा गर्नुपर्ने योगदान रकम जम्मा नगरेको कारणले श्रमिकले पाउनु पर्ने सविधा पाएको रहेनछ भने निजले पाउने सुविधा तीन महिनाभित्र भुक्तानी दिई योगदान रकम जम्मा गर्न कोषले सम्बन्धित रोजगारदातालाई आदेश दिन सक्नेछ ।
४.८	रोजगारीको हक सम्बन्धी नियमावली, २०७५	परिच्छेद ५ को नियम (१७)	बेरोजगार सहायता सम्बन्धी उल्लिखित कार्यक्रमका अतिरिक्त नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानिय तहले देहाय बमोजिमका बेरोजगार सहायता कार्यक्रमहरू संचालन गर्न सक्नेछ जस अन्तर्गत रोजगार व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको स्थापना र सञ्चालन गर्ने, आन्तरिक रोजगारी सिर्जनाका लागि स्थानीय प्रविधि र उत्पादनको उपयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने, रोजगारमूलक तथा सीपमूलक तालीमका लागि अन्य क्षेत्रसँग साझेदारी एवं सहकार्य गर्ने, वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका नागरिकको पूँजी, सीप र अनुभवको उपयोग आदी सम्बन्धी कुरा उल्लेख गरिएको छ ।
		परिच्छेद ६ को नियम (२२) को उपनियम (१)	प्रत्येक रोजगार सेवा केन्द्रले बेरोजगार व्यक्ति तथा रोजगारदाताको विवरणको अभिलेख राख्न रोजगार व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको प्रयोग गर्नु पर्नेछ ।

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
४.९	मुलुकी देवानी कार्यविधि नियमावली, २०७५	परिच्छेद २को नियम ३	अधिकार सम्बन्धी व्यवस्था गर्ने क्रममा ऐनको दफा २२बमोजिम कुनै विषयमा तल्लो तह र माथिल्लो तहको दुवै अदालतमा मुद्दा दायर भएको जानकारी हुन आएमा तल्लो तहको अदालतले माथिल्लो तहको अदालतमा मुद्दा खारेज गरी माथिल्लो तहको अदालतलाई सोको जानकारी दिनु पर्नेछ। अदालत पेश गर्ने मुद्दासँग सम्बन्धित निवेदनमा मुद्दा परेको साल, मुद्दाको क्रमसङ्ख्या नाम, माग गरेको कुरा र त्यसको कारण, आधार तथा सम्बद्ध कानूनसमेत उल्लेख गर्नुपर्नेछ।
		परिच्छेद ३ नियम ७ को उपनियम (२)	अन्य कार्यालय वा अदालतमा भएको मिसिल वा कागज झिकाई पाउँ भनी पेश गर्ने निवेदनमा मिसिल कागज रहेको कार्यालयको नाम, ठेगाना, कागज रहेको मुद्दाको नाम वा विषय र क्रमसङ्ख्या, अन्य विवरण, कागज भएको मिति, कुन तथ्यको पुष्ट्याई वा खण्डनको लागि सो मिसिल कागज आवश्यक परेको हो सो कुरासमेत उल्लेख गर्नु पर्नेछ।
४.१०	वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७	परिच्छेद-२को नियम (४)	प्रस्तावकले वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गर्नु अघि ऐनको दफा (५) को उपदफा (१) बमोजिम क्षेत्र निर्धारण गर्नुपर्नेछ। वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने कुनै प्रस्तावको सम्बन्धमा प्रस्तावकले प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने गाउँ विकास समिति वा नगरपालिका तथा त्यस क्षेत्रका विद्यालय अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी तथा सरोकारवाला व्यक्ति वा संस्थालाई सो प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावको सम्बन्धमा लिखित सुझाव दिनका लागि ७ दिनको अवधि तोकी राष्ट्रिय स्तरको कुनै एक दैनिक समाचारपत्रमा सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ।
		परिच्छेद-२को नियम (५)	प्रस्तावकले वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नु अघि देहायको ढाँचामा कार्यसूची तयार गर्नुपर्नेछ; क. संक्षिप्त वातावरणीय अध्ययन संग सम्बन्धित कार्यसूची अनुसूची-६ बमोजिम ख. प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षणसंग सम्बन्धित कार्यसूची अनुसूची-७ बमोजिम वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन संग सम्बन्धित कार्यसूची अनुसूचीबमोजिम।
		परिच्छेद-२को नियम (७)	नियम ४ बमोजिम स्वीकृत क्षेत्र निर्धारण प्रतिवेदन, नियम ५ बमोजिम स्वीकृत कार्यसूची तथा नियम ६ बमोजिम गरिएको सार्वजनिक सुनुवाईबाट प्राप्त सुझाव समेतको आधारमा प्रस्तावकले वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्नेछ।
		परिच्छेद-२को नियम (१३)	प्रस्तावकले कुनै प्रस्तावको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत भएको मितिले ३ वर्षभित्र त्यस्तो प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ।
		नियम (४४)	वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने कुनै प्रस्तावको सम्बन्धमा प्रस्तावकले प्रस्ताव कार्यान्वयन हुने गाउँ विकास समिति वा नगरपालिका तथा त्यस क्षेत्रका विद्यालय अस्पताल, स्वास्थ्य चौकी तथा सरोकारवाला व्यक्ति वा संस्थालाई सो प्रस्तावको कार्यान्वयनबाट वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावको सम्बन्धमा लिखित सुझाव दिनका लागि ७ दिनको अवधि तोकी राष्ट्रिय स्तरको कुनै एक दैनिक समाचारपत्रमा सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ। वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने प्रस्तावको हकमा प्रस्तावकले सोको

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
			प्रतिवेदनका लागि नियम ४ बमोजिम मन्त्रालयले निर्धारण गरेको क्षेत्र समेतको आधारमा अनुसूची-४ बमोजिमको ढाँचामा कार्यसूची बनाई सो कार्यसूची मन्त्रालयबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ । प्रस्तावकले नियम ५ बमोजिम स्वीकृत भएको कार्यसूचीको आधारमा अनुसूची-६ बमोजिमको ढाँचामा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रतिवेदन तयार गर्नु पर्नेछ । कुनै पनि विदेशी संघ संस्था वा तिनीहरूसँग आबद्ध व्यक्ति वा संस्थाले नेपाल, भित्रको कुनै ठाउँमा कुनै जीव, जिवाणु र वनस्पतिको नमूना सङ्कलन गर्न र जैविक विविधताको अनुसन्धान सम्बन्धी कुनै कार्य गर्न चाहेमा त्यसको उद्देश्य खुलाई स्वीकृतिका लागि सम्बन्धित निकाय समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।
		परिच्छेद-८ को नियम (४५)	प्रस्तावकले प्रस्तावको निर्माण तथा सञ्चालन गर्ने चरणमा सोबाट वातावरणमा परेको प्रभावको विषयमा प्रत्येक ६ महिनामा स्वः अनुगमन गरी सो को प्रतिवेदन सम्बन्धित निकाय वा विभागमा पेश गर्नु पर्नेछ ।
४.११	भूमी सम्बन्धी (अठारौँ संशोधन) नियमहरू, २०७७	भाग ३ को नियम २को उपनियम १	जग्गा सट्टापट्टा वा स्थानान्तरण गर्न निवेदन दिन सक्ने बारे: (१) ऐनको दफा १२ग. को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशको खण्ड (२) बमोजिम कृषि फार्म, उद्योग, प्रतिष्ठान, कम्पनी वा संस्थाले भोगचलन गरिरहेको जग्गा सट्टापट्टा वा स्थानान्तरण गरी अन्य स्थानमा त्यस्तो कृषि फार्म, उद्योग, प्रतिष्ठान, कम्पनी वा संस्था सञ्चालन गर्न चाहेमा देहायका विवरण तथा कागजात संलग्न गरी अनुसूची-५क.बमोजिमको ढाँचामा विभागमा निवेदन दिन सकिन्छ ।
		भाग ३ को नियम २को उपनियम २	उपनियम (१) मा उल्लिखित विवरण तथा कागजातहरू निवेदनसाथ संलग्न भए वा नभएको विभागले जाँच गर्नुपर्नेछ ।
		भाग ३ को नियम २को उपनियम ३	उपनियम (२) बमोजिम जाँच गर्दा उपनियम नदेखिएमा सात दिनभित्र आवश्यक विवरण तथा कागजातहरू पेश गर्न सम्बन्धित कृषि, फार्म, उद्योग, प्रतिष्ठान, कम्पनी वा संस्थालाई सूचना दिनु पर्नेछ ।
४.१२	भू-उपयोग नियमावली, २०७९	परिच्छेद-(५) को दफा (१४)	विकास निर्माणका काम गर्दा वा भौतिक संरचना निर्माण गर्दा भू-उपयोग योजना अनुकूल हुने गरी गर्नु पर्दछ ।
		परिच्छेद-(५) को दफा (२०)	यस नियमावलीमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि भूउपयोग कार्यक्रम सञ्चालन भएको क्षेत्रमा कित्तानापी प्रयोजनको लागि जग्गा नापजाँच र स्रोस्ता तयार गर्दा तथा जग्गाको किसिम उल्लेख गर्दा यस नियमावली बमोजिम वर्गीकरण गरिएको भूउपयोग क्षेत्र उल्लेख गर्नु पर्नेछ ।
५	निर्देशिका/ कार्यविधि		
५.१	राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन निर्देशिका, २०५०		यस निर्देशिकाले कार्यसूची तयार गर्न र त्यससंग सम्बन्धित प्रभाव मूल्याङ्कन म्याट्रिक्स र सो प्रभावको स्तर मापन गर्न मदत गर्दछ । यस निर्देशिकाको अन्य महत्त्वपूर्ण विशेषतामा सामुदायिक भेला र सहभागिता कसरी गर्ने र गराउने कुरा भनिएको छ । खण्ड ४९ मा स्थानीयहरूलाई कसरी सहभागी बनाउने कुरामा विभिन्न तरिका दिएको छ ।

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
५.२	वातावरण व्यवस्थापन निर्देशिका, २०५४		यो निर्देशिका सडक विभागले तयार पारेको छ र यसमा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गर्न आयोजनाको विभिन्न चरणमा वातावरण अध्ययन गर्न प्रक्रियाहरूको बारेमा वर्णन गरेको छ । आयोजनाका लागि नयाँ बाटो बनाउन तथा पुरानो बाटो अपग्रेड गर्न यो निर्देशिका अनुसार गर्नुपर्ने हुन्छ ।
५.३	पर्यटन उद्योग सेवा प्रवाह निर्देशिका, २०७०		पर्यटन उद्योग महाशाखाबाट प्रवाह गरिने विभिन्न सेवा सम्बन्धी काम कारवाही तथा प्रकृयाहरूलाई छिटोछरितो, व्यवस्थित, पारदर्शी तथा सहज बनाउन पर्यटन ऐन, होटल, लज, रेष्टुराँ, बार तथा पथ प्रदर्शक नियमावली, पर्वतारोहण सम्बन्धी नियमावली, ट्राभल तथा ट्रेकिङ एजेन्सी नियमावली, जलयात्रा नियमावली र विभिन्न मितिमा नेपाल सरकारबाट भएका निर्णयहरूको आधारमा यो सेवा प्रवाह निर्देशिका, २०७० जारी गरिएको छ ।
५.४	जग्गा हदबन्दी छुट दिने सम्बन्धी आदेश, २०७४	परिच्छेद १को दफा ३	कुनै उद्योग वा प्रतिष्ठानले हद भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न स्वीकृतिको लागि दफा ३ बमोजिम निवेदन दिएमा दर्ता गर्ने निकायले त्यस्तो उद्योग वा प्रतिष्ठानको स्थलगत निरीक्षण गरी हदबन्दी भन्दा बढी जग्गा खरिद गर्न स्वीकृत दिन उपयुक्त भएको वा नभएको प्रतिवेदन दिनु पर्नेछ । सम्बन्धित क्षेत्रक आदिवासी जनजाति र स्थानीय समुदायको संस्कृति, परम्परा र उपभोगसित सम्बन्धित जग्गाको हकमा उनीहरूको स्वतन्त्र, सहमति र सूचनाको हकको सुनिश्चितता गर्नु पर्ने छ ।
५.५	सामाजिक सुरक्षा सञ्चालन कार्यविधि, २०७५	परिच्छेद १को दफा २	यस कार्यविधिको उद्देश्यहरू देहाय बमोजिम रहेका छन् : (क) सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमको लक्षित समूह परिभाषित गर्ने (ख) सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरणको समग्र प्रणालीलाई सरलीकरण गर्ने, (ग) सामाजिक सुरक्षा अभिलेख व्यवस्थापनमा सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी अध्यावधिक गर्ने , (घ) सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण व्यवस्थापनमा स्थानिय तहको भूमिका स्पष्ट गर्ने, (ङ) सामाजिक सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण बैकिङ क्षेत्रको संलग्नता अभिवृद्धि गर्ने, (च) सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण कार्यको प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्यांकन गर्ने , (छ) सामाजिक सुरक्षा भत्ता वितरण प्रणालीमा पारदर्शिता कायम गर्ने ।
५.६	पर्यटन पूर्वाधार तथा पर्यटन उपज विकास साझेदारी सञ्चालन तथा व्यवस्थापन निर्देशिका, २०७७		स्थानीय तह र प्रदेशले मन्त्रालसँग साझेदारीमा सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमका लामग अनुसूची (१बमोजिमको ढाँचामा आयोजनाको प्रस्ताव भरी प्रत्येक विषयको माघ मसान्तसम्ममा मन्त्रालर्मा पठाउनु पर्नेछ । तर आर्थिक वर्ष २०७७ र ७८ को हकमा मन्त्रालर्ले प्रस्ताव माग गरेको मितिले तीस दिन भित्रमा अनुसूची (१बमोजिमको ढाँचामा आरेजनाको प्रस्ताव भरी मन्त्रालर्मा पठाउनु पर्नेछ । यो निर्देशिकालागू हुनु पूर्व पर्यटन गुरुरेजना र विस्तृत परियोजना प्रतिवेदनको आधारमा निर्माणाधीन परियोजनामा कार्यक्रमबाट साझेदारी ढाँचामा निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिन चाहेमा मन्त्रालर्ले प्रस्ताव माग गरेको मितिले तीस

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
			दिन मात्रमा अनुसूची (१बमोशजमको ढाँचामा अरेजनाको प्रस्ताव भरी मन्त्रालर्मा पठाउनु पर्नेछ ।
६	अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन, सन्धी तथा महासन्धी		
६.१	बाध्यकारी श्रम सम्बन्धि महासन्धि, नं. २९ (१९३०)		यो महासन्धि अनुमोदन गर्ने राष्ट्रहरूले सकेसम्म छोटो समय अवधिमा सबै प्रकारका बाध्यकारी र अनिवार्य श्रमका प्रचलनहरूलाई अन्त गरून भन्ने दृष्टिकोण यस महासन्धिमा राखिएको छ। बाध्यकारी वा अनिवार्य श्रम भन्नाले ती सबै सेवा वा कार्यहरू पर्दछन् जो स्वईच्छा नभई सजायको डरले कुनै व्यक्तिबाट गराइएको हुन्छ। यो महासन्धि अनुमोदन गर्ने देशहरूले बाध्यकारी वा अनिवार्य श्रमको प्रयोगलाई गैर कानूनी मानी दण्डनीय बनाउनु पर्छ। अझ सरकारले सजायलाई उचित कडाइका साथ पालना गराउनु पर्छ। राज्यले बाध्यकारी वा अनिवार्य श्रम प्रयोगलाई समेत हेर्ने गरी श्रम निरीक्षण संयन्त्रलाई बढी अधिकार दिनुपर्छ।
६.२	समान पारिश्रमिक सम्बन्धी महासन्धि, नं. १०० (१९५१)		यो महासन्धि अनुमोदन गर्ने हरेक राष्ट्रले ज्याला निर्धारणको तरिकामा समान कामका लागि पुरुष र महिला श्रमिकलाई समान पारिश्रमिकको सिद्धान्तलाई सुनिश्चित गर्नुपर्छ। उही र उस्तै काममा साथै सबै प्रकारका कामहरूको तुलना गर्दा लैङ्गिक भेदभावलाई यो सिद्धान्तलाई अस्वीकार गर्दछ। आधारभूत र साधारण ज्यालाका साथै सबै प्रकारका थप भुक्तानीहरू जिन्सी वा नगद दुवैमा यो सिद्धान्तको पालना गरिनुपर्छ।
६.३	आदिवासी तथा जनजाती सम्बन्धी महासन्धि, १९८९ (१६९ .नं)		यस महासन्धिले आदिवासीहरूले परम्परागत रूपमा ओगटेका र व्यापक अर्थमा प्रयोग गरेका भूमि तथा प्राकृतिक स्रोतमाथिको अधिकारलाई मान्यता प्रदान गरेको छ। भूमि अधिकारको मान्यता परम्परागत पेसासँग आधारित रहन्छ। त्यसको अर्थ त्यस भूमिमा आदिवासीहरू वर्षौं वर्षदेखि बसोबास गर्दै आएका छन् र यसलाई उनीहरू आरूना भावी सन्ततिलाई हस्तान्तरण गर्न चाहन्छन्। त्यसकारण भूमि माथि आदिवासीहरूका अधिकार स्थापित गर्ने अन्तिम आधार सरकारी मान्यता वा भूमि स्वामित्वको दर्ता नभई परम्परागत पेसा र प्रयोग हुन्। महासन्धिमा भूमिबाट हुने आदिवासीहरूको विस्थापन रोक्न शृङ्खलाबद्ध सुरक्षात्मक व्यवस्था गरिएका छन्। विस्थापनलाई टार्ने नसकिने अवस्था आएमा अपवादको रूपमा प्रयोग गरिने उपाय अँगाल्दै आदिवासीहरूको स्वतन्त्र र सूचित मञ्जुरी कायम गर्नुपर्दछ। मञ्जुरी दिन नसकिएको खण्डमा आदिवासीहरूलाई क्षतिपूर्तिस्वरूप समान गुण भएको भूमि र समान कानुनी हैसियत दिनुपर्दछ।
६.४	अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठनको आदिवासी तथा जनजाती महासन्धी, १९८९	बुदाँ (१३)को उपबुदाँ (१)	महासन्धिको यस भागका व्यवस्थाहरू लागू गर्दा सरकारले सम्बन्धित जनताका संस्कृतिक र आध्यात्मिक मूल्यहरूका लागि अवस्था अनुसार निजहरूले ओगटेका वा अन्य कुनै पनि किसिमले प्रयोग गरेका भूमि वा भू-क्षेत्रसँग वा दुबै सँग निजहरूको सम्बन्धको र खासगरी यस सम्बन्धको सामुहिक पक्षको विशेष महत्वलाई सम्मान गर्नेछन्।
६.५	निकृष्ट प्रकारको बालश्रम सम्बन्धी आइ.एल.ओ. महासन्धि, १९९९ (नं. १८२)		निकृष्ट प्रकारको बालश्रम सम्बन्धी आइ.एल.ओ. महासन्धि, १९९९ (नं. १८२) आइ.एल.ओ. महासन्धि नं. १३८ को पूरक हो। यसले बालबालिकालाई सबै प्रकारको दासत्व वा सो सरहको व्यवसाय जस्तै- बालबालिकाको बेचबिखन, ऋण बर्धुवा, बलजपतीपूर्ण वा अनिवार्य रूपले बाध्यतामा गराइने श्रम वा बालबालिकालाई वेश्यावृत्तिका लागि प्रयोग गर्न

क्र.स.	प्रकार	बुँदा	समबन्धित विवरण
			पाइपलेन भनेको छ। साथै गैरकानूनी क्रियाकलापहरू जस्तै बाल बेश्यावृत्ति, बाल अश्लील चलचित्र प्रदर्शन, सशस्त्र द्वन्दमा बालबालिकाको बलजपती वा अनिवार्य भर्नाका लागि बालबालिकाको ओसारपासार र बेचबिखन गर्न पाइने छैन भनेर निर्धारण गरेको छ।

वातावरणीय मापदण्डहरू

वन तथा वातावरण मन्त्रालय र अन्य नेपाल सरकारद्वारा समर्थित गरेको मध्ये केही मापदण्डहरू तल दिएका छन्:

तालिका ४.२: निर्माण क्षेत्र तथा शिविर खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड, २००६ को पालना

समूह	प्यरामिटरहरू	एकाइ	अधिकतम एकाग्रता सीमा
भौतिक	Turbidity	NTU	५ (१०)**
	pH		६.५-८.५*
	Color	TCU	५ (१५)**
	Taste & Odor		Would not be objectionable
	Total Dissolved Solids	mg/l	१०००
	Electrical Conductivity	μc/cm	१५००
	Iron	mg/l	०.३ (३)**
	Manganese	mg/l	०.२
	Arsenic	mg/l	०.०५
	Cadmium	mg/l	०.००३
	Chromium	mg/l	०.०५
	Cyanide	mg/l	०.०७
	Fluoride	mg/l	०.५-१.५*
Lead	mg/l	०.०१	
रासायनिक	Ammonia	mg/l	१.५
	Chloride	mg/l	२५०
	Sulphate	mg/l	२५०
	Nitrate	mg/l	५०
	Copper	mg/l	१
	Total Hardness	mg/l	५००
	Calcium	mg/l	२००
	Zinc	mg/l	३
	Mercury	mg/l	०.००१

समूह	प्यरामिटरहरू	एकाइ	अधिकतम एकाग्रता सीमा
	Aluminum	mg/l	०.२
	Residual Chlorine	mg/l	०.१-०.२*
सुक्ष्म जीवाणु	E-Coli	MPN/१००ml	०
	Total Coli form	MPN/१००ml	९५ % in sample

स्रोत: Environmental Statistics of Nepal, २०१९

तालिका ४.३: कार्यक्षेत्रमा ध्वनि जोखिमको समय सीमा, २०१२ को पालना

क्र.स.	ध्वनि एक्सपोजर (डि बि ए)	अनुमत एक्सपोजर (घन्टा र मिनेट)
क	८५	१६ घन्टा
ख	८७	१२घन्टा -१८ मिनेट
ग	९०	८ घन्टा
घ	९३	५ घन्टा -१८ मिनेट
ङ	९६	३ घन्टा -३० मिनेट
च	९९	२घन्टा -१८ मिनेट
छ	१०२	१घन्टा -३० मिनेट
ज	१०५	१घन्टा
झ	१०८	४० मिनेट
ञ	१११	२६ मिनेट
ट	११४	१७ मिनेट
ठ	११५	१५ मिनेट
ड	११८	१० मिनेट
ढ	१२१	६मिनेट ६.
ण	१२४	४ मिनेट
त	१२७	३ मिनेट
थ	१३०	१मिनेट

स्रोत: व्यवसायिक सुरक्षा र स्वास्थ्य प्रशासन, मार्स, १९९१बाट अपनाइएको

तालिका ४.४ :वायुको गुणस्तर सम्बन्धि राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९ को पालना

प्यरामिटरहरू	एकाइ	औसत समय	एम्बलेन्ट वायु एकाग्रता, अधिकतम
TSP (Total Suspended Particulates)	µg/m ³	वार्षिक	-
		२४ घन्टा	२३०
PM _{१०}	µg/m ^३	वार्षिक	-
		२४ घन्टा	१२०
Sulphur Dioxide	µg/m ^३	वार्षिक	५०
		२४ घन्टा	७०
Nitrogen Dioxide	µg/m ^३	वार्षिक	४०
		२४ घन्टा	८०

प्यरामिटरहरू	एकाइ	औसत समय	एम्बलेन्ट वायु एकाग्रता, अधिकतम
Carbon Monoxide	µg/m ³	वार्षिक	१०,०००
		२४ घन्टा	१००,०००
Lead	µg/m ³	वार्षिक	०.५
		२४ घन्टा	-
Benzene	µg/m ³	वार्षिक	५
		२४ घन्टा	-

स्रोत: जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालय, २०६०

तालिका ४.५ :सडक सवारी साधनद्वारा उत्सर्जित वायु मापन,२०६९ को पालना

ईन्धन	सवारीसाधनको प्रकार	निर्माण मिति	उत्सर्जन
पेट्रोल	Four-Wheelers	Up to १९८०	४.५% CO १,००० ppm HC*
	Four-Wheelers	After १९८१	३.०% CO १,००० ppm HC*
	Three-Wheelers	Up to १९९१	४.५% CO ७,८०० ppm HC*
	Three-Wheelers	After १९९१	३.०% Co ७,८०० ppm HC*
	Two-Wheelers		४.५% CO ७,८०० ppm HC*
डिजेल	-	Up to १९९४	७५ HSU
		After १९९४	६५ HSU
एल.पि.जी/सी.एन.जी	All categories		३.०% CO* १,००० ppm HC*

स्रोत: Nepal Gazette, BS २०५४-९-८, MoEST

* Nepal Gazette, BS २०५७-७-७, Ministry of Population and Environment

तालिका ४.६ :ध्वनिको गुणस्तर सम्बन्धि राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९ को पालना

ध्वनि सीमा	क्षेत्र	ध्वनि सीमा (डि बि ए)	
		दिन	रात
	उद्योग क्षेत्र	७५	७०
	वाणिज्य क्षेत्र	६५	५५
	ग्रामीण आवासीय क्षेत्र	४५	४०
	शहरी आवासीय क्षेत्र	५५	५०
	मिश्रित आवासीय क्षेत्र	६३	५५
	शान्ति क्षेत्र	५०	४०
अधिकतम ध्वनि उत्सर्जन सीमा	घरेलु उपकरण	अधिकतम सीमा (डि बि ए)	
	पम्प	६५	

ध्वनि सीमा	क्षेत्र	ध्वनि सीमा (डि बि ए)	
		दिन	रात
ध्वनि सीमा	उद्योग क्षेत्र	७५	७०
	वाणिज्य क्षेत्र	६५	५५
	ग्रामीण आवासीय क्षेत्र	४५	४०
	शहरी आवासीय क्षेत्र	५५	५०
	मिश्रित आवासीय क्षेत्र	६३	५५
	शान्ति क्षेत्र	५०	४०
	ध्वनि सीमा	क्षेत्र	ध्वनि सीमा (डि बि ए)
		दिन	रात
ध्वनि सीमा	उद्योग क्षेत्र	७५	७०
	वाणिज्य क्षेत्र	६५	५५
	ग्रामीण आवासीय क्षेत्र	४५	४०
	शहरी आवासीय क्षेत्र	५५	५०
	मिश्रित आवासीय क्षेत्र	६३	५५
	शान्ति क्षेत्र	५०	४०
			डिजेल जेनरेटर
		मनोरञ्जनका सामानहरू	७०

स्रोत: Environmental Statistics of Nepal, २०१९

तालिका ४.७ :कार्यस्थलका लागि ध्वनि मापदण्ड ,२०७३ को पालना

प्रभावित हुने कुल समय (लगातार रूपमा निस्कने ध्वनि) प्रति दिन घण्टामा	ध्वनि स्तर, dBA मा
८	९०
४	९५
२	१००
१	१०५
३० मिनेट	११०
१५ मिनेट	११५

नोट ११५ (१) पुनश्च :dBA भन्दा अधिक ध्वनिमा प्रभावित हुन नपाउने।

स्रोत: राजपत्र २०७३/१२/१४

तालिका ४.८ :कोरोना भाइरस(कोभिड-१९) महामारी अवधिमा आश्रयस्थल संचालन सम्बन्धि

मापदण्ड,२०७७ को पालना

प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
कोरोना भाइरस(कोभिड१९-) महामारी अवधिमा आश्रयस्थल संचालन	परिच्छेद २, दफा ४ को दफा १, २, ३, ४, ५ र ६	१.आश्रयस्थलमा बसिरहेका दुई हप्तादेखि बाहिर कसैको सम्पर्कमा नआएका तथा कोरोना भाइरस सम्बन्धि कुनै पनि लक्षण नदेखिएका व्यक्तिहरूलाई सुरक्षा सम्बन्धि सबै नियम पालना गरी एक अर्काबीच कम्तीमा एक मिटर भौतिक दुरीको पालना गराई सँगै राख्न सकिनेछ।

प्रकार	बुँदा	सम्बन्धित विवरण
सम्बन्धि मापदण्ड, २०७७		<p>२. आश्रयस्थलमा आश्रय लिन आउने नयाँ प्रभावित व्यक्तिलाई १४ दिनसम्म अनिवार्य क्वारेन्टिनमा राखी नियम ५ मा उल्लेख गरिएको प्रक्रिया अनुसार व्यवस्था गर्न सकिनेछ।</p> <p>३. बन्दाबन्दी समयमा अति आवश्यक कर्मचारी आश्रयस्थलमा आवासीय रूपमा रही अन्य कर्मचारी, मनोविमर्शकर्ता, कानूनी परामर्शकर्ताले आवश्यक सेवा फोन मार्फत दिने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ।</p> <p>४. आश्रयस्थलमा रहेका प्रभावितलाई बन्दाबन्दी अवधिभरका लागि बस्ने अवधि थप गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ।</p> <p>५. आश्रयस्थलमा आवत जावत सुचारु गर्नु भन्दा अगाडी महामारीको अवस्था थाहा पाउन नियमित रूपमा सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थासँग सम्पर्क गरिरहनु पर्नेछ।</p> <p>६. महामारी तथा बन्दनबन्दीको अवधिमा आश्रयस्थलमा रहेका प्रभावित तथा कर्मचारीले अत्यावश्यक काममा बाहेक निस्कन हुदैन। खाद्यान्न तथा अन्य आवश्यक सामग्री खरिद गर्न जानु परेमा एक जना मात्र बाहिर जाने गर्नु पर्दछ।</p>

स्रोत: कोरोना भाइरस (कोभिड-१९) महामारी अवधिमा आश्रयस्थल संचालन सम्बन्धि मापदण्ड, २०७७

अध्याय ५

५ विद्यमान वातावरणीय अवस्था

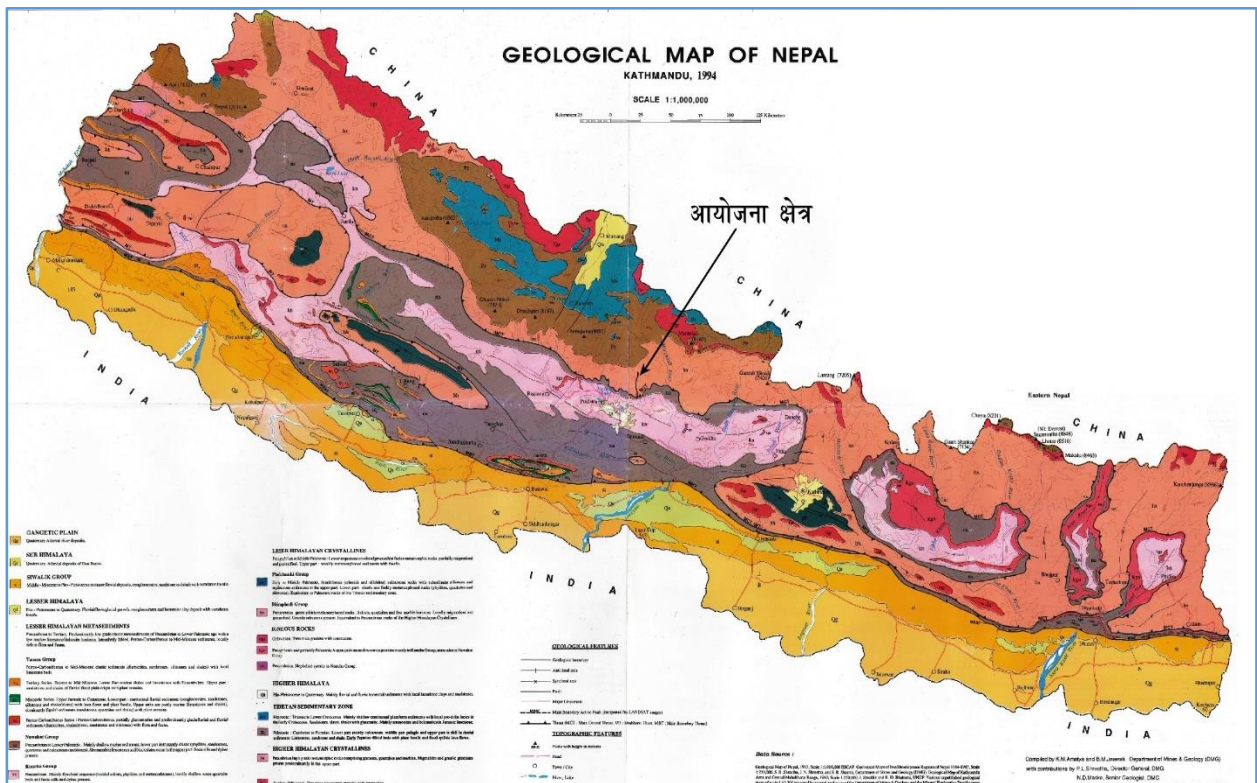
५.१ भौतिक वातावरण

५.१.१ भौगोलिक अवस्था, धरातलीय अवस्था र भू-उपयोग

देशको पश्चिम भागमा अवस्थित प्रस्तावित आयोजना समुन्द्र सतहबाट ८२६ मिटरको उचाइमा फैलिएको छ। प्रस्तावित क्षेत्रमा आयोजना क्षेत्र वरपरको भू-भागमा कृषि क्षेत्र रहेको छ।

५.१.२ आयोजना क्षेत्रको भौगर्भिक अवस्था

भौगोलिक रूपमा प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र Lesser Himalayan Zone मा पर्दछ। यस क्षेत्रमा सेडिमेन्टरी चट्टान, उच्च तहका मेटामोर्फिक चट्टान तथा खनिज क्रिष्टलाइन चट्टान जस्तै Gneiss र तल्लो तहका मेटामोर्फिक चट्टानको विशेषता रहेको छ। प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र नजिकै कुनै पनि भूगर्बिय जोखिमहरु नरहेको पाइएको छ। यस क्षेत्रमा मुख्यतया Boulders, निर्ईसको टुक्राहरु, क्वार्जाइट तथा केही मात्रामा बालुवा तथा सिल्ट पाइन्छ। ग्राभेल मिसिएको बालुवाको भन्दा ग्राभेलको प्रतिशत उच्च रहेको छ र ओभर्बर्डन मोटाइ २० मिटर भन्दा बढी अनुमान गरिएको छ।

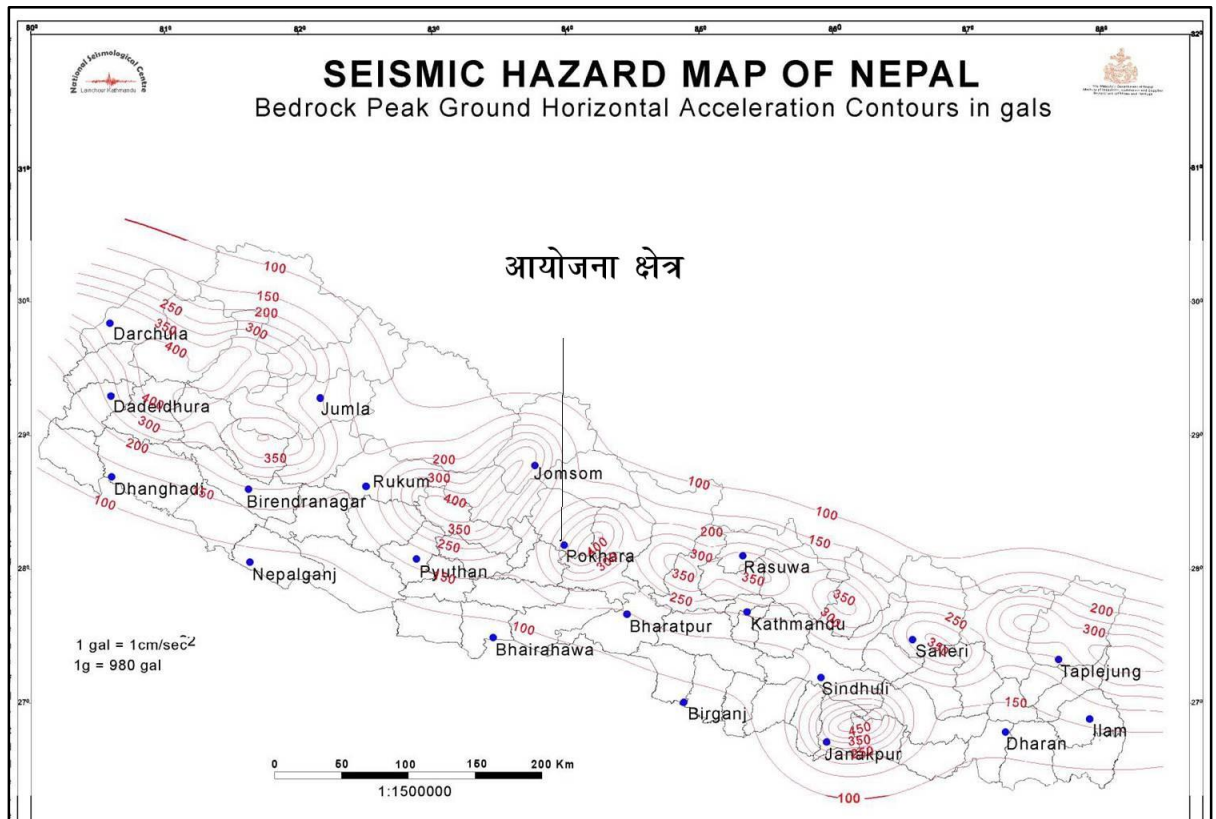

तस्वीर ५.१: नेपालको भौगर्भिक नक्सामा आयोजना क्षेत्र

स्रोत: खानी तथा भू-गर्भ विभाग, (१९९४) बाट परिमार्जित

५.१.३ भूकम्पीय जोखिम

भूकम्पीय जोखिमका दृष्टिकोणले समग्र नेपाल उच्च जोखिमयुक्त क्षेत्रमा पर्दछ। नेपालको उच्च भूकम्पीय जोखिमको चलायनमान टेक्टोनिक प्लेट (Movements of Tectonic plate) का कारण हुने गरेको छ जसका कारण पूर्व पश्चिम फैलिएको हिमालयका विभिन्न स्थानमा सक्रिय फल्टहरू (Active faults) को निर्माण भएका छन्। राष्ट्रिय भूकम्प मापन तथा अनुसन्धान केन्द्रले तयार पारेको कम्पन (Peak Ground Acceleration) मा आधारित भूकम्पीय जोखिम नक्सा अनुसार आयोजना प्रस्तावि क्षेत्र ३००-४०० ग्याल(Gal) क्षेत्र पर्दछ, जुन नेपालको भू-भागहरू मध्ये तुलनात्मक रूपमा न्युन जोखिम क्षेत्र हो। केन्द्रको नक्सा अनुसार नेपाललाई १०० देखि ४०० ग्याल(Gal) सम्मको कम्पन मान प्रक्षेपण गरिएको छ भने बढी कम्पन मान (Peak Ground Acceleration) हुन्छ त्यति नै धेरै भूकम्पीय जोखिम रहन्छ।

तस्वीर ५.२: नेपालको भूकम्पीय जोखिमको नक्सामा आयोजना क्षेत्र

स्रोत: राष्ट्रिय भूकम्प मापन तथा अनुसन्धान केन्द्र (१९९४-२०१४)

५.१.४ जलवायु

प्रस्तावित क्षेत्रमा उष्ण हावापानीको विशेषता पाउन सकिन्छ। प्रस्तावित क्षेत्रको अधिकतम तापक्रम २९.७ डिग्री सेल्सियस र गर्मीमा औसत तापक्रम २० डिग्री सेल्सियस र जाडोमा औसत तापक्रम

७.७ डिग्री सेल्सियस मापन भएको पाईन्छ। यस क्षेत्रमा उष्ण प्रकारको हावापानी भएको हुनाले दक्षिण पूर्वबाट आउने मनसुनी वायुले वर्षा गराउदछ। यहाँको औसत वार्षिक वर्षा ३९२७ मि.मि. हुने गरेको पाइन्छ भने आषाढ, श्रावण र भदौ महिनामा धेरै वर्षा हुने गर्दछ। यस क्षेत्रको औषत वार्षिक सापेक्षिक आद्रता ७६.९ % रहेको छ। (पोखरा विमानस्थल स्टेसन, DHM, २०७७)

५.१.५ ठोस

प्रस्तावित आयोजनाको निर्माण र सञ्चालन अवधिमा विभिन्न प्रकारका ठोस फोहोरहरू उत्पादन गरिनेछ। दैनिक निर्माण चरणमा २१४ जना र सञ्चालनको क्रममा ५५ जना कामदारहरू हुनेछन् । यस होटलबाट निर्माण चरणमा औसत ठोस फोहोर उत्पादन दर (०.८ केजी प्रति व्यक्तिको प्रति दिनको पूर्वानुमानको साथ) १७१.२ केजी हुन आउँछ।

५.१.६ पानीको स्रोत:

जमिनमुनीको पानी निकाल्नका लागि ८ ईन्च गहिरो Bore well निर्माण गर्नेछ जसको पानी निकाल्ने क्षमता ६५,००० लि. प्रति दिन रहेको छ। प्रस्तावित होटलमा २,२५,००० लि. क्षमताको पानी भण्डार हुनेछ । होटलको पानी ट्याडमा भण्डार गरिएको परिमाण तलको तालिकामा दिइएको छ।

तालिका ५.१: होटलमा रहेको पानीको भण्डार परिमाण

क्र.म	पानी टेङ्की	परिमाण
१	Fire water reservoir capacity	१,२५,००० लि.
२	Raw water reservoir capacity	१,००,००० लि.

स्रोत: सेदी लक्जरी होटलको डिजाइन रिपोर्ट, २०७७

५.१.७ हावा

आयोजना क्षेत्र र वरपरको हावाको गुणस्तर धुलोको कण र सवारीसाधनबाट निस्केको धुवाँको साथमा मिसिएको छ जुन आयोजना क्षेत्र पूर्व पश्चिम राजमार्गको नजिक छ। पूर्व पश्चिम राजमार्गमा निजी र सार्वजनिक सवारीसाधनको नियमित प्रवाह हुन्छ। जुन आयोजना केन्द्रबाट १६० मीटर उत्तरमा छ। चार नमूना क्षेत्रमा वायु गुणस्तर मापनका लागि चयन गरिएको थियो। वायु गुणस्तर मापन गर्ने उपकरणको प्रयोग गरी गुरुत्वाकर्षण धुलो नमूनाद्वारा संकलित विभिन्न स्थानहरूमा हावामा औसत धूलोको मात्रा तल अनुसूचिमा उल्लेख गरिएको छ ।

मिति: २०७८-१०-१४

तालिका ५.२: २४ घण्टा भरीमा विभिन्न स्थानमा रेकर्ड गरिएको झरेको धुलोको तौल

क्र.म	स्थान	२४ घण्टा (माइक्रोग्राम/ घनमिटर)
१	क्षेत्र १	९४
२	क्षेत्र २	९८
३	क्षेत्र ३	९२
४	क्षेत्र ४	१००

स्रोत: स्थलगत अध्ययन, २०७८

रेकर्ड गरिएको हावामा रहेका कणहरूको मात्रा नेपालको वायुको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०१२ (तालिका ४.४), पीएम १० (PM_{१०}) को मान भन्दा कम रहेको छ।

५.१.८ ध्वनि

आयोजना क्षेत्रमा रेकर्ड गरिएको ध्वनीको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०१२को शहरी आवासीयको मानभन्दा केही बढी थियो। ध्वनि स्तरको भिन्नताहरू नजिकको सडकबाट दूरीका आधारमा छन्। विभिन्न स्थानमा ध्वनीको स्तर (औसत मान) रेकर्ड गरिएको थियो जुन तल तालिकामा दिइएको छ।

मिति: २०७८-१०-१५

तालिका ५.३: रेकर्ड गरिएको ध्वनी स्तरको मान (Leq)

क्र.म	स्थान	ध्वनि स्तर (Leq dBA)		
		बिहान (७:०० बजे)	दिउँसो (१२:३० बजे)	साँझ (६:०० बजे)
१	क्षेत्र १	५४	५६	५०
२	क्षेत्र २	५६	५८	४८
३	क्षेत्र ३	५७	६०	४६
४	क्षेत्र ४	५०	६२	४६

स्रोत: स्थलगत अध्ययन, २०७८

रेकर्ड गरिएको ध्वनी स्तर ध्वनीको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०१२को ग्रामीण क्षेत्रको मानभन्दा केही बढी थियो। सन्दर्भको लागि ध्वनिको गुणस्तर सम्बन्धी राष्ट्रिय मापदण्ड, २०६९ (तालिका ४.६) मा दिइएको छ।

५.२ जैविक वातावरण

प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र उष्ण क्षेत्रमा पर्दछ। आयोजना क्षेत्र समुद्री सतहबाट ८२६ मिटर उचाइमा पर्दछ। आयोजना क्षेत्र राष्ट्रिय निकुञ्ज, संरक्षित क्षेत्र, मध्यवर्ती क्षेत्र, चुरे क्षेत्र तथा जैविक महत्वको संवेदनशील क्षेत्र भित्र पर्दैन।

५.२.१ वनस्पति

प्रस्तावित आयोजना निजी जग्गामा रहेको छ। प्रस्तावित आयोजना कृषि योग्य भूमिमा रहेको हुनाले त्यहाँका रूखहरू तथा वन्यजन्तुमा रहेको पाइन्दैन। प्रस्तावित आयोजना क्षेत्रबाट करिब ४५० मि. को दुरीमा जंगल पर्दछ। यसका साथै प्रस्तावित क्षेत्र सम्म पुग्ने सडक छेउमा रूखहरू छन्। आयोजना क्षेत्र वरपर वर (*Ficus benghalensis*), खिरो (*Falconeria insignis*), मलात्तो (*Macaranga pustulata*), सिसौ (*Dalbergia sissoo*), सिसौ (*Dalbergia sissoo*), शिरिश (*Albizia sp*), फलेदो (*Erythrina variegata*) आदि जस्ता रूखहरू पाइन्छन्।

बुट्यानमा निगालो (*Drepanostachyum intermedium*), खरेटो (*Phyllanthus parvifolius*), चुत्रो (*Berberis aristata*), वनमारा (*Ageratina adenophorum*), तितेपाती (*Artemisia indica*), ददाले (*Boehmeria ternifolia*), *Boehmeria macrophylla*, धुरसूली (*Colebrookea oppositifolia*), यूरिलो (*Hypericum uralum*), वन कागियो (*Luculia gratissima*), असारे (*Mussaenda frondosa*), धोबिनी (*Mussaenda macrophylla* आदि पाइन्छन्।

घाँस प्रजातिमा सिस्नु (*Urtica dioica*), कुरो (*Barleria cristata*), फुसरे घाँस (*Indigofera pulchella*), भेराकुरो (*Agrimonia pilosa*) आदि पाइन्छन्।

तालिका ५.४: प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्र बाहिर रेकर्ड गरिएका रूखका प्रजातिहरू

क्र.सं.	नाम	वैज्ञानिक नाम	पाइने अवस्था			संरक्षणको श्रेणी		
			सामान्य	स्पर्सी	दुर्लभ	IUCN	CITES	Forest Regulation
१.	सिमल	<i>Bombax ceiba</i>	✓			LC		
२.	कोइरालो	<i>Bauhinia variegata</i>	✓			LC		
३.	वर	<i>Ficus benghalensis</i>	✓			LC		
४.	खिरो	<i>Sapium insigne</i>	✓			LC		
५.	पिपल	<i>Ficus religiosa</i>	✓			LC		
६.	किम्बु	<i>Morus alba</i>	✓			LC		
७.	घाइरो	<i>Woodfordia fruticosa</i>	✓			LC		
८.	सिन्दुरे	<i>Mallotus tetraococcus</i>	✓			LC		

क्र.सं.	नाम	वैज्ञानिक नाम	पाइने अवस्था			संरक्षणको श्रेणी		
			सामान्य	स्पर्स	दुर्लभ	IUCN	CITES	Forest Regulation
१.	सिमल	<i>Bombax ceiba</i>	✓			LC		
९.	कुसुम	<i>Schleichera oleosa</i>	✓			LC		
१०.	असना	<i>Terminalia. alata</i>	✓			-		
११.	सिसौ	<i>Dalbergia sissoo</i>	✓			LC	II	
१२.	टुनी	<i>Toona ciliata</i>	✓			LC		

स्रोत: स्थलगत अध्ययन, २०७८

नोट: Forest Regulation

I-संकलन, प्रयोग, बिक्री, वितरण, यातायात र निर्यातको लागि प्रतिबन्धित

II-प्रकृया बिना विदेश तिर आयातका लागि प्रतिबन्धित

III- ब्यापार, यातायात र व्यापार उद्देश्यको लागी निर्यात को लागी प्रतिबन्धित

IUCN: LC- Least Concerned, Vu- Vulnerable, NR- Near Threatened, T-Threatened

LC -Least Concerned, Vu- Vulnerable,

CITES: I: Appendices I, II: Appendices II, III: Appendices III

५.२.२ प्राणी

आयोजनाको भूमि सहरीक्षेत्रको कृषि क्षेत्र भित्र पर्दछ। त्यसकारण, आयोजना क्षेत्रको नजीक मानवीय गतिविधिहरू सामान्य हुन्। प्रस्तावित होटल सहरीक्षेत्रमा पर्ने हुनाले वन्यजन्तुहरू पाइन्दैन। आयोजना क्षेत्र नजिकै फेवाताल तथा कृषि योग्य जमिनको उपस्थितिले धेरै चरा प्रजातिहरूलाई आकर्षित गरेको छ।

५.२.२.१ चराहरू

आयोजना क्षेत्र फेवाताल नजिक हुँदा चराहरूको विविधता पाइन्छ। होटल वरिपरि टुकुर (*Streptopelia orientalis*), भँगेरो (*Passer domesticus*), काग (*Corvus splendens*), सुगा (*Psittacula krameri*) जस्ता चराहरू पाइन्छ। यस क्षेत्रमा पाइने चराहरू तल तालिकामा दिइएको छ।

तालिका ५.५: प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्र बाहिर रेकर्ड गरिएका चराहरू

क्र.सं.	नाम	वैज्ञानिक नाम	पाइने अवस्था			संरक्षणको श्रेणी			प्रवासीको अवस्था
			सामान्य	स्पर्स	दुर्लभ	IUCN	CITES	NPWC acts	
१	कालो तिन्ना	<i>Francolinus francolinus</i>	✓			LC			रैथाने
३	घर भँगेरा	<i>Passer domesticus</i>	✓			LC			रैथाने

क्र.सं.	नाम	वैज्ञानिक नाम	पाइने अवस्था			संरक्षणको श्रेणी			प्रवासीको अवस्था
			सामान्य	स्पर्स	दुर्लभ	IUCN	CITES	NPWC acts	
४	फुस्रो टिकटिके	<i>Motacilla alba</i>	✓			LC			जाडो महिनाका आगन्तुक
५	सेतो टिकटिके	<i>Motacilla flava</i>	✓			LC			जाडो महिनाका आगन्तुक
६	सुनजुरे काठफोर	<i>Picus chlorolophus</i>	✓			LC			रैथाने
७	पहाडी बीउ कुहियो	<i>Hierococcyx sparverioides</i>	✓			LC			गर्मी महिनाका आगन्तुक
८	काफल पाक्यो	<i>Cuculus micropterus</i>	✓			LC			गर्मी महिनाका आगन्तुक
९	कुक्कु कोइली	<i>Cuculus canorus</i>	✓			LC			गर्मी महिनाका आगन्तुक
१०	परेवा	<i>Columba livia</i>	✓			LC			निवासी
११	तामे ढुकुर	<i>Streptopelia orientalis</i>	✓			LC			रैथाने
१२	बौडाइ	<i>Falco tinnunculus</i>	✓			LC	II		रैथाने
१३	कालो काग	<i>Corvus macrorhynchos</i>	✓			LC			रैथाने
१४	स्वर्ग चरी	<i>Terpsiphone paradisi</i>	✓			LC			गर्मी महिनाका आगन्तुक
१५	धवासे अर्जुनक	<i>Muscicapa sibirica</i>	✓			LC			गर्मी महिनाका आगन्तुक

स्रोत: स्थलगत अध्ययन, २०७८

५.२.२.२ सरीसृप तथा उभएचर

आयोजना क्षेत्रमा केहि प्रजातीका सरीसृपहरू पाइन्छन्। आयोजना क्षेत्रमा पाइने विभिन्न घिसिने जीवहरू निम्न तालिकामा दिएको छ।

तालिका ५.६: प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्र बाहिर रेकर्ड गरिएका विभिन्न घिसिने जीवहरू

क्र.सं.	नाम	वैज्ञानिक नाम	पाइने अवस्था			संरक्षणको श्रेणी		
			सामान्य	स्पर्स	दुर्लभ	IUCN	CITES	NPWC acts
१	छेपारो	<i>Calotes versicolor</i>	✓			LC		
२	करैत साँप	<i>Bungarus sp</i>	✓			LC		
३	कालो गोमन	<i>Naja naja</i>			✓	LC		

स्रोत: स्थलगत अध्ययन, २०७८

तालिका ५.७: प्रत्यक्ष प्रभावित क्षेत्र बाहिर रेकर्ड गरिएका उभएचर जीवहरू

क्र.सं.	नाम	वैज्ञानिक नाम	पाइने अवस्था			संरक्षणको श्रेणी		
			सामान्य	स्पर्स	दुर्लभ	IUCN	CITES	NPWC acts
१	खसे भ्यागुता	<i>Bufo melanostictus</i>		✓		LC		
२	हरियो पाहा	<i>Amolops formosus</i>	✓			LC		
३	सानो पाहा	<i>Paa polunini</i>	✓			LC		

स्रोत: स्थलगत अध्ययन, २०७८

५.३ सामाजिक आर्थिक र साँस्कृतिक वातावरण

५.३.१ जनसंख्या तथा लैङ्गिक विवरण

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार कास्की जिल्लाको कुल जनसंख्या ५,९९,५०४ रहेको छ, जसमध्ये पुरुषको जनसंख्या २,९२,७६४ जना र महिलाको जनसंख्या ३,०६,७४० जना रहेको छ। यस जिल्लाको औसत घरधुरी ४.९७ रहेको छ र लैङ्गिक अनुपात ९५.४४ रहेको छ। त्यसैगरी, पोखरा लेखनाथ महानगरपालिकाको कुल ५,९८,४५२ जनसंख्या मध्ये २,५०,९९९ जना पुरुष र २,६७,४५३ महिला रहेका छन् भने यस महानगरपालिकाको लैङ्गिक अनुपात ९३.८४ र घरधुरी अनुपात ५.१० रहेको छ।

तालिका ५.८: २०७८ को तथ्यांक अनुसार प्रभावित जिल्ला, गाँउपालिका र वडाको जनसंख्या र घरपरिवारहरूको विवरण

क्र.सं.	स्थान	जनसंख्या			लैङ्गिक अनुपात	घरधुरी संख्या	घरधुरी अनुपात
		कुल	पुरुष	महिला			
२०७८ को विवरण							
१	कास्की जिल्ला	५९९,५०४	२९२,७६४	३०६,७४०	९५.४४	१२०,५९४	४.९७
२	पोखरा लेखनाथ महानगरपालिका	५९८,४५२	२५०,९९९	२६७,४५३	९३.८४	१०९,६६९	५.१०

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०७८ बाट परिमार्जित

५.३.२ जातजाति

प्रभावित क्षेत्रमा जातजातिहरूको जनसंख्या मध्ये सबैभन्दा बढी ब्राह्मण जाति रहेका छन्। क्षेत्री, मगर, तामाङ्ग, कामी, गुरुङ्ग, दमाई, ठकुरी, सार्की, नेवार, घर्ती आदी समुदायका मानिसहरू यस क्षेत्रका मुख्य निवासी हुन्।

तालिका ५.९: प्रभावित क्षेत्रको जातजाति अनुसारको जनसंख्याको विवरण

स्थान	सबै जाती	क्षेत्र	ब्राह्मण	मगर	तामाङ्ग	कामी	गुरुङ्ग	दमाई/ढोली	ठकुरी	सार्की	नेवार	घर्ती	अन्य
कास्की जिल्ला													
पोखरा लेखनाथ महानगरपालिका	४०२,९९५	६२,०१०	११२,७०४	३६,७५३	११,१७३	२७,४३१	६४,७७८	१३,१३९	५,५४३	८,०५९	२१,९९	५,७१५	३३,७४९

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८ बाट परिमार्जित

५.३.३ धर्म

प्रभावित क्षेत्रका अधिकांश जनसंख्या हिन्दु तथा बौद्ध धर्मालम्बीहरूको बाहुल्यता रहेको पाइन्छ।

तालिका ५.१०: आयोजना प्रभावित जिल्लाको धर्म अनुसारको जनसंख्याको विवरण

स्थान	जम्मा	हिन्दु	बौद्ध	ईस्लाम	क्रिस्चियन	बोन	अन्य
कास्की जिल्ला							
कुल जनसंख्या	४९२,०९८	४०५,१४१	६६,२६६	४,४३७	१०,५३८	२,९०८	२,८०८
पुरुष	२३६,३८५	१९५,७५६	३०,२४९	२,७४६	४,९६२	१,२८७	१,३८५
महिला	२५५,७१३	२०९,३८५	३६,०१७	१,६९१	५,५७६	१,६२१	१,४२३

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८ बाट परिमार्जित

५.३.४ भाषा

स्थानीय भाषाहरू तथा बोल्ने समुदाय

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ आयोजना क्षेत्रमा विभिन्न मातृभाषाहरू रहेको छ। प्रस्तावित आयोजना क्षेत्रमा नेपाली तथा गुरुङ्ग भाषा मुख्य स्थानीय बोल्ने भाषाहरूमा रहेको छ।

मातृ भाषा बोल्ने समुदाय

मातृ भाषा बोल्ने समुदायको विस्तृत विवरण तलको तालिकामा दिइएको छ।

तालिका ५.११: प्रभावित क्षेत्रको भाषाभाषी अनुसारको जनसंख्याको विवरण

स्थान	जम्मा	नेपाली	मैथिली	भोजपुरी	थारु	तामाङ्ग	नेवार	मगर	गुरुङ्ग	हिन्दी	अन्य
पोखरा लेखनाथ महानगरपालिका	४०२,९९५	३१७,४१२	२,२८३	३,३८३	१,०९६	५,७२०	९,६८५	९,७३९	४३,८३९	२,५१०	७,४०८

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८ बाट परिमार्जित

५.३.५ पेशा

कास्की जिल्लाको आर्थिक भार पर्यटन व्यवसाय, व्यापार तथा वाणिज्य, सहकारी तथा बैङ्किङ्ग, साना तथा घरेलु उद्योग/कलकारखाना व्यवसाय र कृषिले धानेको देखिन्छ। नेपालको पर्यटकीय नगरी पोखरा रहनु र अन्नपूर्ण क्षेत्र, मनाङ र मुस्ताङ जाने प्रमुख नाका र नेपालका रमणीय पदयात्रा मार्ग यस क्षेत्रमा रहेकोले पर्यटकीय हिसाबले यस जिल्ला अन्य जिल्लाको तुलनामा एकदमै प्रचुर रहेको। यस जिल्लाको समथर फाँट तथा टारहरुमा उत्पादन हुने बालीमा धान, गहुँ, कोदो, मकै, जौ, फापर, भटमास, सिमी, केराउ, मकै, तोरी, चना, मसुरो लगायत नगदे बाली तर्फ कफी, मसला बाली, अदुवा, मह घर, च्याउ कन्ये वोतल र उखु आदी पर्दछन्। त्यसका साथसाथै फलफूलहरुमा केरा, आँप, लिची, सुन्तला आदिको राम्रो उत्पादन हुने गरेको पाइन्छ। त्यसैगरी, पशुपालन जस्तै गाई/गोरु, राँगा/भैँसी, बाखा, भेडा, वंगुर कुखुरा र सोबाट उत्पादन हुने दुध, मासु, अण्डा, ऊन तथा छालाको बेचबिखन पनि आयश्रोतको मुख्य श्रोत रहेको छ भने विशेष गरी माछापुच्छ्रे गाँउपालिका अन्तर्गतका क्षेत्रहरुमा चिसो पानी हुने हुँदा सबैभन्दा बढी ट्राउट माछापालन उत्पादन हुने क्षेत्रको रूपमा पर्दछ। तसर्थ, यस क्षेत्रको आर्थिक भार कृषि तथा पशुपालन, नोकरी, व्यापार व्यवसाय, तथा पर्यटकीय क्षेत्र र वैदेशिक रोजगारीले धानेको देखिन्छ।

५.३.६ बसाइ सराइ

यस क्षेत्रका मानिसहरु पोखराको मुख्य व्यापार तथा व्यवसाय क्षेत्र तथा तनहुँ, चितवन र काठमाडौँ लगायतका स्थानहरुमा बसाइसराई गर्ने गरेको पाइन्छ। युवा जनशक्तिहरु अवसर र रोजगारीको खोजीमा नेपालका अन्य विकसित ठाउँ तथा भारत, मलेसिया एवं अन्य खाडी मुलुक तिर गएको देखिन्छ। साथै अध्ययनका लागि युवाहरु पश्चिमी मुलुक र अष्ट्रलिया पनि गएको पाइएका छन्। त्यसैगरी, यस आयोजना क्षेत्रमा बसाइ सराइको प्रकृति हेर्दा यहाँबाट बाहिर जाने भन्दा अन्य क्षेत्रबाट बसाइसरी गरी आउनेको क्रम बढ्दै गएको पाइन्छ।

५.३.७ भौतिक/सामुदायिक पूर्वाधार

यातायात पूर्वाधार

प्रस्तावित आयोजना काठमाण्डौदेखि आयोजना क्षेत्र सम्म २२९.५ कि.मि. टाढा रहेको छ। पृथ्वी राजमार्ग यस आयोजनाको मुख्य पहुँच मार्ग हो। प्रस्तावित आयोजना क्षेत्र सम्म सजिलै पहुँच मार्ग पुगेको हुनाले यस आयोजनाले पहुँच सडकको निर्माण गर्नपर्दैन।

५.३.८ बजार

आयोजना संरचना क्षेत्रका अधिकांश भागहरू सुगम क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने भएकोले यो व्यापार तथा व्यवसाय केन्द्र पनि हो। यस आयोजना क्षेत्र नजिक हाट बजार तथा मेला लाग्ने स्थानहरू पनि रहेका छन् जसमा कुस्मा बजार, पुतलीबजार, पुरानो पोखरा बजार, नयाँ पोखरा बजार तथा बिसाल बजार आदि पर्दछन्। पोखरा लेखनाथ महानगरपालिकाका बजारमा बस्ती रहेका छन् र यस क्षेत्रमा सुविधाजनक पसल, रेस्टुरेन्ट एण्ड लजहरू तथा रिसोर्ट, अवस्थित छन्। भने आयोजना प्रस्तावित क्षेत्रका केही भागहरू बजार क्षेत्रबाट निकै टाढा रहेका छन्।

५.३.९ उद्योग

कास्की जिल्लाको कुल गार्हस्थ उत्पादनमा औद्योगिक व्यवसायको योगदान करिब ४.६ प्रतिशत रहेको छ। यस क्षेत्रमा ठूला ठूला उद्योग तथा कलकारखानाहरू नभएपनि सीप र स्रोतमा आधारित थुप्रै साना तथा घरेलु उद्योगहरू दर्ता भई जिल्लामा विभिन्न स्थानमा संचालनमा रहेका छन्। त्यसैगरी, पोखरा कास्की जिल्लाको एकदमै महत्त्वपूर्ण तथा विकसित पर्यटकिय क्षेत्र रहेको हुनाले जिल्लाका विभिन्न स्थानमा बिस्कुट तथा पाउरोटी उत्पादन गर्ने, कपडा जन्य उत्पादन गर्ने, विभिन्न खाद्यजन्य पदार्थ जस्तै चाउचाउ, मसला, भाँडाँकुँडा उत्पादन गर्ने, प्लाष्टिक प्रिन्टिङ, प्याकेजिङ उत्पादन गर्ने, काष्ठकला तथा फर्निचर जस्ता उत्पादन मूलक, पर्यटन मूलक, सेवा मूलक र कृषिजन्य तथा वन पैदावार गरी थुप्रै उद्योगहरू संचालनमा रहेका छन्।

५.३.१० साँस्कृतिक, धार्मिक तथा ऐतिहासिक धरोहरहरू

अनुपम प्राकृतिक सौन्दर्य, प्रचुर जैविक विविधा, बहुजातिय, बाहुभाषिक, बहुधर्म र सामाजिक विविधता एवं ऐतिहासिक तथा साँस्कृतिक सम्पदाले भरीपूर्ण रहेको कास्की जिल्ला अन्तर्गत विभिन्न मठ, मन्दिर, प्राकृतिक, साँस्कृतिक तथा ऐतिहासिक स्थलहरू रहेका छन्। त्यसैगरी, पोखरा लेखनाथ महानगरपालिका अन्तर्गत हिन्दुधर्मावलम्बीहरूका लागि विन्धवासिनी मन्दिर, मैत्रि चैत्य तथा राधाकृष्ण मन्दिर, सदाशिव मन्दिर, सिद्धेश्वर महादेव मन्दिर, राम मन्दिर, भद्रकाली मन्दिर तथा ताल बराही मन्दिर आदी र बौद्ध धर्मावलम्बीहरूका लागि धर्मशिला बुद्ध बिहार, नमो बौद्ध गुम्बा आदी जस्ता धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थल रहेका छन्। साथै माछापुच्छ्रे गाँउपालिका अन्तर्गत शिवालय गुठी मन्दिर, अर्मलाकोट मन्दिर, शिद्ध बराह गुडी मन्दिर, बराह मन्दिर, कालिका मन्दिर जस्ता धार्मिक तथा साँस्कृतिक स्थलहरू रहेका छन्।

५.३.११ चाडवाड र अन्य प्रथाहरू

विभिन्न जातजाती, भाषाभाषी तथा धर्मावलम्बीहरूको बसोबास रहेको हुनाले यस आयोजना प्रभावित गाँउपालिकाका मानिसहरूले आ-आफ्नै धर्म, साँस्कृति तथा परम्परा अनुसार चाडपर्व मनाउने गर्दछन्। यस क्षेत्रको प्रमुख चाडपर्वहरूमा दशैं, तिहार, तीज, रामनवमी, शिवरात्री, फागुपुर्णिमा, कुशे औँसी, गुरुपुर्णिमा, जनै पुर्णिमा जस्ता हिन्दू सनातन संस्कृति अन्तर्गतका विविध पर्वहरू, लेप्चा जातिको नामवन (नयाँ वर्ष), लिम्बु तथा राइ, जातिको उधौली उभौली, बौद्ध धर्मावलम्बीहरूको ल्होसार पर्व प्रमुख हुन् भने परम्परागत साँस्कृतिमा राईहरूको साकेवा सिली, लिम्बू जातिको ढोल नाच, नेवार जातिको गाईजात्रा, मगरजातीको हुर्रानाँच, तामाङ्ग जातिको डम्फुनाँच, शेर्पाजातिको स्याब्रु नाँच, आदि पर्दछन्।

५.३.१२ शिक्षा

आयोजना प्रभावित क्षेत्रका शैक्षिक पूर्वाधार अन्तर्गत सरकारी विद्यालय, क्याम्पस, धार्मिक शैक्षिक संस्था, सामुदायिक पुस्तकालय, प्राकृतिक श्रोत व्यवस्थापन क्याम्पस आदि रहेका छन्।

तालिका ५.१२ :आयोजना प्रभावित क्षेत्रको ५ वा सो भन्दा बढी उमेरका जनसंख्यामा साक्षरता सम्बन्धी विवरण

जिल्ला	५ वा सो भन्दा बढी उमेरका जनसंख्या	जनसंख्या जो			उल्लेख नभएको साक्षरता	साक्षरता दर
		पढ्न लेख्न सक्ने	पढ्न मात्र सक्ने	पढ्न लेख्न नसक्ने		
पोखरा लेखनाथ महानगरपालिका						
जम्मा	३७२,५५८	३१३,८८६	५,१८७	५३,३३०	१५५	८४.२५
पुरुष	१७६,६६३	१६१,९४४	२,१९२	१२,४७६	५१	९१.६७
महिला	१९५,८९५	१५१,९४२	२,९९५	४०,८५४	१०४	७७.५६

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८ बाट परिमार्जित

तालिका ५.१३: आयोजना प्रभावित क्षेत्रको जनसंख्याको हालको शैक्षिक स्थिति सम्बन्धी विवरण

स्थान	५ वर्ष देखि २५ वर्ष सम्मको जनसङ्ख्या		हाल विद्यालयमा उपस्थित हुने जनसङ्ख्या		हाल विद्यालयमा उपस्थित नहुने जनसङ्ख्या		उल्लेख नभएको उपस्थिति	
	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला	पुरुष	महिला
पोखरा लेखनाथ महानगरपालिका	६६,३६१	६७,३९२	५१,४९४	४९,०७६	१३,७१३	१७,०९७	१,१५४	१,२१९

स्रोत: केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग, २०६८ बाट परिमार्जित

५.३.१३ प्रभावित घरधुरी सम्बन्धी विवरण

प्रस्तावित होटलको निर्माणबाट कुनै पनि घरधुरीहरु प्रत्यक्ष प्रभावित हुने छैन ।

अध्याय ६

६ प्रस्तावको विकल्प विश्लेषण

आयोजनाका लागि विभिन्न विकल्पहरूको विश्लेषण गरि एउटा मात्रै उपयुक्त विकल्प छानिएको छ। उपयुक्त विकल्प छान्नको लागि दिगो विकास, वातावरणीय पक्ष, पर्यावरणीय सम्भाव्यता, उपयुक्त भू-भाग, छोटो र उपयुक्त, कम क्षेत्रको नोकसानी, कम रुख काट्नु पर्ने, कम बस्ती क्षेत्र, वस्ती क्षेत्रबाट रहेको दुरी, पहुँच मार्गलाई विचार गरेको छ। वातावरणीय असरहरूलाई न्यूनीकरण गर्नका निमित्त सजिलै उपलब्ध हुने र आर्थिक रूपमा पनि उपयुक्त हुने प्रविधिहरूलाई यस प्रतिवेदनमा प्रस्तुत गरिएको छ।

६.१ डिजाइन:

होटलले भू-कम्प प्रतिरोधात्मक भवनको डिजाइन गर्न सकिन्छ। दिगो भवनको लागि धेरै योजनाहरू ल्याउन सकिन्छ। जस्तै:

- होटलको निर्माणको क्रममा सबैभन्दा भेन्टिलेसन र एयर स्थापना गरेर निर्माण गर्न सकिन्छ।
- ऊर्जा खपत कम गर्नका लागि सौर्य प्रकाशको स्थापना गर्न सकिन्छ।
- उच्च प्रविधिको मोडेलहरूको साथ प्लम्बिंग फिक्स्चरहरू बदल्न सकिन्छ।
- उन्नत प्रकारको उर्जा र पानीको मिटर स्थापना गर्न सकिन्छ।
- हरियाली स्थापना गरी वातावरण अनुकूल सामग्रीको खरीद गर्न सकिन्छ।
- सामग्री कटौती, पुनः प्रयोग र कम्पोष्टि कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्न सकिन्छ।
- नयाँ भवनहरूको लागि वातावरण मैत्री पूर्वाधारहरूको कार्यान्वयन गर्न सकिन्छ।

६.२ आयोजना स्थल

आयोजनाले क्षेत्रले आयोजनाको कार्यान्वयनको प्रभावमा महत्त्वपूर्ण भूमिका खेल्दछ। प्रस्तावित होटल पोखरा लेखनाथ महानगरपालिका वार्ड नं १८ मा अवस्थित छ। प्रस्तावित होटल पोखरा विमानस्थलबाट करिब ४.१ किलोमिटरको र फेवा तालबाट होटल ३३० मिटर टाढा रहेको छ। प्रस्तावित होटल मानिसहरूका सहज पहुँच भित्र पर्छ।

६.३ प्रक्रिया तथा समय

प्रक्रिया

प्रस्तावित होटलले पर्यटकहरूलाई गुणस्तरीय आवास र मनोरन्जन सुविधा प्रदान गर्ने योजना बनाएको छ। यस होटलको संचालनबाट निस्कने फोहोर सङ्कलन, फोहोर भण्डारण र व्यवस्थापनका

लागि उपकरण र प्रणाली सम्बन्धी विकल्पहरू विचार र अन्वेषण गरिएको छ। फोहोरलाई व्यवस्थापन गर्नका लागि विभिन्न वैकल्पिक प्रविधिहरू जस्तै खुला जलाउने, जमिन भित्र गाड्ने, रासायनिक उपचार प्रविधिहरूको अन्वेषण गरिएको छ।

६.४ समय

असार, साउन र भदौ महिना बाहेक अरु ९ महिना आयोजनाको निर्माण कार्यको लागि उचित महिना मानिन्छ। वर्षा मौसममा निर्माण सामग्री भण्डारणमा समस्या पार्दछ त्यसैले निर्माण कार्य अन्य मौसममा मात्र सीमित गरिनेछ। दिउँसो मात्र निर्माण कार्यको गरिने छ।

६.५ प्रयोग हुने कच्चा प्रद्वार्थ

प्रस्तावित आयोजनाको लागि प्रयोग गरिएको कच्चा माल पर्यावरण अनुकूल हुनुपर्छ। काठ फ्रेमिंग सामग्री जस्तो कच्चा माललाई एल्युमिनियम सामग्रीले बदल्नेछ। स्थानीय स्तरमा उपलब्ध हुने श्रोत साधनलाई त्यही सम्बन्धित क्षेत्रमा प्रयोग गर्दा बढि उपयोगी हुने देखिन्छ।

६.६ वैकल्पिक उर्जा

प्रस्तावित होटल ब्याकअपको लागि नेपाल विद्युत प्राधिकरणको बिजुलीमा आश्रित छ। विभिन्न प्रविधि जस्तै पेट्रोलियम पदार्थहरू (ग्याँस, डिजेल, पेट्रोल) आदिको प्रयोग गरि सिमित रूपमा विद्युत उत्पादन गरिने छ। वैकल्पिक उर्जाका रूपमा सौर्य उर्जा पनि लिईएको छ। बोरिंग पानी विभिन्न उद्देश्यका लागि प्रयोग गरिन्छ। वर्षायाममा वर्षाको पानीको उपयोग गर्न सकिन्छ। यसले केही हदसम्म पानीको माग घटाउन सक्छ।

६.७ प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने (Do nothing alternative)

प्रस्ताव कार्यान्वयन नगर्ने विकल्प भन्नाले प्रस्तावित क्षेत्रमा होटल स्थापना नै नगर्ने भन्ने बुझिन्छ। यस प्रकारको विकल्पले गैर कानुनी रूपमा होटल स्थापना गरेमा प्रचलित ऐन कानून बमोजिम दण्ड सजाय गर्नुपर्ने र क्षेत्रको पूर्ण रेखदेखबाट गर्नुपर्ने हुन्छ। कुनै कार्य विकल्प वैकल्पिक मतलब यो होइन कि सम्भावित प्रतिकूल वातावरणीय गम्भीर पाएमा होटल विस्तार हुनेछ। आयोजना कार्यान्वयनको क्रममा स्थानीयहरू फाइदाजनक प्रभावहरूबाट वञ्चित हुने छैन। शून्यतम प्रभावका उपायहरू डिजाइन गरी कार्यान्वयनमा लागू भएमा आयोजनाले प्रतिकूल वातावरणीय असर पर्ने छैन।

अध्याय ७

७ प्रस्ताव कार्यान्वयन गर्दा वातावरणमा पर्ने प्रभाव तथा संरक्षणका उपाय

आयोजनाको विस्तृत विवरण र विद्यमान वातावरणीय अवस्थाको आधारमा, प्रस्तावित आयोजनाको निर्माण र सञ्चालनको चरणमा पर्न सक्ने प्रभावहरूको पहिचान गरिएको छ । प्रस्तावित आयोजनाको क्षेत्र, पहुँच मार्ग, शिविर स्थल, स्थल तथा अरु सहायक सुविधाहरूको आधारमा भौतिक, जैविक, सामाजिक र आर्थिक वातावरणमा पर्न सक्ने प्रभावहरूको पहिचान गरिएको छ ।

तालिका ७.१: सकारात्मक प्रभाव

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण						
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	
निर्माण अवधि									
१	स्थानीय जनताको रोजगारीको अवसरमा वृद्धि	निर्माण चरणको समयमा करिब २१४ जना जनशक्तिको आवश्यक पर्दछ । सामाजिक आर्थिक सर्वेक्षण अनुसार आयोजना क्षेत्रको ठूलो जनसंख्या आयोजनामा काम गर्न इच्छुक छन् । यस रोजगारीको अवसरले स्थानीय जनताको आय वृद्धि गर्नेछ, जसले उनीहरूको जीवनस्तरमा सुधार ल्याउनेछ । यस सुधारले आयवजना क्षेत्र भित्र वा वरिपरिको अन्य क्षेत्र विशेषत सामाजिक सेवा क्षेत्र जस्तै शिक्षा, स्वास्थ्य, सरसफाई र खानेपानी सुविधाको विकास तथा प्रवर्धन हुनेछ ।	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	४५ (नगण्य)	✓		
२	स्थानीय क्षेत्रहरूमा स्थानीय सीपको वृद्धि	होटल निर्माणमा २१४ मजदुरको उल्लेखनीय संख्याले गर्दा त्यस क्षेत्रमा स्थानीय जनताको दैनिक क्रियाकलापमा	मध्यम (२०)	क्षेत्रिय (६०)	दीर्घकालिन (२०)	१०० (उल्लेखनीय)	✓		

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण					
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष
		<p>वृद्धि ल्याउनेछ। आयोजना क्षेत्रमा स्थानिय सामाग्री, बजार, खाना तथा अन्य आधारभूत आवश्यकताको माग बढ्नेछ। बाह्य जनशक्ति आयोजना क्षेत्रमा केही समयका लागि त्यस क्षेत्र मै बस्नेछन्। तिनीहरूसँग राम्रो खरीद शक्ति हुनेछ; त्यहाँ खाने, पेय र अन्य दैनिक आवश्यक वस्तुहरूको विभिन्न प्रकारहरूको माग बढ्नेछ। यसको लागि धेरै चिया स्टालहरू, किराना पसलहरू, बार र रेस्टुरेन्टहरूको आवश्यकता पर्दछ। लज, रेष्टुरेन्ट र किराना पसल चलाउनमा राम्रो अनुभव भएका स्थानीय मानिसहरूले उद्यम खोल्नेछन् र आफैलाई र अरुलाई सहयोगीको रूपमा रोजगारीका अवसर सिर्जना गर्नेछन्। यसैले आयोजनाको कार्यान्वयनका कारण स्थानीय आर्थिक स्थिति वृद्धि हुनेछ।</p>						
३	आयोजना क्षेत्रका समुदायको विकास	<p>आयोजनाका लागि दक्ष देखि अर्ध-दक्ष जनशक्तिको आवश्यक पर्दछ। होटलको निर्माणमा देशका विभिन्न क्षेत्रका आप्रवासीहरू साथै स्थानीय मानिसहरू ठूलो संख्यामा संलग्न छन्। आयोजनाद्वारा प्रभावित मानिस र स्थानीय जनताले निर्माण गतिविधिहरूमा संलग्न हुन चाहेकोमा</p>	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	६० (मध्यम उल्लेखनीय)	✓	

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण					
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष
		प्राथमिकता दिइनेछ। निर्माणको क्रममा कामको स्तर अनुरूप व्यावसायिक स्वास्थ्य र सुरक्षा सम्बन्धी विभिन्न तालिम प्रदान गरिनेछ जसको नतिजा स्वरूप जागरुकता र सीपको स्तरमा वृद्धि हुनेछ।						
संचालन अवधि								
१	स्थानीयलाई रोजगारीको अवसर	निर्माण कार्य सम्पन्न भए पश्चात, होटलको सञ्चालनलाई ठुलो संख्यामा स्थायी र अस्थायी पोष्टको आवश्यक पर्दछ। मेडिकल डाक्टर, नर्सिङ कर्मचारी, परिचर र सहयोगी तथा प्रशासनिक कर्मचारी सहित होटलको सञ्चालनका लागि ५५ भन्दा बढी कर्मचारी आवश्यक छ। स्थानीय व्यक्तिहरूको योग्यता र सीप अनुसार प्रशासनिक र प्राविधिक कार्यहरूको लागि भर्ती गरिनेछ जसले केही स्थानीय मानिसहरूलाई स्थायी आय स्रोत हुनेछ।	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	६० (मध्यम उल्लेखनीय)	✓	
२	स्थानीयको आर्थिक गतिविधि र व्यापार प्रवर्धनमा वृद्धि	आयोजना संचालनले स्थानीय जनताको दैनिक क्रियाकलापमा वृद्धि गराउनेछ। स्थानीय वस्तु, बजार, खाद्य र अन्य आधारभूत आवश्यकताको माग आयोजना क्षेत्रमा बढ्नेछ। होटल संस्था र अन्य वस्तुहरूका लागि विभिन्न आपूर्तिकर्ताहरूको संख्या बढ्नेछ र यसले	उच्च वृहत (६०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	१०० (उल्लेखनीय)	✓	

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण						
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	
		तयस क्षेत्रको व्यवसाय बढाउनेछ, जसले जनताको सामाजिक-आर्थिक स्थिति सुधार गर्न सहयोग गर्दछ। पर्यटक, बिरामी र अन्य कर्मचारीहरूको ठूलो संख्याले होटल क्षेत्र र वरपर आर्थिक लेनदेनमा उल्लेखनीय वृद्धि गर्नेछ, जसले होटल क्षेत्रको वरिपरि मानिसहरूलाई बसाइँ सराई गर्न आकर्षित गर्दछ। यसले क्षेत्रको शहरीकरणको लागि नेतृत्व गर्दछ र स्थानीय जनताको आर्थिक स्थिति सुधार गर्दछ।							
३	पर्यटन र स्थान प्रति संवेदनाको प्रवर्धन	हालको स्थितिमा सिमित होटलहरू छन् जहाँ एकै छाना मुनि मानिसहरूले धेरै लाभ लिन सक्दछन् ताकि पाहुनाहरूले आफ्नो समय र पैसा बचाउन सकुन्। होटलको पूर्ण सञ्चालनमा पाहुनाहरूलाई एकै छाना मुनि उच्चकोटीको आवास र भोजन सेवा, बार र लाउज, बगैँचा, लबी कोठा आदि जस्ता अन्य धेरै सुविधा प्राप्त गरी लाभान्वित हुनेछ।	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	६० (मध्यम उल्लेखनीय)	✓		
४	आयोजना क्षेत्रमा समुदाय विकास समर्थन	यस आयोजनाले स्वास्थ्य चौकी, विद्यालय, आयोजना प्रभावित क्षेत्रहरूको खानेपानी आपूर्तिमा सहयोग गर्नेछ। आयोजनाले समुदायका स्थानीय किसान र व्यापारीहरूलाई नगदे बाली तथा	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	६० (मध्यम उल्लेखनीय)	✓		

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण						
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष	
		पशुपालनको आधुनिक प्रविधिमा र सशक्त उद्यम विकास कार्यहरूमा तालिम दिन निश्चित रकम विनियोजन गर्नेछ जुन कार्य बलबाट सम्भावित मागहरू पूरा गर्न उपयुक्त हुन्छ।							

तालिका ७.२: भौतिक वातावरणमा पर्ने प्रभाव

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण					हटाउन सकिने	हटाउन नसकिने	
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा अङ्कमान	प्रत्यक्ष			अप्रत्यक्ष
भौतिक वातावरण										
निर्माण चरण										
१.	जमिन:	आयोजना क्षेत्र भित्र विभिन्न पूर्वाधारको भवन निर्माणका कारण खेती गरिएको निजी जग्गाको ठूलो क्षेत्रमा परिवर्तन हुनेछ। आयोजनाका विभिन्न संरचनाहरूको निर्माणका लागि २६,५९७ वर्गमीटर जग्गा आवश्यक पर्नेछ स्थायी रूपमा प्रयोग गरिनेछ।	मध्यम (२०)	स्थानीय (१०)	दीर्घकालिन (२०)	५० (मध्यम उल्लेखनीय)	✓			✓
२.	वायु प्रदूषण:	निर्माण अवधिमा यातायात तथा निर्माण उपकरणको प्रयोग, ड्रिलिङ, भारी उपकरणको प्रयोगले प्रचुर मात्रामा धुलो र सवारीको उत्सर्जन (कणहरू, कार्बन मोनोअक्साइड, सलफर अक्साइड, हाइड्रोकार्बन र नाइट्रोजनको अक्साइडहरू) उत्पादन गर्दछ। वायुको गुणस्तरमा	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	३५ (नगण्य)	✓			✓

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण					हटाउन सकिने	हटाउन नसकिने
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा अङ्कमान	प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष		
		असर पुन्याँउने अन्य कारण भनेको अव्यवस्थित फोहोर र भान्साबाट निस्कने धुवाँ हुन सक्छ।							
३.	पानी प्रदूषण:	आयोजना क्षेत्रबाट डिजेल र तेल, विषाक्त रसायन र निर्माण सामग्रीहरू जस्तै सिमेन्ट, रंग र चाँदी कोटिंग रसायन आदि निस्कासन भइ जमिन मुनीको पानीमा मिसिएर प्रदूषण निम्त्याउन सक्छ। उचित सरसफाई र स्वास्थ्य कायम गर्न, निर्माणको क्रममा काम गर्ने मान्छेले डिटेर्जन्टहरू प्रयोग गर्दछ जसमा नाइट्रोजन र फस्फोरस हुन्छ जसले गर्दा जमिन मुनीको पानीमा प्रदूषण निम्त्याउँछ।	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	३५ (नगण्य)	✓		✓
४.	ध्वनि प्रदूषण	निर्माण गतिविधिले आयोजना क्षेत्रमा आवाज र कम्पन उत्पन्न गर्दछ। आवाज र कम्पन उत्पन्न गर्ने मुख्य गतिविधिहरू मध्ये भारी उपकरणहरूको ड्रि ओसार-पसार, भाइब्रेटर, डोजर, लोडर, रोलर, क्रेन, जेनेरेटर, पम्प, आदिको प्रयोग हुन्। ६५ डेसीबल भन्दा माथिको ध्वनीले मानव स्वास्थ्यलाई लागि हानिकारक हुन्छ। आयोजना क्षेत्र बस्ती भन्दा टाढा र वनको नजिक भएकोले जङ्गली जनावरहरू ध्वनी प्रदूषणबाट प्रभावित हुनेछ।	मध्यम (२०)	स्थलगत (१०)	अल्पकालिन (५)	३५ (नगण्य)	✓		✓

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण						हटाउन सकिने	हटाउन नसकिने
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा अङ्कमान	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष		
५.	माटो प्रदूषण	निर्माण गतिविधिले आयोजना क्षेत्रमा ईन्धनको चुहावट र अन्य तरल पदार्थ जस्तै क्रोमियम, रांगा (लिड) र जीक सयौं वर्षसम्म माटोमा रहेर वातावरणीय खतरा बनि रहन्छन्। आयोजना क्षेत्रको माटोमा जम्मा हुने प्रदूषकहरूले वनस्पतिको विकास र माटोका जीवाणुहरूको विकासलाई हानि पुर्याउन सक्छन्। यसले माटो क्षति हुने प्रक्रिया बढदछ।	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	३५ (नगण्य)	✓		✓	
६.	निर्माण सामग्रीहरूको भण्डारण	आयोजना निर्माण कार्यका लागि विभिन्न निर्माण सामग्रीहरू जस्तै बालुवा, फलामको डण्ड, स्टील फ्रेम, सिमेन्ट आदि आवश्यक पर्दछ। यी निर्माण सामग्रीहरूको खुला भण्डारणले आयोजना क्षेत्रको सौन्दर्यमा असर गर्ने छ।	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	४५ (नगण्य)				✓
७.	स्वास्थ्य तथा सुरक्षा	होटलको निर्माणको क्रममा विभिन्न प्रकृतिका औजारहरूको प्रयोगले कामदारहरूलाई चोटपटक लाग्न सक्छ। त्यसै गरि धुलोको कारणले श्वासप्रश्वास र आँखाका रोगहरू लाग्न सक्छन्। दुवानी साधनहरूको आवतजावतले आकस्मिक दुर्घटनाको संभावना पनि त्यतिकै रहन्छ। यो प्रभाव अप्रत्यक्ष मध्यम, स्थान विशेष र लामो समयसम्म रहनेछ। त्यसैले प्रभाव मूल्याङ्कन गर्दा	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	अल्पकालिन (५)	४५ (नगण्य)				

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण					हटाउन सकिने	हटाउन नसकिने
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा अङ्कमान	प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष		
		यो प्रभाव निम्न रूपमा महत्वका रूपमा हेरिएको छ ।							
८.	ठोस फोहोर पदार्थको निस्काशन	आयोजनाको निर्माण चरणको अवधिमा ठोस फोहोर जम्मा हुने सम्भावना छ। ठोस फोहोर मुख्यतया काठ, ईट, ढुङ्गा र धातुका टुक्राहरूसहित बनेको हुन्छ, मेशिनरी पार्टहरू; प्लास्टिक, टुटेको सिसा र सिरेमिकहरू आदि। फोहोरमा खतरनाक सीसा-आधारित पेन्ट अवशेषहरू, पेन्ट्स र सल्भेन्टहरू, सिमेन्ट, डीजल ईन्धन र तेल, भारी धातुहरू, र अन्य उत्पादनहरू जुन खतरनाक फोहोर सामग्री पर्दछन् ।	मध्यम (२०)	स्थानीय (१०)	दीर्घकालिन (२०)	५० (मध्यम उल्लेखनीय)			
संचालन चरण									
९.	ठोस फोहोर पदार्थको निस्काशन	होटलको संचालन चरणमा ठूलो मात्रामा फोहोर सामग्री उत्पादन हुन्छ। होटलबाट निस्केका जैविक फोहोरहरूमा खाना, भान्छाको फोहोर, इत्यादि हुन्। खाद्यान्न फोहोर, कागजको फोहोर र उपभोक्ता प्याकेजिंग फोहोर, जसमध्ये अधिकांश जैविक फोहोरमा पर्दछ। अजैविक फोहोरमा प्लास्टिक, पोलिथेन झोला, इत्यादिको राम्रोसँग व्यवस्थापन नगरिएमा वातावरणलाई प्रदूषित गर्दछ र धेरै रोगहरू फैलाउन सक्दछ।	मध्यम (२०)	स्थानीय (१०)	दीर्घकालिन (२०)	५० (मध्यम उल्लेखनीय)	✓		✓

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण						हटाउन सकिने	हटाउन नसकिने
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा अङ्कमान	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष		
२.	पानीको माग र आपूर्ति सम्बन्धित मुद्दाहरु	होटलमा पानीको उच्च माग पुरा गर्न भूमिगत पानी निकाल्ने गर्दा त्यस इलाकाको जमिनमा पानीको कमी आउने खतरा हुन सक्छ। यसका साथै होटलबाट उत्पन्न प्राथमिक फोहोरमा शौचालय र पाहुनाहरूले प्रयोग गर्ने बाथरूमबाट निस्कने तरल पर्दछन्। भुईँ र भान्साको क्षेत्रहरू आदि सफा गर्दा पनि फोहोर पानी उत्पन्न हुन्छ। यस्तो फोहोर पानीले रोग निम्त्याउने गर्छ। यदि जमिन पानीको स्रोत निकट छ (२मिटर भन्दा कम) भने यसले सामुदायमा स्वास्थ्य समस्या ल्याउँछ। फोहोर पानीको चुहावटबाट जमिनको पानीलाई पनि दूषित गर्न सक्दछ।	मध्यम (२०)	स्थानीय (१०)	दीर्घकालिन (२०)	५० (मध्यम उल्लेखनीय)		✓		✓
३.	वायु प्रदूषण	होटलको संचालन चरणमा यातायात सेवा लगायतका विभिन्न उद्देश्यका लागि प्रयोग हुने सवारी साधनहरूले पनि वायु प्रदूषकको उत्सर्जन गर्दछ। यसका साथै भान्साबाट निस्कने धुवाँ वायुको गुणस्तरमा असर पुऱ्याउन सक्छ।	मध्यम (२०)	स्थानीय (१०)	दीर्घकालिन (२०)	५० (मध्यम उल्लेखनीय)	✓			✓
४.	ध्वनि प्रदूषण	मानिसहरूको बृद्धि, ट्राफिक आवागमन, अनावश्यक हर्न, संगीत र होटलमा ध्वनि प्रदूषणको बृद्धि हुन्छ। बैठकको दौरान धेरै संख्यामा व्यक्तिहरूको भेला, सेमिनार र सम्मेलनले	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	५० (मध्यम उल्लेखनीय)	✓			✓

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण						हटाउन सकिने	हटाउन नसकिने
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा अङ्कमान	प्रत्यक्ष	अप्रत्यक्ष		
		होटल क्षेत्रमा पनि आवाज सिर्जना गर्दछ जुन अन्य आगन्तुकहरू र स्टाफ र वरपरका मानिसहरूलाई विचलित गर्न सक्छ। चर्को आवाजको निरन्तर एक्सपोजरले श्रवण क्षमताको कमी हुन सक्छ, टाउको दुख्ने, एकाग्रता गुमाउने आदि स्वास्थ्य समस्या निम्त्याउने गर्छ।								
५.	भूमिगत पानीको निकासी र रिचार्ज	होटलको सञ्चालनका लागि पानीको मुख्य स्रोत भूमिगत पानी हो। होटलको संचालन चरणमा पानीको माग बढ्दै जाँदा पानी निकाल्ने क्रममा छेउछाउको भूगर्भ जल स्रोतहरू सुख्खा बनाउन सक्छ। जमिनमा पानीको अत्यधिक निकासको कारण जमिनमा पानीको मात्रामा कमी हुने जोखिम पनि उठ्न सक्छ।	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	५० (मध्यम उल्लेखनीय)	✓			✓
६.	प्रकोप व्यवस्थापन सम्बन्धित मुद्दाहरू	भूकम्प र आगो होटलको सञ्चालन चरणको क्रममा परिकल्पना गरिएको सम्भावित प्रकोप हो।	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	५० (मध्यम उल्लेखनीय)				

तालिका ७.३: जैविक वातावरणमा पर्ने प्रभाव

क्र. स.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण					हटाउन सकिने	हटाउन नसकिने
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा अङ्कमान	प्रत्यक्ष		
जैविक वातावरण									
निर्माण चरण									
१	वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको क्षति	प्रस्तावित आयोजना निजी जग्गामा रहेको छ। प्रस्तावित आयोजना कृषि योग्य भूमीमा रहेको हुनाले त्यहाँका रूखहरू तथा वन्यजन्तुमा कुनै क्षति हुने छैन ।							
संचालन चरण									
१	परियोजना परिधिमा हरियालीको मर्मत र संरक्षण	प्रस्तावित आयोजना मुख्य शहर क्षेत्र भित्र पर्दछ। प्रस्तावित होटलले यसको क्षेत्रको केन्द्रमा रहेको हरियाली क्षेत्र बनाई वनस्पतिको रेखदेख पर्याप्त गरिनेछ।							

तालिका ७.४: सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक वातावरण वातावरण

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण					हटाउन सकिने	हटाउन नसकिने	
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा अङ्कमान	प्रत्यक्ष			अप्रत्यक्ष
सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक वातावरण वातावरण										
निर्माण चरण										
१	आयोजना वरिपरिको परिसरमा स्वास्थ्य तथा सरसफाइको समस्याहरू	निर्माण अवधिमा निर्माण सामग्री र गतिविधिहरूले वातावरणमा विभिन्न प्रकारका प्रदूषण पैदा गर्दछन्। हावा चलेको बेलामा निर्माण सामग्रीको भण्डारनको संचयले वरपरका क्षेत्रहरूमा कण पदार्थ फैलाउँदछ जसले वरिपरिको क्षेत्रमा स्वास्थ्य समस्या पैदा गर्दछ। असुरक्षित पिउने पानी, श्रम शिविरहरूमा स्वच्छ वातावरणको अभाव, अव्यवस्थित श्रम शिविर र जताभावी भण्डारन गर्ने जस्ता प्रमुख समस्याहरूले श्रमशक्तिलाई स्वास्थ्य जोखिममा पार्न सक्ने सम्भावना बढाउने छ। स्वास्थ्यमा सम्भावित असरहरू श्वसन रोग, आँखा संक्रमण, झाडा-पखाला, र हैजा आदि हुन्।	मध्यम (२०)	स्थानीय (१०)	दीर्घ कालिन (२०)	५० (मध्यम उल्लेखनीय)	✓			✓
२	अनियमित बजार बिस्तार	निर्माण अवधिमा आयोजना क्षेत्रमा बाहिरी व्यक्तिहरूको चहलपहल हुनेछ जसले गर्दा अन्य चियापसल, किराना पसल र होटल तथा लज मार्फत अर्थव्यवस्थामा वृद्धि हुनेछ। स्थानीय जीवनयापनमा केही हद	मध्यम (२०)	स्थानीय (१०)	दीर्घ कालिन (२०)	५० (मध्यम उल्लेखनीय)	✓			✓

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण					हटाउन सकिने	हटाउन नसकिने
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा अङ्कमान	प्रत्यक्ष		
		सम्म परिवर्तन आउनेछ जसले गर्दा आयोजनाको समाप्ति पछि स्थानीयले आफ्नो पुरानो पेशालाइ नस्वीकार्न सक्छ। यसरी आयोजना क्षेत्रको आर्थिक गतिविधिमा असर गर्न सक्छ। निर्माणका लागि कामदारको संख्या बढ्ने कारणले यसले स्थानीय स्रोतमा प्रेशर र बजारको वृद्धिमा उल्लेखनिय ढङ्गमा वृद्धि हुनेछ। कामदारहरूलाई किराना र अन्य सामग्रीहरू आवश्यक छन् जुन स्थानीय स्रोतहरूबाट पूरा गर्न सकिन्छ।							
३	स्थानीय पूर्वाधार र विकास मा दबाव	होटलको निर्माण अवधिमा, निर्माण श्रमिकको रूपमा धेरै मानिसहरू आउने छन्। जनसंख्यामा भएको वृद्धिले विद्यमान पूर्वाधार र सामुदायिक स्रोतहरू (जस्तै: पानीको माग बढ्ने, विद्युत् आपूर्तिमा दबाव, फोहोर उत्पादन वृद्धि, ड्रेनेज र जल निकास प्रणालीमा दबाव) आदिमा दबाव सिर्जना हुन सक्छ।	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्प कालिन (५)	३५ (मध्यम उल्लेखनीय)	✓	✓	

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण					हटाउन सकिने	हटाउन नसकिने	
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा अङ्कमान	प्रत्यक्ष			अप्रत्यक्ष
४	व्यावसायिक स्वास्थ्य र कामदारहरूको लागि सुरक्षा	निर्माण कार्यबलहरू, विशेष गरी मजदुरहरू घाइते हुने र रोगको सिकार हुने गर्छन्। भिरकाट्ने काममा शामिल हुने जनशक्ति विशिष्ट स्वास्थ्य जोखिममा पर्नेछ। संरचनात्मक कार्यमा संलग्न श्रमिकहरूले पनि जोखिमको सामना गर्नुपर्नेछ। ईन्धन, लुब्रीकेन्ट्स र असरजनक सामग्रीको व्यवस्थापनमा संलग्न व्यक्तिहरूले स्वास्थ्य जोखिमको सामना गर्नु पर्ने हुन्छ। निर्माण अवधिमा दुर्घटना हुन सक्छ। दुर्घटना खस्ने, चिप्लिने, चोटपटक लाग्ने आदि बाट हुन सक्छ।	मध्यम (२०)	स्थलगत (१०)	अल्प कालिन (५)	३५ (नगण्य)	✓		✓	
५	लिङ्ग र बाल श्रम /शोषण	आयोजना निर्माणका क्रममा दैनिक ज्याला मजदुरलाई उत्खनन, निर्माण सामग्रीको यातायात र अन्य निर्माण सम्बन्धी काममा लगाईनेछ। ठेकेदार विशेष गरी उप-ठेकेदारले महिला र विपन्न समूहलाई भेदभाव गर्न सक्छन्। पुरुषको तुलनामा महिलालाई न्यून तलब दिइन्छ। ठेकेदारले निर्माण कार्यमा बच्चाहरूलाई समावेश गर्न सक्दछ जुन कडाइका साथ प्रतिबन्धित हुनुपर्दछ। स्थानीय नैतिक समूहलाई निर्माण	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्प कालिन (५)	३५ (नगण्य)	✓		✓	

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण					हटाउन सकिने	हटाउन नसकिने
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा अङ्कमान	प्रत्यक्ष		
		कार्यहरू र अन्य कामहरूमा प्राथमिकता दिइनु पर्दछ।							
६	यातायात दबाव र सम्बन्धित दुर्घटनाहरूमा वृद्धि	निर्माण गतिविधिले ट्रिपर, मिनी ट्रक, ट्रयाक्टरहरू, एस्क्याभेटरहरू र साइटमा आधिकारिक गाडीहरू जस्ता निर्माण सवारीहरूको उच्च आवक बढाउँछ। निर्माण सवारी साधनको आवतजावत र निर्माण सामग्रीको अनलोडिंगले ट्रफिक अवरोध र ट्रफिक भीड पैदा गर्ने सम्भावना छ जसले अन्ततः वरपरका बासिन्दाहरूलाई असर पार्न सक्छ। सवारीको चापमा वृद्धि हुनाले दुर्घटनाको सम्भावना हुन सक्छ।	मध्यम (२०)	स्थानीय (२०)	अल्प कालिन (५)	४५ (नगण्य)			✓
७	आयोजना गतिविधिमा कानून र व्यवस्थाको मुद्दाहरू	विभिन्न सामाजिक र सांस्कृतिक पृष्ठभूमिका बाहिरी निर्माण श्रमिकहरूको आगमनले तनाव र द्वन्द्व पैदा गर्न सक्छ जसले आयोजना क्षेत्रमा विद्यमान कानून-व्यवस्थामा असर पार्नेछ। माधक पदार्थ सेवन, जुवा, वेश्यावृत्ति र गुण्डागर्दी जस्ता सामाज विरोधी गतिविधिहरूले सामाजिक अशान्ति पैदा गर्न सक्छन्। त्यस्तै चोरी, चोरी र झगडा पनि घटनाहरूमा वृद्धि	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	अल्प कालिन (५)	३५ (नगण्य)	✓	✓	

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण					हटाउन सकिने	हटाउन नसकिने
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा अङ्कमान	प्रत्यक्ष		
		हुन्छ। स्थानीय समुदायहरूसँग स्रोत प्रयोग, परम्परा र संस्कृतिमा द्वन्द्व, सामाजिक सेवा सुविधामा अवरोध खडा हुन सक्छ। अवस्थित अवस्थाहरूमा, उचित कानुन नभएको अवस्थाले उक्त समस्यालाई अझ विकराल बनाउन सक्छ। प्रभाव प्रकृतिमा अप्रत्यक्ष हुनेछ, कम परिमाणको साथ, स्थानीय सीमा र अवधिमा छोटो अवधि।							
संचालन चरण									
१	आयोजना क्षेत्र र वरपर स्वास्थ्य र सरसफाई	होटलबाट निस्कने फोहोरलाई राम्रोसँग व्यवस्थापन नगरेमा वातावरण प्रदुषित गर्नसक्दछ। कुहिने फोहोरको जथाभावी डिस्पोजल वा भण्डारणले दुर्गन्ध बढाउन सक्दछ र लामखुट्टे, झिंगे जस्ता रोग भेक्टरहरूको लागि अनुकूल वासस्थान प्रदान गरी सामुदायिक स्वास्थ्यलाई असर गर्न सक्छ। फोहोर पानी पाइपको चुहावट र ढल निकासमा समस्या आउ वरपरको वातावरणलाई बिगार्न सक्छ र यदि यो चुहावट सतह मुनिको जल स्रोतमा पुग्छ	मध्यम (२०)	स्थानीय (१०)	दीर्घ कालिन (२०)	५० (मध्यम उल्लेखनीय)	✓		✓

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण					हटाउन सकिने	हटाउन नसकिने	
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा अङ्कमान	प्रत्यक्ष			अप्रत्यक्ष
		भने जमिनको पानीलाई दूषित पारी यसले समुदायको स्वास्थ्यलाई असर गर्न सक्छ।								
२	जथाभावी बजार विस्तार	आयोजना क्षेत्रमा व्यक्तिहरूको संख्यामा हुने वृद्धिस्रोत र संसाधनको माग बढाउँदछ। स्रोतको माग बढेमा बजारको वृद्धि हुनेछ। फरक पृष्ठभूमिबाट व्यक्तिहरू एक स्थानबाट अर्कोमा सर्छन् जहाँ सोच, क्षमता, दृष्टिकोण र व्यवहार एक अर्काबाट फरक पर्न सक्छ जसले एक सामाजिक विवादको परिणाम लिन सक्दछ।	मध्यम (२०)	स्थानीय (१०)	दीर्घ कालिन (२०)	५० (मध्यम उल्लेखनीय)		✓		✓
३	सुरक्षा सम्बन्धित मुद्दाहरू	होटलको संचालन चरणमा, धेरै संख्यामा पर्यटकहरू होटलमा आउँछन् र बसोबास गर्छन्। त्यहाँ आउने मान्छेहरू र पसलेहरू बाट पर्यटकको निजी उपकरण तथा ग्याजेटहरू चोरी हुन सक्ने संभावना हुन्छ। गाडी चोरी हुने सम्भावना पनि उच्च नै रहेको छ।	मध्यम (२०)	स्थानीय (१०)	दीर्घ कालिन (२०)	५० (मध्यम उल्लेखनीय)	✓			✓
४	आयोजना वरिपरि व्यक्तिहरूको प्रवाह	होटलले विभिन्न जाति, संस्कृति र धर्मका पाहुना र पर्यटकलाई सेवा पुऱ्याउँछ। यहि कुरा होटलका कर्मचारीमा पनि लागु हुन्छ।	निम्न (१०)	स्थानीय (२०)	दीर्घकालिन (२०)	५०	✓			✓

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण					हटाउन सकिने	हटाउन नसकिने	
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा अङ्कमान	प्रत्यक्ष			अप्रत्यक्ष
	र सहरीकरणमा वृद्धि	यस विषयमा सानो छलफल र झगडा अपेक्षित हुन सक्छ। यसका साथै होटलमा रक्सी सेवन पनि हुने हुँदा यसले परिणाम स्वरूप सामाजिक विकृति, झगडा र विवाद गराउन सक्दछ।				(मध्यम उल्लेखनीय)				
५	गुनासो व्यवस्थापन	फरक उदेश्यका लागि कयौँ राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय पर्यटक होटल आउँछन्। स्थानीय व्यक्ति र बाह्य आप्रवासीहरुको बीच संस्कृति र व्यवहार परिवर्तनले समुदायमा समस्या सिर्जना हुन सक्छ। हल्ला, फोहोर व्यवस्थापन तथा सडक मार्ग अवरोधका कारण समुदायमा प्रत्यक्ष प्रभाव पर्दछ। यसै गरी होटलको संचालन चरणको समयमा स्थानीय समुदायबाट थुप्रै गुनासोहरु प्राप्त गर्ने सम्भावना रहेको छ। प्रभाव, माग, सेवा, सामुदायिक विकासको लागि वित्तीय सहयोग सम्बन्धी उजूरी गुनासो व्यवस्थापनको मुख्य चिन्ताको विषय हो।	मध्यम (२०)	स्थानीय (१०)	दीर्घ कालिन (२०)	५० (मध्यम उल्लेखनीय)	✓		✓	

क्र. सं.	वातावरणीय प्रभाव	पर्ने प्रभाव	प्रभावको तह निर्धारण					हटाउन सकिने	हटाउन नसकिने	
			परिमाण	सीमा	अवधि	जम्मा अङ्कमान	प्रत्यक्ष			अप्रत्यक्ष
६	आगन्तुकहरूको सुरक्षा	भूकम्प र आगो सञ्चालन चरणको क्रममा कल्पना गरिएको सम्भावित प्रकोप हो। प्रस्तावित नयाँ भवन भूकम्प र फायर फाइटिंगका लागि अनिवार्य आवश्यकताहरू पूरा गरी डिजाइन गरिएको हो। आगोबाट निस्कने, आपतकालिन निकास, अग्निशमन संयन्त्र र भूकम्प प्रतिरोधात्मक डिजाईन सम्भावित आपतकालका लागि केही तयारी गतिविधिहरू हुन्। होटेलमा भएको खुला ठाउँ (बगैँचा) हाल पर्याप्त पाइएको छ।	मध्यम (२०)	स्थानीय (१०)	दीर्घ कालिन (२०)	५० (मध्यम उल्लेखनीय)				

अध्याय ८

८ अनुकूल प्रभाव अधिकतम अभिवृद्धि गर्ने तथा प्रतिकूल प्रभाव न्यून गर्ने उपाय

वातावरणीय असरहरूलाई कम गर्न र कम प्रभाव पार्ने थप प्रभावकारी उपायहरू सहित सकारात्मक प्रभावहरूको फाइदाहरूलाई अधिकतम पार्ने उपायहरूको पहिचान गर्नेछ। प्रस्तावक आयोजनाको कार्यान्वयन र संरचना चरणहरूमा चित्रण गरिएका सबै न्यूनीकरणका उपायहरूको कार्यान्वयन गर्न प्रतिबद्ध छ। प्रतिकूल वातावरणीय प्रभावलाई न्यूनतम गर्न र क्षतिपूर्ति दिन आवश्यक पर्ने कुनै थप उपायहरू अबलम्बन गर्न प्रस्तावकको उत्तरदायित्व रहनेछ। नकारात्मक प्रभावहरूको न्यूनीकरणका उपायहरूको कार्यान्वयन वातावरण संरक्षण ऐन, २०७७ को दफा १० को उपदफा (५) बमोजिम प्रभावित स्थानीय समुदाय मार्फत कार्यान्वयन गरिनेछ। प्रतिकूल प्रभावलाई हटाउने वा न्यून गर्ने उपायलाई ३ प्रकारले वर्गिकरण गर्न सकिनेछ।

- क्षतिपूर्तिका उपायको अवलम्बन
- सुधारात्मक उपायको अवलम्बन
- प्रतिरोधात्मक उपायको अवलम्बन

तालिका ८.१: सकारात्मक प्रभावको अभिवृद्धि

क्र.सं.	वातावरणीय प्रभाव	अभिवृद्धिका उपायहरू
निर्माण अवधि		
१	स्थानीय जनताको रोजगारीको अवसरमा वृद्धि	रोजगारीको पहिलो प्राथमिकता सेदी डाँडा बजारहरूका स्थानीय र पिछडिएका तथा महिला समुदायलाई दिइनेछ।
२	स्थानीय क्षेत्रहरूमा स्थानीय सीपको वृद्धि	आयोजनाले स्थानीय किसान र ब्यापारीहरूलाई आधुनिक प्रविधिबाट नगदे बाली र वस्तुपालनको तालिम दिनेछ।
४	आयोजना क्षेत्रका समुदायको विकास	यस आयोजनामा इच्छुक स्थानीय वासीहरूलाई इलेक्ट्रो-मेकानिकल कार्य, हाउस वायरीङ्ग र मर्मत, सडक सतह स्थिरता र स्पोजल व्यवस्थापनको विशेष तालिम दिइनेछ।
१	स्थानीयलाई रोजगारीको अवसर	अनिवार्य रूपमा स्थानीय पिछडिएका जनसमुदायहरूलाई कामदारका रूपमा लगाई रोजगारीको व्यवस्था गर्ने र तिनीहरूलाई आवश्यकता अनुसार तालिमको व्यवस्था गर्ने
२	स्थानीयको आर्थिक गतिविधि र व्यापार प्रवर्धनमा वृद्धि	यस आयोजनाले स्थानीय किसान र समुदायका व्यापारीहरूलाई नगदे बाली र पशुपालनको आधुनिक प्रविधि र श्रमशक्तिको सम्भावित माग पूरा गर्न उपयुक्त साना उद्यम विकास गतिविधिमा प्रशिक्षण दिन निश्चित रकम विनियोजन गर्नेछ।

क्र.सं	वातावरणीय प्रभाव	अभिवृद्धिका उपायहरू
३	पर्यटन र स्थान प्रति संवेदनाको प्रबर्धन	पर्यटकको भ्रमणका कारण स्थानीय स्रोतमा पर्ने दबाव कम गर्न स्वास्थ्य र खानेपानी सुविधा स्थापना गरिनेछ, पर्यटकलाई निर्देशन बिना प्रवेश गर्न दिइने छैन।
४	आयोजना क्षेत्रमा समुदाय विकास समर्थन	समुदायसँगको अन्तरक्रियाबाट राष्ट्रिय आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्न गराउनेछ।

तालिका ८.२: भौतिक वातावरणमा पर्ने प्रभावका न्यूनीकरणका उपायहरू

क्र.सं	वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण उपाय
भौतिक वातावरण		
निर्माण चरण		
१	जमिन	भवन निर्माण, ग्राउण्ड कभरेज र खुला ठाउँ जस्ता निर्माण कार्यहरू योजना अनुमति अनुसार कायम गरिनेछ। होटलले परियोजना क्षेत्रमा हरियाली र खुला ठाउँ कायम गर्नेछ।
२	वायु प्रदूषण	भारी उपकरणका लागि कामदार र ड्राइभरलाई कडा निर्देशन दिइनेछ। परामर्शदाता, मालिक, ठेकेदार, विक्रेताहरूले प्रयोग गर्ने आयोजनाका सम्पूर्ण सवारी साधनहरू राष्ट्रिय उत्सर्जन मापदण्डको पालना गरिनेछ र सबै सवारीसाधनहरूको मर्मतका लागि नियमित (मासिक) जाँच गरिनेछ।
३	पानी प्रदूषण	पेन्ट र चाँदी कोटिंग गर्ने रासायनिक जस्ता खतरनाक रसायनहरू ढलमा सिधा बाहिर निकालिने छैन। निर्माणको क्रममा प्रयोग हुने खतरनाक रसायनहरू छुट्ट्याएर वातावरण कानून अनुसार डिस्पोजल गरिनेछ।
४	ध्वनि प्रदूषण	निर्माण क्षेत्र वरीपरी बार लगाइनेछ। ध्वनि प्रदूषणको उच्च जोखिम क्षेत्रमा जनशक्तिहरूलाई इयर गार्ड प्रधान गरिनेछ। निर्माण क्षेत्रका सबै सवारी साधनहरू निगारनी गरिनेछ।
५	माटो प्रदूषण	सत्तही माटो भण्डारण गरेको ठाँउ प्लास्टिकले छोपिनेछ र पानी बग्ने क्षेत्र माथि भण्डारण गरिनेछ। माटोको क्षति न्यूनीकरण माटो भण्डारण गर्ने ठाँउमा नहरहरू बनाउनेछ।
६	निर्माण सामग्रीहरूको भण्डारण	स्टकपाइलिङ क्षेत्रहरूमा राम्ररी बार लगाइनेछ र छेउमा जल निकास गर्ने नालीहरूको निर्माण गरिनेछ। प्रभाव कम गर्न कन्ट्र्याक्टर सँग गरिने समझौतामा नियम र सर्तहरू सूचीबद्ध रूपमा राखिनेछ।
७	स्वास्थ्य तथा सुरक्षा	संचालन क्षेत्र खाली गरेर बार लगाइनेछ र कार्य क्षेत्रमा सम्पूर्ण आवश्यक सावधानी तथा चेतावनी साइनपोस्ट राखिनेछ। आयोजनाले हार्ड ह्याट, चस्मा, सुरक्षा जुता, सुरक्षा बेल्ट, पन्जा, आगो निभाउने सामान जस्ता व्यक्तिगत सुरक्षात्मक उपकरणहरू (पीपीई), सावधानीका

क्र.सं	वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण उपाय
		संकेतहरू र अन्य सुरक्षा उपकरणहरू प्रदान गर्नेछ, जुन खासक्षेत्र कार्य क्षेत्रमा आवश्यक हुन्छ।
८	ठोस फोहोर पदार्थको निस्काशन	निर्माण कार्यहरूबाट उत्पन्न फोहोरमा सामान्यतया खाली सिमेन्ट झोला र कन्टेनर, प्लास्टिक, काठको फल्याकहरू, आदि जस्ता नकुहिने आवश्यक सामग्री हुन्छन्। यी सामानहरूलाई जथाभावी फाल्नुको सट्टा छुट्टै भण्डारण गरी राखिनेछ।
संचालन चरण		
१	ठोस फोहोर पदार्थको निस्काशन	जैविक र अजैविक फोहोर संकलनका लागि विभिन्न रंगको डिब्बा छुटाइनेछ। फोहोरलाई परिसर भित्रै कम्पोष्ट र पुनः चक्रिय प्रक्रियाद्वारा पुनः प्रयोग गरी स्यानेटरी ल्यान्ड फिलिङ्ग साइटमा पठाइनेछ।
२	पानीको माग र आपूर्ति सम्बन्धित मुद्दाहरू	होटलमा पानीको आपूर्ति पुरा गर्न, सरसफाइ, फ्लसिङ्ग र सावर आदिका लागि भूमिगत पानीको प्रयोग गरीनेछ। भूमिगत पानीको पूर्ति पुनर्भरणद्वारा हुनेछ। भूमिगत पानी रिचार्जका लागि वर्षाको पानी संकलन प्रणाली स्थापना गरिनेछ र इनारमा संकलन गरिएको पानीको चुहावटका लागि भूजल रिचार्ज पोखरी निर्माण गरिनेछ।
३	वायु प्रदूषण	होटलमा ठोस फोहोरलाई खुला ठाउँमा जलाउन कडाईमा साथ निषेधित गरीनेछ। सवारीसाधन तथा डिजेल जेनेरेटरको समय समयमा मर्मत गरीनेछ। सवारीधनीहरूलाई आफ्नो गाडिलाई नेपाल सरकारले जारी गरेको उत्सर्जन मापदण्ड पालना गरी आफ्नो सवारी व्यवस्थापन गर्नका लागि सूचनामूलक संकेतहरू प्रदान गरीने छ।
४	ध्वनि प्रदूषण	शोर उत्पादन गर्ने उपकरणहरू जस्तै पम्प, डिजेल जेनेरेटरहरू वा तातो पम्पहरू र अन्य उपकरणहरू राष्ट्रिय एम्बियन्ट ध्वनि गुणस्तर मापदण्ड २०१२लाई पालना गर्नका लागि र पर्याप्त ध्वनिक अवरोधक वा जेनेरेटर शेडको साथ तोकिएको क्षेत्रमा व्यवस्था गरिनेछ। होटलमा र वरिपरि हर्न बजाउन प्रतिबन्ध लगाइने छ र त्यसको संकेत होटल वरपरको स्थानमा राखिनेछ।
५	भूमिगत पानीको निकासी र रिचार्ज	होटलले जमिनमा पानी रिचार्ज गर्नका लागि पर्याप्त हरियाली सहित सम्भव खुला स्थान कायम गर्नेछ। भूमिगत पानी रिचार्ज व्यवस्थापन गर्न वर्षा पानी संकलन प्रणाली स्थापना गरिनेछ।
६	प्रकोप व्यवस्थापन सम्बन्धित मुद्दाहरू	होटलले जमिनमा पानी रिचार्ज गर्नका लागि पर्याप्त हरियाली सहित सम्भव खुला स्थान कायम गर्नेछ। भूमिगत पानी रिचार्ज व्यवस्थापन गर्न वर्षा पानी संकलन प्रणाली स्थापना गरिनेछ।

तालिका ८.३: जैविक वातावरणमा पर्ने प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरू

क्र.सं.	वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण उपाय
निर्माण चरण		
१	वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको क्षति	आयोजना क्षेत्र सहरी क्षेत्रको कृषि भूमीमा रहेको हुनाले यस क्षेत्रमा कुनै किसिमको वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको क्षति नहुने हुनाले कुनै किसिमको न्यूनीकरण उपाय प्रस्तावित गरिएको छैन।
संचालन चरण		
	परियोजना परिधिमा हरियालीको मर्मत र संरक्षण	होटलले खुला क्षेत्रमा विभिन्न प्रजातिहरूको बोटहरू रोप्नेछ र वातावरणमा नकरात्मक प्रभाव कम गर्न र हरियाली जोगाउन मद्दत गर्नेछ। आयोजनाले नजिकको क्षेत्रमा वृक्षारोपण कार्यक्रममा समर्थन गर्दछ।

तालिका ८.४: सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक वातावरण पर्ने प्रभावका न्यूनीकरणका उपायहरू

क्र.सं.	वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण उपाय
सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक वातावरण वातावरण		
निर्माण चरण		
१	आयोजना वरिपरिको परिसरमा स्वास्थ्य तथा सरसफाइको समस्याहरू	आयोजनाको निर्माणको लागि जनशक्तिहरूलाई आवश्यक सुरक्षा उपकरण प्रदान गरिनेछ। व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरण (PPE) र अन्य सुरक्षा उपकरणहरू पनि प्रदान गरिनेछ। निर्माण क्षेत्रमा बार लगाएर कार्यक्षेत्रमा आवश्यक सावधानी र चेतावनी चिन्हहरू लगाइनेछ। यस क्षेत्रमा अनधिकृत व्यक्तिको प्रवेशमा प्रतिबन्ध लगाइनेछ।
२	अनियमित बजार बिस्तार	विभिन्न जाती र क्षेत्रका व्यक्तिहरू, विरामीहरू, होटलका स्थानीयहरू माझ सुमधुर सम्बन्धको स्थापना गराइनेछ। निर्माण चरणमा ठेकेदारका निर्माण श्रमिक र कर्मचारीका लागि समेत कामदारहरूको आचार संहिता विकास गरी लागू गरिनेछ।
३	स्थानीय पूर्वाधार र विकासमा दबाव	आयोजनाद्वारा प्रभावित भएका वडाका विद्यालयहरू, सामाजिक संरचनाहरू तथा अन्य सामुदायिक पूर्वाधारहरूलाई सहयोग गर्नेछ।
४	व्यावसायिक स्वास्थ्य र कामदारहरूको लागि सुरक्षा	सुरक्षाको लागि श्रमिकलाई हेलमेट, पन्जा, बुट, मास्क आदि जस्ता सुरक्षा गियरहरू प्रदान गरिनेछ। निर्माण अवधिमा प्रत्येक श्रमिकको बीमाको व्यवस्था हुनेछ।

क्र.सं.	वातावरणीय प्रभाव	न्यूनीकरण उपाय
५	लिङ्ग र बाल श्रम /शोषण	आयोजनाद्वारा दलित तथा महिला सहभागितालाई प्रोत्साहित गरिनेछ। वातावरणीय अभिवृद्धि कार्यक्रम अन्तर्गत महिला, दलित र जनजाति तथा विपन्न वर्गलाई विशेष तालिम पनि दिइनेछ।
६	यातायात दबाव र सम्बन्धित दुर्घटनाहरूमा वृद्धि	निर्माण सामग्री यातायात र अन्य आधिकारिक सवारीका लागि छुट्टै पार्किङ् क्षेत्र प्रबन्ध गरिनेछ। आयोजना क्षेत्र र वरपरका क्षेत्रहरूमा यातायातको चाप कम गर्नका लागि निर्माण सामग्रीहरू बेलुका र बिहानको समयमा मात्र ढुवानी गरिनेछ
७	आयोजना गतिविधिमा कानून र व्यवस्थाको मुद्दाहरू	कानुनी रूपमा होटलको निर्माणका लागि आवश्यक हुने सम्पूर्ण नियमको पालना गरिनेछ।
संचालन चरण		
१	आयोजना क्षेत्र र वरपर स्वास्थ्य र सरसफाई	होटलमा काम गरिरहेका सबै कर्मचारीहरूले स्वास्थ्य र सुरक्षाको बारेमा सचेत गराउनको लागि सम्पूर्ण नयाँ कर्मचारीलाई आकस्मिक अवस्थामा अपनाउनु पर्ने सावधानीको बारे अभिमुखीकरण/प्रशिक्षण दिइनेछ। LPG चुहावटसँग सम्बन्धित जोखिमहरूलाई कम गर्न किचन क्षेत्र पर्याप्त मात्रामा झ्याल-ढोका राखिनेछ। प्रत्येक वर्ष कामदारहरूलाई नियमित जागरूकता र व्यावसायिक स्वास्थ्य र सुरक्षा प्रशिक्षणहरू गराइनेछ जुन बाहिरी अनुगमन एजेन्सीद्वारा अनुगमन गरिनेछ।
२	जथाभावी बजार विस्तार	यस प्रभावको लागि निर्मुलीकरणको उपायहरू प्रस्ताव गरेको छैन।
३	सुरक्षा सम्बन्धित मुद्दाहरू	अवैध गतिविधिहरूको निगरानीको लागि मुख्य प्रवेशद्वार, लबी, रेस्टुरेन्ट क्षेत्र आदि सहित प्रमुख स्थानहरूमा सी.सी.टी.भी क्यामेरा स्थापना गरिनेछ। कर्मचारीका लागि कडा नियम लागू गरी कर्मचारीहरूलाई जागरूकता दिइनेछ।
४	आयोजना वरिपरि व्यक्तिहरूको प्रवाह र सहरीकरणमा वृद्धि	विविध जाति, संस्कृति र धर्मको सम्मान गर्न र बहु जाति, संस्कृति र धर्मको समस्याहरू लाई कम गर्न नियन्त्रण उपायका रूपमा कर्मचारीलाई जागरूकता गराइनेछ।
५	गुनासो व्यवस्थापन	सामाजिक र वातावरणीय मुद्दाहरूको प्रबन्धनका लागि छुट्टै एकाई निर्माण गरिनेछ जसले आयोजनाको सञ्चालन र मर्मतका बेला सबै मुद्दा सम्हाल्नेछ। स्थानीय र सार्वजनिक द्वारा समस्या उल्लेख र समावेश गर्न सूचना बक्स र गुनासो दर्ताको प्रावधान हुनेछ। स्थानीय प्रतिनिधिलाई गुनासो निवारण समितिमा राखिनेछ।
६	आगन्तुकहरूको सुरक्षा	होटलले सार्वजनिक स्थलमा धूम्रपान निषेध गर्नेछ। सम्पूर्ण भवनहरूमा भूकम्प प्रकोप र आगलागीको लागि आकस्मिक द्वारको र एक्जिट डोरको प्रावधान गरिनेछ।

८.१ सामाजिक सहयोग कार्यक्रमको लागत सारांश

आयोजना प्रभावित क्षेत्रको समुदायमा हुने विकासका गतिविधिहरूको लागि सामाजिक सहयोग कार्यक्रम एक प्रमुख हिस्सा रहेको छ। यसका लागि जिल्ला तथा वाडका पदाधिकारीहरूसँग सक्रिय सहयोग र समन्वय आवश्यक पर्दछ। सामाजिक सहयोगका कार्यक्रमले आयोजना प्रभावित क्षेत्रको समुदायका सदस्यहरू बीच आपसी सहयोग, विश्वास, समन्वय र सहकार्य वृद्धि गरी सामाजिक पूँजी निर्माण गर्न सहयोग पुर्याउँछ। सामाजिक सहयोग कार्यक्रमले आयोजना प्रभावित क्षेत्रमा शिक्षा र स्वास्थ्य सुविधा अभिवृद्धि गर्न होटेलबाट प्राप्त नाफाको १% बजेट विनियोजन गरिनेछ।

८.२ आपतकालीन व्यवस्थापन योजना

आपतकालीन व्यवस्थापन योजनामा जोखिमहरू हटाउन र खतराहरूसँग जुध्ने क्षमताका कुराहरू रहेको छ। विशेषगरी होटल क्षेत्रमा आपतकालीन व्यवस्थापन योजनामा आतिथ्यको राम्रोसँग प्रबन्ध गर्नु एक प्रमुख हिस्सा हो। आकस्मिक दुर्घटनाका घटनाहरू हुनु अघि र पछि पर्यटकको जीवन बचाउनको लागि राम्रो तयारी गर्नुपर्दछ। आपतकालीन अवस्थामा आगोबाट हुने खतराहरूबाट सुरक्षित गर्न आगोको अलार्म प्रणाली, आगो निभाउनेहरू, आपतकालीन बत्तीहरू निभाउने आदिको व्यवस्था गरिएको छ। त्यसैगरी भूकम्प र आकस्मिक आगलागी जस्ता विपदको पूर्वतयारी तथा विपद घटिहालेको अवस्थामा सुरक्षा निकाय र विपदमा तालिम लिएका स्वयंसेवकहरू लगायत अन्य जिम्मेवार निकायका पदाधिकारीहरू तयारी अवस्थामा रहनेछन्।

८.३ वातावरणीय व्यवस्थापन योजना

अध्याय ८ मा वर्णन गरिएको वातावरणीय न्यूनीकरण उपाय प्रस्ताव कार्यान्वयनको विभिन्न चरणमा लागू गरिनेछ। पूर्व निर्माण, निर्माण, निर्माण पछि र संचालन चरणहरूमा गर्ने न्यूनीकरण उपायहरू लागू गर्नका लागि वातावरणीय व्यवस्थापन कार्यहरू गरिनेछ जुन तालिका ८.६, ८.७, ८.८ र ८.९ मा प्रस्तुत गरिएको छ। वातावरणीय न्यूनीकरण व्यवस्थापन योजनाले प्रभावहरूको आवश्यक न्यूनीकरणको विवरणहरू, जिम्मेवार व्यक्ति, राष्ट्रिय मापदण्ड र निर्देशन, जिम्मेवार निकाय तथा वित्तीय आवश्यकताहरू विस्तृत रूपमा वर्णन गर्दछ।

तालिका ८.५: अनुकूल प्रभावको अधिकतम गर्ने उपायको कार्यान्वयन तथा लाग्ने अनुमानित रकम र कार्यान्वयनको जिम्मेवारी

क्र.सं	विषयगत क्षेत्र	सकरात्मक प्रभावको बढोत्तरीका क्रियकलाप	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित जनशक्ति, बजेट, समय	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
निर्माण अवधि							
१	स्थानीय जनताका लागि रोजगारीको अवसरमा वृद्धि	रोजगारीको पहिलो प्राथमिकता सेदी डाँडा बजारहरूका स्थानीय र पिछडिएका तथा महिला समुदायलाई दिइनेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	निर्माण चरण	प्रस्तावक	२० जना/ रु.५००००/ निर्माण अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
२	स्थानीयहरूको उद्यम विकास	आयोजनाले स्थानीय किसान र व्यापारीहरूलाई आधुनिक प्रविधिबाट नगदे बाली र वस्तुपालनको तालिम दिनेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	निर्माण चरण	प्रस्तावक	१५ जना/ रु.१५००००/ ३ दिन	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
३	स्थानीयहरूको सीप विकासमा वृद्धि	यस आयोजनामा इच्छुक स्थानीय वासीहरूलाई इलेक्ट्रो-मेकानिकल कार्य, हाउस वायरीङ्ग र मर्मत, सडक सतह स्थिरता र स्पोइल व्यवस्थापनको विशेष तालिम दिइनेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	निर्माण चरण	प्रस्तावक	१० जना/ रु.१०००००/ २ दिन	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
संचालन चरण							
१	स्थानीयलाई रोजगारीको अवसर	अनिवार्य रूपमा स्थानीय पिछडिएका जनसमुदायलाई कामदारका रूपमा लगाई रोजगारीको व्यवस्था गर्ने र तिनीहरूलाई आवश्यकता अनुसार तालिमको व्यवस्था गर्ने	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक	होटलको आवश्यकता अनुसार/आयोजनाको लागतमा समावेश गरीनेछ/संचालन अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
२	स्थानीयको आर्थिक गतिविधि र व्यापार प्रवर्धनमा वृद्धि	यस आयोजनाले स्थानीय किसान र समुदायका व्यापारीहरूलाई नगदे बाली र पशुपालनको आधुनिक प्रविधि र श्रमशक्तिको सम्भावित माग पूरा गर्न उपयुक्त साना उद्यम विकास गतिविधिमा प्रशिक्षण दिन निश्चित रकम विनियोजन गर्नेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक	२० जना/ रु.२०००००/ २दिन	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई

क्र.सं	विषयगत क्षेत्र	सकरात्मक प्रभावको बढोत्तरीका क्रियाकलाप	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित जनशक्ति, बजेट, समय	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
३	पर्यटन र स्थान प्रति संवेदनाको प्रबर्धन	पर्यटकको भ्रमणका कारण स्थानीय स्रोतमा पर्ने दबाव कम गर्न स्वास्थ्य र खानेपानी सुविधा स्थापना गरिनेछ, पर्यटकलाई निदेशन बिना प्रवेश गर्न दिइने छैन।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक	होटलको आवश्यकता अनुसार/आयोजनाको लागतमा समावेश गरीनेछ/संचालन अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
४	आयोजना क्षेत्रमा समुदाय विकास समर्थन	समुदायसंगको अन्तरक्रियाबाट राष्ट्रिय आर्थिक क्रियाकलापमा संलग्न गराउनेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक	होटलको आवश्यकता अनुसार/आयोजनाको लागतमा समावेश गरीनेछ/संचालन अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई

तालिका ८.६: नकारात्मक प्रभावको न्यूनीकरणका क्रियाकलाप

क्र.सं	विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभावको न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित जनशक्ति, बजेट, समय	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
निर्माण चरण							
भौतिक वातावरण							
१	खेती योग्य जमिनको क्षय	भवन निर्माण, ग्राउण्ड कभरेज र खुला ठाउँ जस्ता निर्माण कार्यहरू योजना अनुमति अनुसार कायम गरिनेछ। होटलले परियोजना क्षेत्रमा हरियाली र खुला ठाउँ कायम गर्नेछ।	कार्य क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	२ जना /आयोजनाको लागतमा समावेश गरीनेछ/ निर्माण अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई

क्र.सं	विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभावको न्यूनीकरणका क्रियाकलाप	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित जनशक्ति, बजेट, समय	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
२	वायु प्रदूषण:	भारी उपकरणका लागि कामदार र ड्राइभरलाई कडा निर्देशन दिइनेछ। परामर्शदाता, मालिक, ठेकेदार, विक्रेताहरूले प्रयोग गर्ने आयोजनाका सम्पूर्ण सवारी साधनहरू राष्ट्रिय उत्सर्जन मापदण्डको पालना गरिनेछ र सबै सवारीसाधनहरूको मर्मतका लागि नियमित (मासिक) जाँच गरिनेछ।	कार्य क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	१ जना/ रु.५००००/ निर्माण अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
३	पानी प्रदूषण:	पेन्ट र चाँदी कोटिंग गर्ने रासायनिक जस्ता खतरनाक रसायनहरू ढलमा सिधा बाहिर निकालिने छैन। निर्माणको क्रममा प्रयोग हुने खतरनाक रसायनहरू छुट्ट्याएर वातावरण कानून अनुसार डिस्पोजल गरिन्छ।	सुख्खा क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	१ जना/ रु.५००००/ निर्माण अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
४	ध्वनि प्रदूषण	निर्माण क्षेत्र वरीपरी बार लगाइनेछ। ध्वनि प्रदूषणको उच्च जोखिम क्षेत्रमा जनशक्तिहरूलाई इयर गार्ड प्रधान गरिनेछ। निर्माण क्षेत्रका सबै सवारी साधनहरू निगारनी गरिनेछ।	कार्य क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	१ जना/ रु.५००००/ निर्माण अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
५	माटो प्रदूषण	सत्तही माटो भण्डारण गरेको ठाँउ प्लास्टिकले छोपिनेछ र पानी बग्ने क्षेत्र माथि भण्डारण गरिनेछ। माटोको क्षति न्यूनीकरण माटो भण्डारण गर्ने ठाँउमा नहरहरू बनाउनेछ।	आयोजनाको फोहोर विर्सजन क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	१ जना/ रु.५००००/ निर्माण अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
६	निर्माण सामग्रीहरूको भण्डारण	स्टकपाइलिङ क्षेत्रहरूमा राम्ररी बार लगाइनेछ र छेउमा जल निकास गर्ने नालीहरूको निर्माण गरिनेछ। प्रभाव कम गर्न कन्ट्र्याक्टर सँग गरिने समझौतामा नियम र सर्तहरू सूचीबद्ध रूपमा राखिनेछ।	आयोजनाको भण्डारण क्षेत्रमा	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	१ जना / आयोजनाको लागतमा समावेश गरीनेछ/ निर्माण अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई

क्र.सं	विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभावको न्यूनिकरणका क्रियाकलाप	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित जनशक्ति, बजेट, समय	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
७	स्वास्थ्य तथा सुरक्षा	संचालन क्षेत्र खाली गरेर बार लगाइनेछ र कार्य क्षेत्रमा सम्पूर्ण आवश्यक सावधानी तथा चेतावनी साइनपोस्ट राखिनेछ। आयोजनाले हार्ड ह्याट, चस्मा, सुरक्षा जुता, सुरक्षा बेल्ट, पन्जा, आगो निभाउने सामान जस्ता व्यक्तिगत सुरक्षात्मक उपकरणहरू(पीपीई), सावधानीका संकेतहरू र अन्य सुरक्षा उपकरणहरू प्रदान गर्नेछ जुन खासक्षेत्र कार्य क्षेत्रमा आवश्यक हुन्छ।	कार्य क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	आवश्यकता अनुसार /आयोजनाको लागतमा समावेश गरीनेछ/ निर्माण अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
८	ठोस फोहोर पदार्थको निस्काशन	निर्माण कार्यहरूबाट उत्पन्न फोहोरमा सामान्यतया खाली सिमेन्ट झोला र कन्टेनर, प्लास्टिक, काठको फल्याकहरू, आदि जस्ता नकुहिने आवाश्यक सामग्री हुन्छन्। यी सामानहरूलाई जथाभावी फाल्नुको सट्टा छुट्टै भण्डारण गरी राखिनेछ।	आयोजनाको फोहोर विर्सजन क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	१ जना / आयोजनाको लागतमा समावेश गरीनेछ/ निर्माण अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
जैविक वातावरण							
१	वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको क्षति	आयोजना क्षेत्र सहरी क्षेत्रको कृषि भूमिमा रहेको हुनाले यस क्षेत्रमा कुनै किसिमको वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको क्षति नहुने हुनाले कुनै किसिमको न्यूनिकरण उपाय प्रस्तावित गरिएको छैन।	कार्य क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	आवश्यक छैन	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
सामाजिक, आर्थिक र साँस्कृतिक वातावरण							
१	मानव स्वास्थ्यमा पर्ने प्रभाव:	आयोजनाको निर्माणको लागि जनशक्तिहरूलाई आवश्यक सुरक्षा उपकरण प्रदान गरिनेछ। व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरण (PPE) र अन्य सुरक्षा उपकरणहरू पनि प्रदान गरिनेछ। निर्माण क्षेत्रमा बार लगाएर कार्यक्षेत्रमा आवश्यक सावधानी र चेतावनी चिन्हहरू लगाइनेछ। यस क्षेत्रमा अनधिकृत व्यक्तिको प्रवेशमा प्रतिबन्ध लगाइनेछ।	कार्य क्षेत्र	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	आवश्यकता अनुसार/आयोजनाको लागतमा समावेश गरीनेछ/ निर्माण अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई

क्र.सं	विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभावको न्यूनिकरणका क्रियाकलाप	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित जनशक्ति, बजेट, समय	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
२	अनियमित बजार बिस्तार	विभिन्न जाती र क्षेत्रका व्यक्तिहरू, बिरामीहरू, होटलका स्थानीयहरू माझ सुमधुर सम्बन्धको स्थापना गराइनेछ। निर्माण चरणमा ठेकेदारका निर्माण श्रमिक र कर्मचारीका लागि समेत कामदारहरूको आचार संहिता विकास गरी लागू गरिनेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	आवश्यकता अनुसार /आयोजनाको लागतमा समावेश गरीनेछ/ निर्माण अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
३	स्थानीय पूर्वाधार र विकासमा दबाव	आयोजनाद्वारा प्रभावित भएका वडाका विद्यालयहरू, सामाजिक संरचनाहरू तथा अन्य सामुदायिक पूर्वाधारहरूलाई सहयोग गर्नेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	आवश्यकता अनुसार /आयोजनाको लागतमा समावेश गरीनेछ/ निर्माण अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
४	व्यावसायिक स्वास्थ्य र कामदारहरूको लागि सुरक्षा	सुरक्षाको लागि श्रमिकलाई हेलमेट, पन्जा, बुट, मास्क आदि जस्ता सुरक्षा गियरहरू प्रदान गरिनेछ। निर्माण अवधिमा प्रत्येक श्रमिकको बीमाको व्यवस्था हुनेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	२ जना /रु.५०००००/ निर्माण अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
५	लिङ्ग र बाल श्रम / शोषण	आयोजनाद्वारा दलित तथा महिला सहभागितालाई प्रोत्साहित गरिनेछ। वातावरणीय अभिवृद्धि कार्यक्रम अन्तर्गत महिला, दलित र जनजाति तथा विपन्न वर्गलाई विशेष तालिम पनि दिइनेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	१० जना / रु.५००००/ १दिन	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
६	यातायात दबाव र सम्बन्धित दुर्घटनाहरूमा वृद्धि	निर्माण सामग्री यातायात र अन्य आधिकारिक सवारीका लागि छुट्टै पार्किङ् क्षेत्र प्रबन्ध गरिनेछ। आयोजना क्षेत्र र वरपरका क्षेत्रहरूमा यातायातको चाप कम गर्नका लागि निर्माण सामग्रीहरू बेलुका र बिहानको समयमा मात्र ढुवानी गरिनेछ	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	आवश्यकता अनुसार /आयोजनाको लागतमा समावेश गरीनेछ/ निर्माण अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई

क्र.सं	विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभावको न्यूनिकरणका क्रियाकलाप	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित जनशक्ति, बजेट, समय	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
७	आयोजना गतिविधिमा कानून र व्यवस्थाको मुद्दाहरू	कानुनी रूपमा होटलको निर्माणका लागि आवश्यक हुने सम्पूर्ण नियमको पालना गरिनेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	निर्माण चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	आवश्यक छैन	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
संचालन चरण							
भौतिक वातावरण							
१	ठोस फोहोर पदार्थको निस्काशन	जैविक र अजैविक फोहोर संकलनका लागि विभिन्न रंगको डिब्बा छुटाइनेछ। फोहोरलाई परिसर भित्रै कम्पोष्ट र पुनः चक्रिय प्रक्रियाद्वारा पुनः प्रयोग गरी स्थानेटरी ल्यान्ड फिलिङ्ग साइटमा पठाइनेछ।	आयोजनाको फोहोर विर्सजन क्षेत्र	संचालन चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	१ जना / रु.१०५००० / संचालन अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
२	पानीको माग र आपूर्ति सम्बन्धित मुद्दाहरू	होटलमा पानीको आपूर्ति पुरा गर्न, सरसफाइ, फलसिङ्ग र सावर आदिका लागि भूमिगत पानीको प्रयोग गरिनेछ। भूमिगत पानीको पूर्ति पुनर्भरणद्वारा हुनेछ। भूमिगत पानी रिचार्जका लागि वर्षाको पानी संकलन प्रणाली स्थापना गरिनेछ र इनारमा संकलन गरिएको पानीको चुहावटका लागि भूजल रिचार्ज पोखरी निर्माण गरिनेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	१ जना / आयोजनाको लागतमा समावेश गरिनेछ / संचालन अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
३	वायु प्रदूषण	होटलमा ठोस फोहोरलाई खुला ठाउँमा जलाउन कडाईमा साथ निषेधित गरिनेछ। सवारीसाधन तथा डिजेल जेनेरेटरको समय समयमा मर्मत गरिनेछ। सवारीधनीहरूलाई आफ्नो गाडिलाई नेपाल सरकारले जारी गरेको उत्सर्जन मापदण्ड पालना गरी आफ्नो सवारी व्यवस्थापन गर्नका लागि सूचनामूलक संकेतहरू प्रदान गरिने छ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	१ जना/ रु. १०००००/ संचालन अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
४	ध्वनि प्रदूषण	शोर उत्पादन गर्ने उपकरणहरू जस्तै पम्प, डिजेल जेनेरेटरहरू वा तातो पम्पहरू र अन्य उपकरणहरू राष्ट्रिय एम्बियन्ट ध्वनि गुणस्तर मापदण्ड २०१२लाई पालना गर्नका लागि र पर्याप्त ध्वनिक	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	१ जना/ रु. ९५०००/ संचालन अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई

क्र.सं	विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभावको न्यूनिकरणका क्रियाकलाप	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित जनशक्ति, बजेट, समय	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		अवरोधक वा जेनरेटर शेडको साथ तोकिएको क्षेत्रमा व्यवस्था गरिनेछ। होटलमा र वरिपरि हर्न बजाउन प्रतिबन्ध लगाइने छ र त्यसको संकेत होटल वरपरको स्थानमा राखिनेछ।					
५	भूमिगत पानीको निकासी र रिचार्ज	होटलले जमिनमा पानी रिचार्ज गर्नका लागि पर्याप्त हरियाली सहित सम्भव खुला स्थान कायम गर्नेछ। भूमिगत पानी रिचार्ज व्यवस्थापन गर्न वर्षा पानी संकलन प्रणाली स्थापना गरिनेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	१ जना / आयोजनाको लागतमा समावेश गरीनेछ / संचालन अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
६	प्रकोप व्यवस्थापन सम्बन्धित मुद्दाहरू	होटलले जमिनमा पानी रिचार्ज गर्नका लागि पर्याप्त हरियाली सहित सम्भव खुला स्थान कायम गर्नेछ। भूमिगत पानी रिचार्ज व्यवस्थापन गर्न वर्षा पानी संकलन प्रणाली स्थापना गरिनेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	आवश्यक छैन	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
जैविक वातावरण							
१	परियोजना परिधिमा हरियालीको मर्मत र संरक्षण	होटलले खुला क्षेत्रमा विभिन्न प्रजातिहरूको बोटहरू रोप्नेछ र वातावरणमा नकारात्मक प्रभाव कम गर्न र हरियाली जोगाउन मद्दत गर्नेछ। आयोजनाले नजिकको क्षेत्रमा वृक्षारोपण कार्यक्रममा समर्थन गर्दछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	२ जना / रु.२००,०००/ संचालन अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
सामाजिक आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरण							
१	आयोजना क्षेत्र र वरपर स्वास्थ्य र सरसफाई	होटलमा काम गरिरहेका सबै कर्मचारीहरूले स्वास्थ्य र सुरक्षाको बारेमा सचेत गराउनको लागि सम्पूर्ण नयाँ कर्मचारीलाई आकस्मिक अवस्थामा अपनाउनु पर्ने सावधानीको बारे अभिमुखीकरण/प्रशिक्षण दिइनेछ। LPG चुहावटसँग सम्बन्धित जोखिमहरूलाई कम गर्न किचन क्षेत्र पर्याप्त मात्रामा झ्याल-ढोका राखिनेछ। प्रत्येक वर्ष कामदारहरूलाई नियमित जागरूकता र व्यावसायिक स्वास्थ्य र	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	२ जना / रु. ५००,०००/ संचालन अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई

क्र.सं	विषयगत क्षेत्र	नकारात्मक प्रभावको न्यूनिकरणका क्रियाकलाप	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	कसले गर्ने	अनुमानित जनशक्ति, बजेट, समय	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
		सुरक्षा प्रशिक्षणहरू गराइनेछ जुन बाहिरी अनुगमन एजेन्सीद्वारा अनुगमन गरिनेछ।					
२	जथाभावी बजार विस्तार	यस प्रभावको लागि निर्मुलीकरणको उपायहरू प्रस्ताव गरेको छैन।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	आवश्यक छैन	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
३	सुरक्षा सम्बन्धित मुद्दाहरू	अवैध गतिविधिहरूको निगरानीको लागि मुख्य प्रवेशद्वार, लबी, रेस्टुरेन्ट क्षेत्र आदि सहित प्रमुख स्थानहरूमा सी.सी.टी.भी क्यामेरा स्थापना गरिनेछ। कर्मचारीका लागि कडा नियम लागू गरी कर्मचारीहरूलाई जागरूकता दिइनेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	१ जना / ५०,०००/ संचालन अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
	आयोजना वरिपरि व्यक्तिहरूको प्रवाह र सहरीकरणमा वृद्धि	विविध जाति, संस्कृति र धर्मको सम्मान गर्न र बहु जाति, संस्कृति र धर्मको समस्याहरू लाई कम गर्न नियन्त्रण उपायका रूपमा कर्मचारीलाई जागरूकता गराइनेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	आवश्यक छैन	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
४	गुनासो व्यवस्थापन	सामाजिक र वातावरणीय मुद्दाहरूको प्रबन्धनका लागि छुट्टै एकाई निर्माण गरिनेछ जसले आयोजनाको सञ्चालन र मर्मतका बेला सबै मुद्दा सम्हाल्नेछ। स्थानीय र सार्वजनिक द्वारा समस्या उल्लेख र समावेश गर्न सूचना बक्स र गुनासो दर्ताको प्रावधान हुनेछ। स्थानीय प्रतिनिधिलाई गुनासो निवारण समितिमा राखिनेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	आवश्यक छैन	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
५	आगन्तुकहरूको सुरक्षा	होटलले सार्वजनिक स्थलमा धूम्रपान निषेध गर्नेछ। सम्पूर्ण भवनहरूमा भूकम्प प्रकोप र आगलागीको लागि आकस्मिक द्वारको र एक्जिट डोरको प्रावधान गरिनेछ।	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	संचालन चरण	प्रस्तावक, ठेकेदार	१ जना / आयोजनाको लागतमा समावेश गरीनेछ / संचालन अवधि भरी	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई

तालिका ८.७: प्रकोप जोखिम व्यवस्थापन योजना

क्र.सं.	क्रियाकलापहरू	तालिका	स्थान	जिम्मेवार व्यक्ति
१	आयोजनाको लागि प्रकोप जोखिम न्यूनीकरण टोलीको गठन गरिनेछ।	निर्माण चरण	आयोजना क्षेत्र	निर्माण व्यवसायी
२	पहिरो सम्भावित क्षेत्र तथा भू-क्षय जोखिमका क्षेत्र संरक्षणका उपायहरूको अबलम्बन गरिनेछ।	निर्माण चरण	आयोजना क्षेत्र	निर्माण व्यवसायी
३	प्रकोप तथा आपतकालिन समयको सामना गर्न निर्माण जनशक्तिहरूलाई चेतावनी तथा तालिम दिइनेछ।	निर्माण चरण पश्चात	आयोजना क्षेत्र	निर्माण व्यवसायी
४	व्यावसायिक स्वास्थ्य सुरक्षा तथा वातावरणीय सुरक्षा कार्यान्वयनको लागि कडा प्रावधान बनाइनेछ।	निर्माण चरण	आयोजना क्षेत्र	निर्माण व्यवसायी

तालिका ८.८: विपद् जोखिम व्यवस्थापन योजना

क्र.सं.	क्रियाकलापहरू	तालिका	स्थान	जिम्मेवार व्यक्ति
१	मानिसहरूलाई आगोको जोखिम, रासायनिक पदार्थको जोखिम, यातायात दुर्घटना तथा भूकम्प, आदि जस्ता आपतकालिन अवस्था र ड्रिलिङ्ग सम्बन्धी कार्यहरू संचालन बारे जानकारी दिन साइरनको व्यवस्था गरिनेछ।	निर्माण चरण	आयोजना क्षेत्र	निर्माण व्यवसायी
२	घाइतेहरूलाई नजिकको सुविधाजनक अस्पतालमा सार्नु अघि प्राथमिक उपचारको प्रावधान गरिनेछ।	निर्माण चरण	आयोजना क्षेत्र	निर्माण व्यवसायी

तालिका ८.९: व्यवसायिक स्वास्थ्य तथा सुरक्षा व्यवस्थापन योजना

क्र.सं.	क्रियाकलापहरू	तालिका	स्थान	जिम्मेवार व्यक्ति
१	व्यवसायिक स्वास्थ्य तथा सुरक्षा र वातावरणीय सुरक्षा कार्यान्वयन गरिनेछ।	निर्माण कार्य	आयोजना क्षेत्र	निर्माण व्यवसायी
२	व्यक्तिगत सुरक्षा उपकरण (PPE) र अन्य सुरक्षा उपकरणहरू पनि प्रदान गरिनेछ।	निर्माण कार्य	आयोजना क्षेत्र	निर्माण व्यवसायी
४	प्राथमिक उपचार किट प्रयोग निर्देशन सहित प्रत्येक आयोजना क्षेत्रमा उपलब्ध गराइनेछ।	निर्माण कार्य	आयोजना क्षेत्र	निर्माण व्यवसायी

अध्याय ९

९ वातावरणीय अनुगमन

वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७ नियम ४५ (अनुगमन तथा निरीक्षण) अनुरूप प्रस्तावकले प्रस्तावको निर्माण तथा संचालन गर्ने चरणमा सोबाट वातावरणमा परेको प्रभावको विषयमा प्रत्येक ६ महिनामा स्वःअनुगमन गरी सोको प्रतिवेदन सम्बन्धित निकाय वा वातावरण विभागमा पेश गरिनेछ। आयोजनाका लागि डिजाइन गरेको वातावरणीय अनुगमन योजनामा ३ मुख्य उद्देश्यहरू छन् :

- आयोजनाका प्रारम्भिक अवस्थाको सर्तहरू पर्याप्त रूपमा अभिलेखिकरण भएको छ कि छैन र उक्त आयोजना अगाडि र पछाडिको प्रभाव मूल्याङ्कन गर्न
- पूर्वानुमान गरीएका प्रतिकूल प्रभावहरू कम गर्न र लाभदायक प्रभावहरू प्रबर्धन गर्ने उपायहरू कार्यान्वयन भए नभएको सुनिश्चित गर्न
- आयोजनाका प्रभावहरू पूर्वानुमानको सीमामा छ वा छैन, आयोजना विकास क्रममा केही अप्रत्याशित प्रभावहरू देखा पर्यो भने त्यसको न्यूनीकरण गर्न के-कस्ता उपायहरू लागू गरीयो भनेर प्रमाणित गर्न।

माथिका उद्देश्यहरूलाई ध्यानमा राख्दै तीन प्रकारका अनुगमनको परिकल्पना गरिएको छ: प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन (Baseline Monitoring), नियमपालन अनुगमन (Compliance Monitoring) र प्रभाव अनुगमन (Impact Monitoring)। वातावरणीय आधार रेखाका लागि आवश्यक तथ्याङ्क (वायु र ध्वनि बाहेक) पहिले नै वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययनले संकलन गरीसकेको छ। यस आयोजनाले वायु र ध्वनिको तह बाहेक अन्य वातावरणीय क्षेत्रमा प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन आवश्यक नपर्ने परिकल्पना गरेको छ।

नियमपालन अनुगमन दुई भागमा बाँडिएको हुन्छ: पहिलो भागमा वातावरण तथा व्यवस्थापन एकाइद्वारा नियमपालन गरिएको न्यूनीकरणका उपायहरू कार्यान्वयन भए नभएको जाँच गर्नेछ। दोस्रो भागमा नेपाल सरकारले जारी गरेको कानुनी मापदण्ड र निर्देशन तथा यस व्यवस्थापन योजनाको शर्तहरू सम्मिलित छन्।

प्रभाव अनुगमनमा मुख्य प्रारम्भिक अवस्थाको सूचकको अनुगमन गरिनेछ जुन आयोजनाको विभिन्न चरणहरूमा तुलनात्मक मूल्याङ्कनका लागि राम्रोसँग अभिलेखिकरण गरिनेछ। वातावरणीय अनुगमनको लागि ने. रू. ७,५०,००० छुट्याइएको छ। प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन योजना, नियमपालन अनुगमन योजना र प्रभाव अनुगमन योजनालाई म्याट्रिक्स ढाँचामा अनुगमन सूचक, अनुगमन विधि, अनुगमन आवृत्ति जिम्मेवार पार्टीहरू र आवश्यक लागत अनुमानको साथ योजनाहरू तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ।

तालिका ९.१: प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन (Baseline Monitoring) योजना

क्र. म.	अनुगमनका सूचक	अनुगमनका विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (ने.रु.)	अनुगमन गर्ने निकाय
१	वरपरको वायुको अवस्था	उच्च मात्राको वायु नमुना/कम मात्राको वायु नमुना	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	२४ घण्टा/एक पटक निर्माण सुरु हुन अघि	५०,०००	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
२	ध्वनिको स्तर	ध्वनि स्तर मिटर	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	४ अलग समय क्षेत्रको लागि १५ मिनेट	५०,०००	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
३	पानीको गुण	प्रयोगशाला विश्लेषण	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	४ पटक निर्माण सुरु हुन अघि	५०,०००	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
	कुल				१,५०,०००	

तालिका ९.२: नियमपालन अनुगमन (Compliance Monitoring) योजना

क्र. म.	अनुगमनका सूचक	अनुगमनका विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (ने.रु.)	अनुगमन गर्ने निकाय
१	पानी प्रदूषण	प्रयोगशाला विश्लेषण/ प्रत्यक्ष अवलोकन/ विवरण	फोहोर संकलन क्षेत्र	प्रत्येक ६ महिना	५०,०००	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
२	ठोस फोहोर पदार्थको निस्काशन	प्रत्यक्ष अवलोकन/ विवरण	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	प्रत्येक ३ महिना	५०,०००	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
३	एन्टी-फायर फाइटिंग उपकरणहरूको प्रावधान	प्रत्यक्ष अवलोकन/ विवरण	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	एक पटक	आयोजनाको लागतमा समावेश गरीनेछ	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
४	वायु प्रदूषण:	प्रत्यक्ष अवलोकन/ विवरण	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	बार्षिक	५०,०००	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
५	ध्वनि प्रदूषण	प्रत्यक्ष अवलोकन/ विवरण	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	बार्षिक	५०,०००	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
६	व्यावसायिक स्वास्थ्य र कामदारहरूको लागि सुरक्षा	प्रत्यक्ष अवलोकन/ विवरण	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	प्रत्येक ६ महिना	१,००,०००	प्रस्तावक

क्र. म.	अनुगमनका सूचक	अनुगमनका विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (ने.रु.)	अनुगमन गर्ने निकाय
७	आपतकालमा प्रशिक्षण र जागरूकता कार्यक्रमहरू	विवरण	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	बार्षिक	५,००,०००	प्रस्तावक
८	भूमिगत पानीको निकासी र रिचार्ज	प्रत्यक्ष अवलोकन	आयोजना प्रभावित बस्तीहरू	एक पटक	आयोजनाको लागतमा समावेश गरीनेछ	प्रस्तावक
	कुल				३,५०,०००	

तालिका ९.३: प्रभाव अनुगमन (Impact Monitoring) योजना

क्र. म.	अनुगमनका सूचक	अनुगमनका विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (ने.रु.)	अनुगमन गर्ने निकाय
भौतिक तथा रासायनिक वातावरण						
१	ठोस फोहोर पदार्थको निस्काशन	Medium volume sampler	क्यान्टीन परिसर	प्रत्यक ६ महिना	५०,०००	प्रस्तावक
२	वायु प्रदूषण	प्रत्यक्ष अवलोकन/ विवरण	जेनेरेटर घर र गाडीहरू गुड्ने क्षेत्र	प्रत्यक महिना	५०,०००	प्रस्तावक
३	पानी प्रदूषण:	प्रयोगशाला विश्लेषण/ प्रत्यक्ष अवलोकन/ विवरण	तरल फोहोर निस्कासन क्षेत्र	प्रत्यक महिना	५०,०००	प्रस्तावक
जैविक वातावरण						
१	परियोजना परिधिमा हरियालीको मर्मत र संरक्षण	प्रत्यक्ष अवलोकन	होटल क्षेत्र र वरपर	बार्षिक	५०,०००	प्रस्तावक
सामाजिक आर्थिक र साँस्कृतिक वातावरण						
१	आयोजना क्षेत्र र वरपर स्वास्थ्य र सरसफाई	होटल सफाई कर्मचारीहरू संग अवलोकन, बैठक	होटल क्षेत्र र वरपर	दैनिक	-	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई

क्र. म.	अनुगमनका सूचक	अनुगमनका विधि	स्थान	समय	अनुमानित रकम (ने.रु.)	अनुगमन गर्ने निकाय
२	सुरक्षा	स्थानीय मानिससँग अन्तर्क्रिया	होटल क्षेत्र र वरपर	प्रत्येक महिना	५०,०००	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई
३	महामारीको प्रकोप, दुर्घटना	प्रत्यक्ष अवलोकन/ विवरण	होटल क्षेत्र र वरपर	स्थानीयको गुनासो अनुसार	आवश्यकता अनुसार	वातावरण व्यवस्थापन र सामाजिक एकाई

अध्याय १०

१० वातावरणीय परिक्षण

विभिन्न उद्देश्यका होटल आयोजनाको परीक्षण गरिन्छ। सेदी लक्जरी होटल आयोजनाको वातावरणीय परीक्षण वातावरण संरक्षण नियमावली अनुसार आयोजना संचालन भएको दुई वर्ष पछि वन तथा वातावरण मन्त्रालय वा वातावरण विभागद्वारा गरिनेछ जस अन्तर्गत:

- वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनद्वारा स्वीकृत आयोजनाको वातावरणीय प्रभाव न्युनीकरणको उपायहरूको प्रभावकारीताको अनुगमन गर्ने परीक्षण
- आयोजना कार्यान्वयनबाट उत्पन्न हुने वातावरणीय परिवर्तनहरूको परीक्षण गर्ने
- परीक्षण टोलीको प्रमुखको रूपमा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन, अनुगमन र परीक्षणमा अनुभवी व्यक्ति हुनेछन् र समाजशास्त्री, स्थलीय तथा जलीय पारिस्थितिक विद्का साथ काम गर्नेछन्। परीक्षण क्षेत्र निर्धारणको ढाँचा जस्तै हुनेछ जुन वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनको दस्तावेज र हरेक दुई महिनामा गरीने अनुगमनको प्रतिवेदनमा आधारीत छ। आयोजनाको संचालकले सच्चाएको कार्य र सरोकारवालाको कार्यको टिप्पणी तथा सुझाव प्रस्तुत गरिएको छ। यसका साथै परीक्षण दलद्वारा १ हप्ता अवधिको स्थलगत भ्रमणमा प्रत्यक्ष अवलोकन गरी अभिलेख तयार पार्छन् जुन अनुगमन व्यवस्थापन योजना अन्तर्गत हुनेछ। सेदी लक्जरी होटल आयोजनाको वातावरणीय परीक्षणको योजना तल तालिकामा दिइएको छ।

आयोजनाको वातावरणीय परीक्षण नेपाल सरकारले गर्ने भएकोले सो को लागि आवश्यक बजेट नेपाल सरकारले व्यवस्था गरे बमोजिम हुनेछ।

तालिका १०.१: आयोजनाको वातावरणीय परीक्षणको योजना तालिका

क्र. सं.	प्यारामिटर (Parameters)	स्थान (Location)	प्रक्रिया (Methods)	संकेतहरू (Indicators)
भौतिक वातावरण (Physical Environment)				
१	वायुको गुणस्तर	आयोजना क्षेत्र	दृश्य अवलोकन	छत, वनस्पति र वरपरको क्षेत्रमा जम्मा भएको धुलो PM ₁₀ , CO, SO _x , NO _x
२	ध्वनिको गुणस्तर	आयोजना क्षेत्र	Noise Level Meter द्वारा ध्वनि मापन	ध्वनि तह
३	प्रयोग गरिएको जमिनको	आयोजनाद्वारा प्रयोग गरिएको सबै जमिन	निरीक्षण	प्रयोग गरिएको जमिनमा परिवर्तन
जैविक वातावरण (Biological Environment)				
५	वनस्पतिमा परिवर्तन	आयोजना क्षेत्र	अवलोकन र गणना	वनस्पतिको फडानीबाट वनस्पतिको संख्यामा कमि

क्र. सं.	प्यारामिटर (Parameters)	स्थान (Location)	प्रक्रिया (Methods)	संकेतहरू (Indicators)
सामाजिक-आर्थिक तथा सांस्कृतिक वातावरण (Socioeconomic and Cultural Environment)				
६	स्थानीय जनतालाई रोजगारी	कार्यबलको रोजगार अभिलेख र तिनको स्रोत	प्रत्यक्ष अवलोकन, प्रश्नावली सर्वेक्षण र अन्तरवार्ता	आयोजनाको अभिलेख र स्थानीय जनता
७	पानी आपूर्ति र सरसफाई	आयोजना क्षेत्र	प्रत्यक्ष अवलोकन, अभिलेखको समीक्षा र जनशक्ति तथा स्थानीयसँग अन्तरवार्ता	उजुरीको अभिलेख, महामारी रोग
८	सार्वजनिक स्वास्थ्य	आयोजनाबाट प्रभावित भएको गाउँपालिकाको स्वास्थ्य अवस्था	अभिलेखको समीक्षा र स्थानीयसँग अन्तरवार्ता	स्वास्थ्य चौकीको अभिलेख र स्थानीय जनता
९	बाल श्रम	आयोजना रोजगार अभिलेख	ठेकेदारको अभिलेखको समीक्षा र स्थानीयसँग अन्तरवार्ता	बाल श्रमिकको संख्या
१०	व्यवसायिक स्वास्थ्य र सुरक्षा	आयोजनाका कामदार र बाहिरी व्यक्तिको आवतजावत	अभिलेखको समीक्षा र निर्माणकर्मीसँग अन्तरवार्ता	दुर्घटना/रोगको संख्या र प्रकार

१०.१ आयोजनाको वातावरणीय लागत लागि लाग्ने अनुमानित रकम

तालिका १०.२ मा आयोजना निर्माण लागतमा समावेश भएको वातावरणीय न्यूनिकरण, वातावरणीय परिक्षण, अनुगमन र अभिवृद्धि लागतको सारंश प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १०.२: वातावरणीय लागत

क्र.सं.	विवरण	लागत (ने.रु.)
क	वातावरणीय अभिवृद्धि लागत	५,००,०००
ख	प्रतिकुल प्रभाव न्यूनिकरण लागत	
	भौतिक वातावरण	
	निर्माण चरण	२,००,०००
	संचालन चरण	३,००,०००
	जैविक वातावरण	
	निर्माण चरण	
	संचालन चरण	२,००,०००
	सामाजिक, आर्थिक र सांस्कृतिक वातावरण	
	निर्माण चरण	५,५०,०००
	संचालन चरण	५,५०,०००
	कुल प्रतिकुल प्रभाव न्यूनिकरण लागत	१६,००,०००
ग	वातावरणीय अनुमानित लागत	
	प्रारम्भिक अवस्थाको अनुगमन (Baseline Monitoring)	१,५०,०००
	नियमपालन अनुगमन (Compliance Monitoring)	३,५०,०००
	प्रभाव अनुगमन (Impact Monitoring)	२,५०,०००

क्र.सं.	विवरण	लागत (ने.रु.)
घ	कुल अनुगमन लागत	७,५०,०००
ङ	जम्मा कुल वातावरणीय लागत (Grand Total Environmental cost) (क+ख+ग+घ)	३०,५०,०००
च	कुल आयोजना लागत (Without IDC)	२,१०,७१,६४,२६०
च	जग्गाको लागत बाहेक कुल आयोजना लागतमा वातावरणीय लागतको प्रतिशत (%)	०.१४५

अध्याय ११

११ निश्कर्ष

प्रस्तावित बाराही सेदी प्राइभेट लिमिटेड प्रस्तावक रहेको सेदी लक्जरी होटल कास्की जिल्लाको पोखरा लेखनाथ महानगरपालिका वडा नं. १८ लेकसाइडमा प्रस्ताव गरिएको छ। प्रस्तावित होटलमा २५० वटा बेड भएकोले १५० कोठा, अफिस रुम्स, स्विमिङ पुल, पार्किङ एरिया, रेस्टुरेन्ट र बार, बैडकेट उपयोगी आदि पर्दछन्। यस होटलका लागि प्रस्तावित कुल भुमि क्षेत्र २६,५९७ वर्ग मिटर रहेको छ। प्रस्तावित आयोजनाले मुख्यतया त्यस क्षेत्रको भौतिक, जैविक र सामाजिक तथा आर्थिक वातावरणमा प्रभाव पारेको देखाएको छ। यस होटलसँग सम्बन्धित प्रमुख प्रभावहरूमा माटो र पानी प्रदूषणको सम्भावना, वायु प्रदूषण, सामान्य फोहोर व्यवस्थापन, सवारीसाधन चाप र पार्किङमा भिड, फोहोर र ढल निकासको सन्दर्भमा स्थानीयहरूसँगको द्वन्द्व आदि पर्दछन्। यी प्रभावहरू निर्धारित प्रभाव न्यूनीकरणका उपायहरूको कार्यान्वयन गरेर व्यवस्थित गर्न सकिन्छ।

वातावरण अभिवृद्धिका लागि रु ५,००,००० विनियोजन गरीएको छ। यसै गरी भौतिक, जैविक र सामाजिक वातावरणको न्यूनीकरणका लागि रु. १८,००,००० विनियोजन गरीएको छ। अनुगमनका लागि रु. ७,५०,००० विनियोजन गरीएको छ। कुल वातावरणीय लागत रु. ३०,५०,००० रहेको छ जुन आयोजना लागतको (रु. २,१०,७१,६४,२६०) ०.१४५% हो।

वातावरणीय तथा सामाजिक प्रभावहरूलाई प्रभावकारी ढङ्गले न्यूनीकरण गरी यस वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कनले निर्धारण गरे अनुसार अनुगमन गरीनेछ। प्रस्तावित न्यूनीकरण र व्यवस्थापनका योजनाहरू अभ्यासमा ल्याउन सकिन्छ तर यसका लागि थप स्रोतहरू आवश्यक हुनेछन्। यस अध्ययनमा पूर्वानुमान नगरेका कुनै पनि अप्रत्याशित प्रभावहरू, निर्माण वा कार्यान्वयनको क्रममा देखा परेमा प्रस्तावकद्वारा न्यूनीकरण गरिनेछ। प्रस्तावकले विद्यमान कानून र वातावरणीय मापदण्डहरूको पालना गर्ने सबै न्यूनीकरणका उपायहरू उचित रूपमा विचार गरी कार्यान्वयन गर्नेछ।

सामाग्री सन्दर्भ

- कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, १९७३, वन तथा भू-संरक्षण मन्त्रालय, नेपाल ।
- कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, १९९५, वन नियम, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, नेपाल सरकार, काठमाडौं ।
- कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, १९९७, वातावरण संरक्षण ऐन, वन नियम, कानून, न्याय तथा संसदीय मामिला मन्त्रालय, नेपाल सरकार, काठमाडौं ।
- केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग, २०११, क, राष्ट्रिय जनसंख्या र आवास गणना २०११, भोल्जुम, राष्ट्रिय जनसंख्या केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग, काठमाडौं ।
- केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग, २०११, ख, राष्ट्रिय जनसंख्या र आवास गणना २०११, भोल्जुम, गाउँ विकास समिति/नगरपालिका, केन्द्रिय तथ्याङ्क विभाग, काठमाडौं ।
- खानी तथा भूगर्भ विभाग, १९९६ । उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति मन्त्रालय, नेपाल सरकार ।
- डि.एम.जी, १९९४ । नेपालको भौगोलिक नक्शा, नेपाल सरकार/डि.एम.जी, आइ.सि.आइ.मोड, सि.डि.जी, यु.एन.इ.पी, काठमाडौं ।
- नापी विभाग, १९९६, नेपाल सरकार ।
- राष्ट्रिय योजना आयोग, १९९३, राष्ट्रिय वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन दिशानिर्देश, आई.यु.सि.एन र राष्ट्रिय योजना आयोग
- सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालय, २०१९, नेपाल सरकार, काठमाडौं ।
- संस्कृति, पर्यटन तथा नागरिक उड्डयन मन्त्रालय, २०१९, नेपाल सरकार, काठमाडौं ।
- जल तथा मौसम विज्ञान विभाग, २०१९, नेपाल सरकार, काठमाडौं ।
- बाराही सेदी प्राइभेट लिमिटेड, २०१९ । सेदी लक्जरी होटलको डिजाइन रिपोर्ट, २०७७, धुलाबारी-१०, लेकसाइड, पोखरा, नेपाल ।

<https://www.mofaga.gov.np/>

<http://www.iucnredlist.org>.

<http://mofald.gov.np/mofald/index.php>.

<https://cites.org/eng/app/appendices.php>

<https://www.dmgnepal.gov.np/>.

<https://www.dhm.gov.np/>.

<https://www.doed.gov.np/>.